

D. BOLINTINEANU

VIATA

LU1

CUZA-VODA

MEMORIU ISTORIC

~~~~~  
A CINCEA EDITIONE  
~~~~~

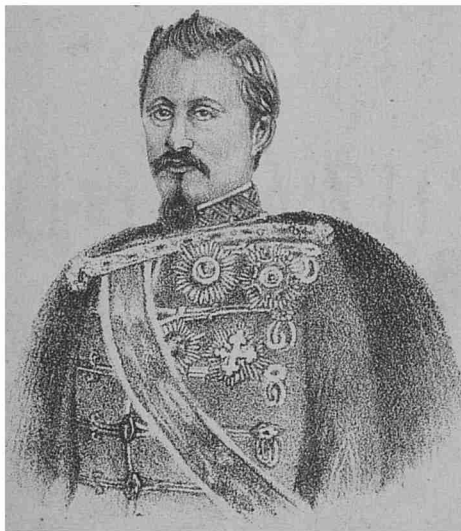
BUCURESCI

LIBRARIA G. JOANNIDE, & C-nie.

Calea Mogoşoare

1873

www.dacoromanica.ro

ALECSANDRU ION I. CUZA

1859 - 1866

PREFATIA

LA A PATRA EDITIONE

Scrisorile ce am primit din cele mai multe provincii Romane aderind la maniera cu care s'a tratatu viața fostului domn Cuza precum și epuizarea a trei Edițiuni din această operă ne îndemnă a face a patra Edițiune.

11 *Februarie* s'a început istoria celor trei ani, precedată de Domniile regulamentare, se află sub presă, care se află spre vândare cu L. n. 2, 50.

Acésta era urmarea la complectarea, istoriei de șapte ani.

Publicul ce numai citea nimic de literatură, citește astăzi încă politică : Viața activă îl interesează cu preferință.

Este un simptom de viață, el a înțeles de unde poate să nască mântuirea s'a. Am primit multe răspunsuri de prin Județe.

Județele au mai multa viață română, mai multa inteligența politică de cât orașele crotopite de streini, ce le specula. In aceste numeroase observațiuni, se impută prea severa critica asupra faptelor Domnului în administrațiune, observanduse ca daca s'au făcut rele, relele s'au făcut de ministrii sei, atât de puternici atunci chiar în fața cu Domnulu, atât de tari prin sistemul de corupțiune și de arbitrar, in cât chiar asta li, de aceleași merite care la ua națiune luminată ar fi vădute ca rău. Sunt chemați să faca fericirea țerii, astfel cum au făcut'o alta data. Este un adevăr ca faptele administrațiunei sub Domnul Cuza nu erau ale sale, dar ministrii erau ai sei: de ce se serva cu ómenii care faceau nefericirea țerii? Și acésta l'a pierdut, in politica de afară, servit de un om virtos ca Negri, tot mergea bine, acolo unde era asociat cu ómenii de stat fara virtuți, tot se ruina. Răspunderea ministeriala poate se-l puie afară din orice critica, și sa lasse toate asupra ómenilor sei.

Acésta se dice tot-d'auna sub o constituțiune liberală unde Domnul nu este răspunător,—unde nimeni nu are dreptul a cobori pe suveran în luptele publice; dar când un Domnu nu mai este, istoria pe care nimic nu póte să o împedee, vine să spuie adevărul. Atunci se aleg ițele încurcate. Dupe 2 Maiū Domnul nu era absolutu, Domnul nu era răspunător. Era dreptul de liberă representațiune. Dar aduse espresiunea unei doctrinī ce făcea din națiune proprietatea unui om și a-servirea lui. Și acésta prin alegeri, prin calcarea pactului. Nicī un control, nicī un dreptu de resistență legala. Națiunea nu mai era suverană pactul între națiune și Domn delegatul ei, era rupt de Domn prin violarea libertăți alegerilor. Numai era nicī o putere legislativa. Nu esista nicī o putere judeciară, nu mai fuse de cat puterea esecutivă. Absolutismul. Pactul dela 2 Maiū se violază și națiunea în dreptul ei alergă la revoluțiune. Revoluțiunile nu sunt tot d'a-una bine făcătoare când nu sunt espresiunea voinței și intereselor tutulor, elle trec pe d'asupra ca vânturile și undele în fundul lor român în amortire, revoluțiunea din

Juillet — în Franția, aduce un alt rege, dar nu aduce o stare care era obiectul dorințelor acelor nobile suflete care se espusera pentru libertate. Revoluțiunea din 1848, nascuta din confusiunea ideilor, se face punte absolutismului, umanitatea nu face nici un pas înainte. 11 Februariu împlințușia speranțele care lăsa se scantie ca o pluoe de aur de fericiri pe imaginațiunea posomorita a unei națiuni ce perduse credința în fericirea sea, ce nu mai voia nimic cu tarie, ce numai cerea nimic cu convingere? Spiritul este asta-dî altul de cat cel de atunci? ómenii ce au carmuit în sistemul de corupțiune ce ne-a coborit la starea unui popor fara misiune, a încetat de a fi busola vasului aruncat în vijelie ?

Spiritul public trebuie îmbunatățit, și atunci vom avea guverne bune, o natiune are guvernele care le merita, un guvern nu schimba pe o națiune, nu o face mai buna, acésta se face nu mai când un guvern bun ar veni fara voia națiunei și ar cata se îmbunatățesc pe națiune radicând'o la el. Casul nu este imposibil, caci chiar în timpul equinosului sunt dîle frumóse, dar la noi tot quinosul a avut

tot d'a-una ile furtunóse. Să voim bine , și vom fi bine aici este tot.

Partidele nu aű principii. Luptele sunt numai pentru putere între cei cărora le datorăm starea nóstra de astăzi, între capi cetelor acelor ómenii perduți care nu mai pot trăi de cât puinduse în serviciul tiranilor , și adoptând crima, nerușinarea ca deitați ce dau viața, avuția și gloria. Puterea se créda pentru resbunare, ast fel ea nu este nici o dată espreșiunea tutulor intereselor.

În ast-fel de stare nasce anarhia, și atunci tot se confusă, guverne și guvernați, legi nu mai sunt, garanții nu sunt, meritul este premiatsu de ura saii simpatia celor puternicii, adevurul se ascunde, cea ce legea opresce, ce pudóre o învălesce cu rose, se dá de față, căci nimeni nu mai rosesce.

Cinismul se întinde peste tot, o tradare și o crimă, o umilință sunt considerate virtuți; la acele națiunii ce se afla în asemenea stare tot se materialsa. Crimele se înobilă, hrăpirea se face comuna. Cei rei, cei înavuțiți din despoierile publice, sunt de o partida, la putere , sunt cununați de stima, ómenii liberi ,

onești, săraci sunt prigonii ca furii și condamnați, fără ca nici o opiniune publică lasă s'au viciósă să nu aibă curagiul a le veni în ajutor. Și națiunea murindu în sunetul plângerii sale mortuar, îi aproba! „Am vednt, dicea un prophet iudeu, tradatori și tâlharii onorați de ómenii Cesarului și ómenii de bine restigniți pe cruce; lumea nepăsátore la relele ce se fac unui om, decî am vełut inmortarea Iudeii și am plâns cu lacrami de sânge“.

Autorul.

După încetarea resbelului din Crimeea și încheierea păcei între Rusia și puterile maritime, se hotărî prin tratatul de Paris ca Principatele Române să rămăe sub suveranitatea Porței și sub garanția puterilor Europene. În aceste condiții intra alegerea a doi domni români. Înputerea învoelilor diplomatice se decise a se numi doă guverne provisorii, unul în țera Romănescă, altul în Moldova. În țera Romănescă se numi dela Pórta Alesandru Ghica fost domn în acéstă țera, în Moldova un boer Bals. Cel din urmă încetând răpede din viață, locul seü de locoteninte domnesc fuse dat lui Végoridi, fiü al unui bulgar cunoscut din Constantinopol și favorit al Sultanului. O coris-

pondință între fiul și părintele, corespondință în care se trăda politica Porței și Austriei contrară unirei Principatelor, denunțându-se publicului, făcând un mare scandal și înse cauză desființării alegerilor de deputați făcute deja în Moldova sub înfruntarea Turciei și Austriei. După o noă decizie între puterile garante, cele două guverne provisorii ale Principatelor, se schimbă. Comisarii puterilor garante pleacă din București.

Camera Moldovei proclamă unirea țărilor cu domn străin. Plecând din Constantinopol casa mea întorc în țară, după mai mulți ani de exil. Ambasadorul Francei, D. Thouvenel, îmi dăse, dacă merg prin Moldova, să spun deputaților că puterile Europene, în urma unui război care aveau de scop întărirea Imperiului Otoman, nu puteau consimți la o politică care putea să slăbească acel Imperiū, căci unirea cu Principatul străin era de natură a implica ideea de neatarnarea absoluta a Principatelor de la Turcia. Me descărcau de această misiune familiară. Această idee ce o comunicău D-lor C. Negri, Ralet și Cogălniceanu, nu era de gustul deputaților Moldoveni. D. Cogălniceanu dăse chiar că de nu ne va da Europa Domn străin, face încă o revoluție. Eram încrezuți despre fluiditatea principiilor noastre politice. Cu toate acestea Camera Moldovei proclamă principiul Unirii cu Domn străin.

În entuziasmul poporului, doi deputați, un episcop și D. Balș singuri, avură curagiul a se declara contrari Unirei și Domnului strein.

Idea unirei era veche. Stefan cel mare, Despot vodă ereticul, Mihaîu Vitêdul, Vasile Lupu, Mateiî Basarab și alți domni au visat acel vis! Chiar și generalul Kiselef. Uni au făcut unirea, prin concistă; a ținut o di și și s'a sdrobit sub greutatea lovirilor date de streini. Ideea Domnului strein, era o idee noă. Doă feluri de ómenî voiaîu Domn strein: boerii fanarioți din Moldova cari vedeau în acésta reînturnerea către epoca fanarioților. și adepți ideilor liberale cari vedeau în ideea de Domn strein, ideea de neaternare a Românilor; după aceștia veneau turmele cari admit orî-ce idee, fără a o cerceta.

Deputați din amândoa țerile se lepădară de ideea Domnului strein, când puterile dăteră cel din urmă cuvînt contrariî, același entuziasm cu care priimise mai 'nainte ideea de Domn strein. Nimic nu ucide o nație ca acéstă ușuritate asupra principiilor. Când o nație nu sacrifică nimic pentru principî, nu ține la nici un principî. Acésta se vedu în urmă pînă în zilele de astă-đi. In adevăr iécă un fapt.

Nu trecu trei ani și miniștri lui 2 Maiî se unescu și formă un minister cu miniștri de la 11 Februariî; guvernul personal se

confundă prin ómeni guvernului constituțional care îl resturnase. Ce ucidere de principii, de convicții! Câte capitulații de conștiință din amândoa părțile, sau mai bine ce confusie, ce ameteală! Ce pôte să nască din înperecheri atât de monstruóse? Aceste înperecheri monstruóse urmédă neîncetat. Ele aduc slăbirea nației și fac din trinsa imaginea unui vas fără pilot și fără cârmă, aruncat în voia vînturilor.

Când D. Cogălnicénu aruncă în plebicist guvernul personal, nația îl aclamă.

Când după 11 Februarie aliați D. Cogălnicénu aruncă în plebicist guvernul proprietarilor și burgesarilor, nația le aclamă cu aceeași facilitate și nepăsare.

De unde vine aséstă? din lipsa de principii. Nația este proprietatea guvernului. Constituție, legi, cad sub acé-tă doctrină. Mulțimea simte durerile, consecuințe ale acestei stări de lucruri, si tânjesce guvernului despre starea sa. Dar nația este stăpână și n'are dreptul a tânji guvernului despre starea ce îi face. Starea sa cată să'si-o facă singură. Când o nație voiesce bine, guvernul esecută bine. Dacă guvernul nu esecută bine, este că nația nu voiesce bine. Tirani se produc acolo unde sunt toți tirani. Statul se conduce fără principii, căci clasele nu aű principii. S'aű vedut în capul Statului ómeni cari 'și-aű făcut un joc din principii, tot-d'a-una protejați de cei mai

mulți și câștigându'și prin acesta chiar un drept de a reveni la putere. S'aun vedut ómeni consecinți în pringeriile lor, inamici ai despoțeriei publice, rămași puri și onești, și cari aũ fost victima sentimentelor lor, cari 'și aũ atras ura celor mai mulți. Cei mai mulți vor dar stat fără principii!

Instrucția și educația maselor formedă datine bune, formedă principii, formedă legele, formedă statul. Tóte guvernele aũ oprit sborul instrucției publice. Tóte aceste guverne făcêu ast-fel, căci noi voiém ast-fel; făcêu reũ, căci noi nu voiém bine; ast-fel vor merge lucrurile pe cât nu se va răspândi în nație luminele, pe cât guvernul va crede că misia sa este de proprietar. și nația va crede că misia sa este d'a fi proprietatea guvernelor sale. Nu vom avé nici o dată justiție, religie, pe cât ele vor fi proprietatea ministrului. Ideea de stat român nu se va forma cu robî și tirani. Statul, fără principii, va fi voința după înriuririle de afară; nu după interesele nației, funcțiunile nu vor fi date pentru interesul serviciului public, ci se vor da ómenilor de partidă, de destre favoriților. Și cea ce este mai trist, ele vor servi a regula alegerile, a păstra simpatiile corpurilor pentru guvern, și a renasce, ca o fatalitate, sistemul corupției, favorat de un regim liberal numai cu numele, ucigând ast-felăcest regim ale că-

ruî fructe nu s'ar afla mai bune de cât acelea a le despotismului.

Români se supuseră la voința puterilor și renunțară la Domn strein.

În Moldova ideile de unire fuseră favorite de interimar. Panu sprijinit de partitul național, lupta cu energie pentru cauza unirei.

În țera Romănésca ideea de unire rămăsese în starea ei de vis. De cum apăru cele din urmă lucrări a le conferințelor, fie-care făcî se gandi la candidatul seu la domnie. Domni foști și înstreinați se apropiară de țerra, fracțiile începura a lucra. El avéu a c mbate contra partitului liberal și contra guvernului lui Al. Ghica, un țî provisoriu. Acest guveru ca și guvernul Moldovei fa oiau id ile liberale însă veni guvernul interimar, trei carmacami. Atunci acest guvern, în țera Romănésca, luă aerul de partid și fără a ține socotélă de Convenția de Paris care proclamă drepturile omului, u mă a cărmui după sistemul vechi.

În Moldova partidul național, avînd în guvern membri din sînul seü, nu'l împedica nici o stavilre în lucrările sele. Numai era vorbă de unire și de principe strein. Cele două țeri avéu convenția de Paris spre a esecuta. Principul unirei era aruncat în comisia centrală din Focșani. Fie-care țără și alegé un domn român. Partiți pun câte un candidat. Cei d'ănteî fuse

C. Negri, V. Alesandri, din partea partidului liberal; fostul domn Mih. Srurza, din partea partidului bătrîn.

C. Negri era capul și idolul unei junimi nobile care luase inițiativa în ideile de reforme încă din anul 1848, și care se veduse esilată din Moldova sub Sturza pînă la venirea Domnului Grigorie Ghica. Acest domn se urca pe tronul Moldavei, chiamând pe lînga sine pe toți liberali, pe cînd liberali din țera Românească erau esilați. June încă. C. Negri terminându-și studiile se înstreinătate, priimi dela D. Konaki, părintele seî vitreg, propunerea de a 'l face moștenitor este averea sa imensă, cu condiție a lua numele de Konaki. Sentimentele se nobile, cavaleresci, încep pîna la cea mai sublima abnegație de persôna sa, îl făcîră a refusa cu indignație condiția de a purta alt nume pentru avere de cît numele parintelui seî, care murînd îl lăsase moșia Minjina cu un modest venit. Acest act anunța ce va fi mai tîrziu. Petrecu mai mulți ani în Italia. Sentimentele se delicate se armoniau cu fericire la minunile ce art le frumóse respîndeu în cercul orizontului se. Luă parte în mai multe conspirații cu societățile carbonarilor pentru libertatea Italiei și a patriei se.

În anul 1848, pe cînd izbucni în Paris revoluția dela Februariu, C. Negri era la Paris.

El președa ședințele junilor romani ale caror inimă se înaripau atunci la sôrele libertății patriei lor. Veni un moment când bancheri curmară daraverile lor. C. Negri, care vînduse în Londra o mare cuantitate de graie, înainta mai multe sume de bani pe la romani, și lua din Patis cu cheltuiala sa peste cinci-spre-dece jună cari merseră în Bucovina și în Bucuresci sa facă mișcarea națională ale cărei seminți erau deja aruncate.

C. Negri adoptase programa cu împopularizarea țăranilor. Cei mulți proprietari, de bună credință, neînțelegând interesele cele promise soluția astfel a acelei chestii, alții cînd din această chestie un mijloc de partid sau le casta, nu salutara de cat cu sfiala cîndida la tron al lui C. Negri, Vasile Alesandri reușind la șese-spre-dece voturi ale sale, le aducă amicului seu. Boeri vechi erau în număr mic între deputați. Luptele între partidul liberal și cel batrîn, deschise porțile deputaților din clasa II ce boeri. Acés a clasa umilită de clasa I, și mai puternică acum prin inteligența cat și prin număr, găsi momentul prielnic spre a se ridica, ridicând pe tron unul de al lor. C. Negri era din ceea ce se dicea atunci în Moldova prin imitație, clasa nobililor. El era asemenea pentru desfințarea clacei, toți sciau că principiile la acel om nu erau mijloace ca să vie la guvern ci

erau convincții puterice. Deputați de clasa II se sfiau a grămădi voturile lor lui C. Negri pentru aceste două cuvinte. Ast-fel în șed nța de încercare. un deputat D. Lascăr Catargiu dise că nu dă votul seŭ pentru acela care, dacă s'ar face Domn, 'i-ar lua moșiile și le-ar da la țeranî. „Nici eŭ, strigă Cogălnicenu, nu voiŭ da votul meŭ D. Catargiu care, dacă ar fi Domn, m'ar trimite peste hotar, pe mine care sînt pentru împrôpietărirea țeranilor,“ dise și se duse acasă. Ședința urmédă, deputați de a II clasă, voind cu orî-ce preț unul de aî lor, nu găsiră multă greutatea întruni cu voturile lor voturile partidului bătrîn înspăimăntat, asupra junelui Al. Cuza care îl credea inamic al împrôpietării țeranilor.

Moldova trecuse prin nisce încercări dure-rôse, Guvernul țerei încredințat de Pôrta otomană în mânele lui Vogoridi, acésta primi țera ca o proprietate a sa. El jucă rola unui tiran, dar un tiran docil la voințele Consolului Austriac; acest din urmă era adevăratul locoteninte de Domn. Inriurirea Austriacă era violentă. Consolul ordona Caïmacamului, boerilor din partitul ce respinge unirea țerilor: Acest guvern avea mai multe fețe: tirania, arbitrarî, necapacitate, ca tôte acele guverne ce întărdie d'a mai avea voința lor. Moldova plângea și rîdea. Poetul Alesandri printr'o satiră plină de spiritul seŭ fin, făcu pe Moldova să rîdă printre

lacrimi. Corispondința secretă a Caïmacamului în care se trăda politica Porței, Austriei și Angliei contra unirei, fuse furată din scrinul lui Vogoridi, predată Franciei și publicată în presa Europenă. Alegerile făcute sub înriurirea celor trei puteri, fuseră fărămate. Pe lângă acel Caïmacam era un adiotant, un om ca de 35 de ani, cu rang superior în armată, amic intim al Caïmacamului. Acest june își dase deja demisia de prefect dela Galați demisie motivată în urma descoperirii politicei Caïmacamului contrară unirei țărilor și lovitore drepturilor, și acéstă demisie făcuse mare sgomot în țără și în streinătate. Poetul Sion cântă acéstă demisie și declară printr'un articol că acest bărbat era demn de timpi anticî. Och i moldovenilor se înturnaseră către acel june soldat, care prin fapta sa venea și le ridica sufletele abătute de impresia spiritului de umilință și de degradare ce părea că încinge totă nația, dai care din fericire nu cletina de cât suferințele societăiei. Acest june era Alesandru Cuza care mai în urmă se urcă pe tronul țărilor unite. Eu 'l-am vedut pentru prima oră la Caïmacamul Vpgoridi. Acest Vogoridi nu era născut a fi tiran, nici om reu; avea inimă bună, caracter franc, rola sa politică de tiran nu i ședea nici de cum, și pentru că toți îl cunoscea și îl iubiau în viață de familie, unde nu îl cunoscea nimeni nici un fel de tiranie,

pe tronul Moldavei aflându-se, nu'î simţea tótă greutatea tiraniei. Cu tóte acestea, sub aparinţa surîditóre, un sistem de ucidere naţională se întindea, prin ajutorul acelui partid de ómeni cari aũ făcut din drepturile ţerei preţul urcării lor la putere. Moldova numai ríse, un singur om rídea încă, şi rídea lungă tiran. Era Alesandru Cuză. El rídea de Turci, de Austriaci, de boeri partitului naţional, rídea de tiran.

Când am vedut pe Călmacam, la pałat, după înturnarea mea în ţeră, me îndemnă să rămân în Moldova. „Te voiũ face colonel, disé el. Pe Cuzaki nu'l-am făcut eũ colonel? Vorbind ast-fel îmi arată pe un colonel tiner încă, blond, care şedea pe o sofa cu un cıubuc lung în gură, serios şi tăcut: era Alesandru Cuza.

Alesandru Cuza cobora dintr'o familie veche moldovenéscă, stremoşul seũ murise tăiat de Turci pēntrũ sentimentele seale naţionale. Sub domni fánarioţi, această familie, ca multe altele, prigonite de streinĩ, perduse din splendórea sa şi se coborise în rîndul boerilor de a doa clasă. Muma sa era din Constantino-pol, din familie genoveză Cozadini, familie grecită cu timpul. June încă fuse trimis în streinătate spre a'şĩ complecta studiul. Înturnat în Moldova, se înrolase în oştire, şi fuse numit oficer într'un corp. Îşĩ dăte demisia şi

trăi când liber, când director la un minister în Iași, când președinte de tribunal seî prefect la Galați unde își avea casa părintescă.

Alesandru Cuza nu fuse strein înriurirei a-celui partid național, care, plecând din umbra societăților secrete din Bucuresci, sub conducerea lui Cămpinenu, se respândi în Moldova prin N. Bălcescu, se încheă la moșia Minjina a lui C. Negri. V. Alesandri, C. Filipescu și alți, aruncară în inima junimei Moldovei semînța ideei de unire. Erau escursii la moșii, la băi, călătorii în streinătate, reunitiri la Minjina lui C. Negri.

Junimea Moldovei din clasa boerilor se forma la sôrele ideei de unire și de libertate; fii divorsaui de părinți întărđiați pe calea de degradare și de robie ce le creaseră streini în secolii din urmă. Din acéstă născu la Bucuresci o societate literară, la Paris o bibliotecă, unde se adunară regulat pentru ânteia ôră juni munteni și juni Moldoveni, unde se cunoscură și se înțeleseră.

Aceste înțelegeri avură rezultat util pentru causa României. Ele preparară pôte evenimentele din urmă sau cel puțin regulară rezultatele lor.

Toți membri acestei asociații de idei, pârură pe scena politică în evenimentele din 1848. Alesandru Cuza, esilat afară din țeră, cu alți soți ai seî, reintră în Moldova cupă

urcarea pe tronul Moldovei a lui Grigore Ghica. El nu reapăro pe scena politică de cât în timpul guvernului interimar al lui Panu unde ol însu'si avuse ministerul de resbel.

Alesandru Cuza se alese Domn peste Moldova. Dorințele Moldovei și Valachiei nu se împliniseră, unirea definitivă și domnul strein nu se dase. Alegerăa lui Alesandru Cuza domn al Moldavei făcută cu câte-va zile înainte de alegerea Domnului țerei Romănesci, fuse pentru Români munteni ocazia a se gândi serios la marele interese de unire și de tăria națională.

D. C. Negri, Nicolae Catargiu și alți pleacă pentru Constantinopoli ca deputați din partea noului Domn al Moldovei. Ei avură misia a trece prin Bucuresci și a scruta ideea dacă este puțință a veni la unirea țărilor, cel puțin, prin alegera Domnului Moldovei de Domn al țerei Romănesci. Acéstă idee murgura deja în toate inimile Romănilor cari nu purtau livreaoa unui cap de facție și cari nu visaseră a se urca pe tronul țerei, ideea acéstă pune în mișcare partidele. Guvernul interimar de trei din Bucuresci se îngrijesce și dăte avis la Pórtă, la consoli, după datina acelor corpuri mórte chîemate să dea viață țerei; a se lua mesuri, era târziu Camera electivă se adună candidatura lui Bibescu este sprijinită de guvernul interimar! în casa lui

Ión Florescu se prepară un mare festin pentru deputați alegători, după alegerea Domnului Bibescu. Partitul liberal având candidat la domnie pe Vodă Al. Ghica saŭ pe D. N. Goleșcu, sacrifică toate acele interese pentru interesul public. — Partiđi se agit. se adun, se consiliu. Vodă Al. Ghica el înțelegese că interesele Romăniei ceru sacrificarea a orice considerații personale. El se face un sprijin al ideei naționale. Camera electivă, alésă de un guvern ce simpatiza cu fostul Domn George Bibescu, majoritatea ei se compunea de deputați închinați acestei cauze. Între cauza unui om și cauza Românilor, patriotismul Românilor, esaltat de evenimentele politice ce le păreă promițătoare de un mai bun viitor, reeși spre a face să triumfe alegerea Domnului Moldovei la tronul țerei Romănesci. Pe d'altă parte poporul capitalei manifestă ideea în favoarea unirei țărilor, prin alegerea Domnului Moldovei. Armata era sub ordițele gēneralului Vlădoianu, inițiat la ideea de unire. El refușă a trage în popor și a face să se ridice pe un ocean de sângeli Românilor, mormintul unirei pentru tot-d'a-una, Partisani din facții vrēnd nevrēnd, aderara la alegerea Domnului Moldovei, câte-va discursuri de unire, mai ales acela al junelui deputat Vasile Boerescu cari atunci promitea un patriot, discurs care făcu într'un entusiasm sublim

însuși pe amici Austriei și Porței să verse lacrimi, de corcodil făcură un mare efect asupra spiritelor. În acest timp ómeni împărțiau în poporul adunat mai multe mii de exemplare dela *Dâmbovița*, cu moliftele Sântului Vasile pentru cei îndrăciți ca o protestație contra censurei guvernului interimar care, Chiar sub convenția de Paris, prin D. N. Brăiloiu ministru și censor, ștergea toate articolele jurnalelor înainte de a se publica. De aceea publicară *moliftele* ca un lucru care nu era oprit de censură. Mii de ómeni repetau cuvintele Sântului Vasile:

Blăstemu-te pe tine Domnul, Diavole etc.

Învitaă pe diavolul să iasă din inima celor ce erau contra unirei țărilor.

Entusiasmul fuse nemărginit. De la 1848, de la lupta poporului la palat contra cetelor lui Odobescu și Solomon. de la bătălia pom-pierilor, această termopilă română, veniră evenimente triste, cerimonii, serbători aduse de reacție, de oștirile streine de ocupație; parade lugubre, ce păreau înmormântarea nației, la cari luaseră parte mulți fii ai țerei, la cari femeea și fecióra pâruseră cu fruntea încununată de flori ce la rațele torțelor, la atingerea fumului ale acestor torțe de mórte ale României se vestejiau și făceau să vestejască frunțele ce le purtau. Până în dioa

alegerii Domnului Moldovei, dela 1848, nu se veduse acest entusiasm sublim. Streini însuși se bucurară cu Români. Sunt rari zilele acelea când un poror nobil și marinimos, strivit de secolii sub tirania streinilor și a fiastrilor sei, poate să resufte liber! Dar câte nu sunt de dis a doa-ți, după ce acest entusiasm se stinge, și când nația ia locul ei la sorta poporului liberat! Libertatea este o iluzie când ea nu are rădăcină în inima nației, când ea se capătă sau se pierde numai în mișcarea mecanică și fatală a mișlócolor ce restorn tirani:

Atât era de dorința unirei cu domn strein în cât însuși domnul Cuza scrie o declarație pe care o făcu să ajungă sub ochi mai multor cabinete streine, că dorința sa fiind dorința nației exprimată, el se va coborî din tron pentru a lăsa să se urce un domn strein de viță latină, când patria și puterile garante vor crede momentul priincios.

Festinel preparat la Florescu care trebuia a fi presidat de Bibescu, după a sa alegere la d mnia Valahiei, se oferi deputaților cari aleseră pe Cuză.

Entusiasmul trecând cu beția sărbătorei, tabloul era spăimîntător la cele ânteîu rađe ale zilei. Figurile erau triste, obosite, gânditoare. Consoli murmurau. Nomolul partitelor amenința a îneca terimul pe care se trecuse a-

ceste beții naționale; dar protecția puterilor maritime era o barieră la toate aceste ambiții zdrobite. Camera trimite o Denumire la Domnul Moldovei, anunțându-i a sa alegere, după ce acesta scrisese că priimă tronul Valaciei și după ce numise minister în care figura C. Crețulescu și Nicolae Golescu. Acestă comisie fu aleasă din toată fracțiunile camerei. Comisia plăcă.

Bucuria fu generală în Bucuresci când deputații noștri trimiși la Iași, spuseră despre meritele personale ale Domnului Moldovei. Un din deputați se lăsă a se entusiasma până la estă. Domnul Cuza era inteligent, el avea acel spirit de se face plăcut prin manierele sale la toți aceia cari îl vedeau pentru prima oară. El lăguși simțimintele fie-cărui deputat, după convingerea ce-și făcuse despre simțimintele fie-cărui. Un domn român vorbind de mărirea Românilor, de libertățile patriei, era ce-va necunoscut încă la Români unde Domni se considerați singuri ca serbi ai Porței și ai Rusiei.

Deputați se întorseră încântați. Entusiasmul cre cu în Bucuresci prin istoria ce se făcea de calitățile eminente ale noului Domn.

Foști Domni ce intraseră în țară să se aproprie de hotarele ei, plecară răi ede înapoi. Domnul Știrbeiu și Domnul Ghica adresase de mai înainte memorande la puterile

garante prin cari, în mirarea nației și a străinilor, cereau unirea țerei. Gr. Ghica nu s'a opus la desvoltarea ideilor naționale și liberale. Spiritul ce conduse Moldova în cei din urmă timpî, se datora mult simțimintelor acestui Domn. Bland, onest și devot. lăsa să se desvolte sborul ideilor liberale treptat. El fuse o figură ce rechiema pa Radu cel mare, pe Négoe Basarab, pe Antoniū cel bland. Administrați nu avu a suferi din cauza bunătăței sale. El întemeie aședăminte de binefacere. În țera Romănescă Domnul B. Știrbeiu se urcase pe tron prin forța baionetelor străine. El își luă rola de restaurator, rola lui Ludovic al XIII-lea. El stărui a se prelungi esilul celor trei-deci de liberali. În unele casuri, în fața cu unî emigrați, fuse chiar crud, căci, fără a avea motive politice, refusa chiar la hotarele țerei întălnirea emigraților cu mamele lor. N. Bălcescu revenind să móră în patrie, 'i se închist pórtă și chiar bătrîna sa mamă fuse oprită de a'l vedea.

Administrând de mînune proprietățile sale, voi tot ast-fel să administre patria. Țera Romănescă deveni o proprietate a Domnului. Censura servă, justiția în mîna Domnului, scólele în mîna Domnului, finațele în mîna Domnului, nici un alt control de căt al divanului ai cărui membri erau numiți de Domn. Astfel era starea ce ne făcuse tractatul dela Baltă

Liman. Cu asemenea tractat și cu spiritul de reacție și stingere a tot ce era Romănist și liberalism; cu pretențiile fără margine a le Rusiei, Austriei și Porței; cu urele escitate între Români, Guvernul era dificil de condus. Domnul Știrbeiu regulă finanțele Statului în micul cerc al trebuințelor de atunci. Stare patriarhală, statul regelui de Iveto! El institui dorobanți și grăniceri, oștire veche a țerei, de și în număr mic. Om capabil și inteligent, el prefera ómeni iuteliginți bătrînilor figuri ale unei epoce de ignorauță căduť sub o revoluție. Ne voind a rupe însă cu casta batrînă, își făcea ministri sei din boeri bătrîni cari nu mai înțelegeau nimica din lucrurile timpului. Le da directori iuteliginți cari făceau tot, cu cari Domnul se consulta și esecuta fără să scie ministri nimic.

Destul am vorbit de acest Domn. Acum câte-va cuvinte despre intrarea în Bucuresci a Domnului Moldovei.

Cuza vedu cel mai mare entusiasm. D. N. Goleșcu, ministrul seu numit de la Iași după recomandăția lui Alesandri, merse să întâmpine pe Domn afară din barieră cu o trăsura domnescă de raradă. O sută miľ de ómeni adunați din diferite sate și urbe formaũ acastă lume entusiastă ce venea spre întâmpinare. Domnul păru în trăsura sa. El era serios și rece la salutările sincere a le poporului. Amici

seî politici din Moldova îi spuseră că în Bucureşti era o confrăţie de tabaci, ómenî din popor, revoluţionari de meserie şi purure, turburători ai liniştei publice cu alte vorbe o bandă de mameluci în serviciul partitului revoluţionar. Său antipatie pentru asemenea imitaţiî saü politică, Domnul fuse rece la primirea lor. Acéstă răcélă fusé însemnată de popor. Se făcură murmure, dar trecură fără urmă. Domnul merse la Mitropolie şi făcu jurămîntul. De acolo reintră în palatul ţerei. Entusiasmul fusese ca o puterică vijălie care încetédă şi încă légănă undele mării mai multe zile. Ambiţile începură a şopti. Ministrul dură pe urmă se schimbă. La formarea noului minister era de natură a se gândi toţi aceia cari aşteptaü un minister liberal. Se modifică. Vine d. N. Creţulescu. D. N. Creţulescu fuse cel e'anteiü fecior de boer din clasa ánteiü care înveţă medicina şi o profesă în ţera sa atât ca medic cât şi ca profesor public de medicină, spre a da ast fel esemplu de egalitatea claselor. Compromis în revoluţia din 1848, ca comisar revoluţionar, purcese în streinătate; se înturnă de apropiă de Domnul B. Ştirbeiü şi merse cât-va timp cu Dómna în căle'orie. Mai târ, diă avu o fuucţie înaltă; când Domnul Ştirbeiü pleca din ţeră şi, Căimăcămîa ţerei era promisă, D. N. Creţulescu merse la Constantinopol unde lucră cu multă căldură la ur-

carea pe tronul cărmăcămiei a fostului Domn Al. Ghica. Opoziția personală începe cu acest minister cu care într-o zi căuta să se spulbere tronul. Ea se declară în cameră. Ministrul Ion Ghica care ocupase deja în Moldova funcția de ministru, aduse închiderea adunării. Opoziția personală se declară atunci. D. Ion Ghica, după ce citi la cameră o listă de frumoase proiecte ce erau a se vota, disolvă Camera. Acesta fuse o lovire dată tuturilor partidelor. D. Ion Ghica făcu alegerinoi. Alegerile, sau pentru că fuseră libere, sau din cauza legii electorale, aduseră tot pe acei deputați cari, înturnându-se după un apel făcut alegătorilor, erau mai plini de pretenții. Cele mai mari cesti, precum cestia rurală, lărgirea legii electorale, unirea definitivă, luarea averilor monastirilor închinat, se amânară. Camerele din Bucuresoi și din Iași doriau mai mult o schimbare de domnie de cât de constituție. Ministrul Ion Ghica aruncă o schiță de proiect de lege rurală, unde se asigura munca și proprietatea, și se împămîntenia țerani numai pe moșiile Statului.

Domnul Cuza o respinse. Boeri din Camere mai târziu încă elaborară ce-va ce seamănă o noă dibăcie. Acesta se respinse încă da Domn. Cestia rurală era păstrată spre a se termina cu ocazia desființării Convenției din Paris; pe de altă parte partitul liberal, unit

într-o idee politică cu boeri său voind a'i câştiga, nu mai anărau cestia rurală. Partitul vechiū tremura la ideea isbîndirei legei. Astfel veni un timp căud numai diarū *Dimbovița* în Bucuresci și D. Cîgălnicēu în Iași mai amintiaū acēstă mare cestie amănată.

Deja sub ministerul N. Crețulescu intențiile opoziției se dovediseră prin mai multe acte. Torturile cu urșici de la *Dimbovița*, violarea domiciliului D-lui Ferichidi din care opoziția făcu o armă puternică, aruncară bănuială asupra respectului cuvenit a se da legilor și convenției din partea guvernului. D. G. Costaforul, un om al regimului boeresc, înălță atunci vocea printr-o adresă către redactorele *Românului*, protestă cu energie contra celui abus de violare, numind pe redactorele *Românului*: *ilustru apărător al drepturilor cetățenesci*, — ceia ce nu'l opri mai târziu când veni la putere a face asasinatul politic din Craiova cu patriotul D. Ghica. Al treilea incidente fuse mai grav. Apăru în public nisce gazete cu litere roșii prin carichiāma pe popor la adunarea de la Bosel. Domnul fuse însciințat. Acēsta nu'î plăcu: vedu politic în aceste libertăți convenționale. Semînța unei restuunării chiāmă pe capi armatei și le dăte ordine a consemna oștirea în casarmă. Poliția este ordonată de a se însoți de pom-

pierî, acei fii iubiți poporului, și a merge spre a evacua sala unde se aduna opoziția.

Pe când se adunară sêra mulțime de capi din opoziție, peste o mie de ómenî din popor trecură pe strade avênd aerul acelor valuri de popor ce s'aũ vedut pe stradele Parisului la începutul unei revoluții. Unî strigaũ: „Jos ministerul!“ alți: „Jos Vodă!“

În sală, pe când cei mai fruntași se adunară, intră D. Dim. Crețulescu cu pompieri. Sala se evacuează. Mai multe lovituri de paturi de puscî se primiră de aceia cari protestară contra călcărei unui drept legal. Unî din membri de față fuseră nevoiți a scăpa pe feréstră între cari se dice că fuse și D. Dim. Ghica conservator liberal. O deputație merse către palatul de la Cotroceni ca să se plângă Domnului de actul arbitrar al ministerului. Acestă deputație găsi la podul de la casarmă un ȕid de soldați cari o primi în vîrfurile baionetelor. Lumea acesta se înturnă și se risipi către miezul nopței. Se făcură arestații. Lovirea ce se dase cel rușin cletenase ministerul Crețulescu. În aceea ȕi Domnul invită la palat câți-va din amici seî. Acestia nu sciaũ nimic din câte se petrecéu afară; din timp în timp Domnul trecea în camera de alături unde da ordine la câte un adiutant să le transmită și de unde se înturna în salon cu surîsul pe buȕe și

conversând de lucruri ușoare colonelul T. Călinescu arată mult zel.

După mai multe zile și după iusistinta D-lor Negri și Alesandri, se cheamă D. Ion Ghica la minister.

Ministerul Ion Ghica avu o opoziție vijălișă, de și fă use apel la alegători. Opoziția prezenta mai multe fracții. Cea mai puternică era fracția castei care, — spulberată de o revoluție, — cu ómeni ei, figuri a le unui regim de tiranie, venia acum să lovască guvernul în numele libertății, alte fracții erau liberale. Programa dorințelor nației nu era realizată. Unirea definitivă, Domnul străin și altele erau încă de dorit. Ministerul Ion Ghica, singurul ministru Constituțional ce avu țeara; și care din astă cauză își făcuse dușmănie; înecat în lovirile opoziției care profitase de o plină libertate în alegeri, demisionă. Domnul lăsa Camereii libertatea opiniei, se dăce oșar că înfruntări indirecte la retragerea acestui minister.

Domnul Cuza nu avea încredere în D. Ion Ghica. Mai mulți favoriți care nu putea face treburi cu acel ministru, diseră că acest bărbat îl va resturna într-o zi. D. Ion Ghica nu iubea mai mult pe Domn; cu toate acestea el se purtă cu lealitate către suveran și nu ridică fruntea de cât atunci când nu mai rămăsese între ei nici o legătură.

După demisia ministerului Ion Ghica, veni

la putere partida liberală: Brătieni, Roseti, Boerescu, I. Filipescu, Vlădoianu. D. n. Brătianu, compunind ministerul, me puse în lista ministrilor. Acest minister nu ținu mult. Din lipsa încrederei; Camarila sa îl întreținea în simțimintele ostile contra acestei partide. Roseti și Brătieni încă nu aveau în Domn totă acea încredere ce trebuia să-i uniască spre realizarea ideilor liberale cari formaseră programa principiilor liberale. Camera tremură când vedu pe băncile ministrilor uni din capicele mai energice ale democrației i se păru că vede pe Robies-Pierre și pe Marat. Era încă timpul când reacția se servia în potriva liberalilor cu înputările împrumutate la reacționari Francezi, de *Socialiști*. Aceste antipații din partea Camerei, făcea facilă poziția Domnului în fața ministerului. Îndemnările Camarilei, bănușelile Domnului, ura boerilor din Cameră, se uniră spre a lovi ministerul. În minister încă nu domnia plină armonie. Acest minister își dăde demisia, după ce miniștri în fața Domnului se esplicară cu asprime uni contra altora. Domnul nu răspunsese nimic încă la acea demisie. Me chimă la Cotroceni, îmi spuse cele ajunse. Opinia mea cerută, fuse că și atunci când s'ar primi demisia ministerului acestuia, să nu compue însă de de căt iar un minister liberal și chiar din dărmăturile celui ce cădea. Domnul atunci

își făcea o fală încă să aibă ministere din oameni liberali. El trimise să chîame pe Boerescu, unul din ministri cari dase demisia, dar care ar fi putut urma încă în minister cu orî cari ar fi fost alți. Boerescu veni; după o conversare de fața cu mine, despre viitorul minister, Boerescu primi a face parte din noa combinare. Domnul doria de mult să formeze un minister în Valachia sub preș dința D. Epurénu, amicul seü în care avea tötă încrederea; propuse pe Epurénu, pe Al. Golescu, și trimise după C. Bosianu. Acest din urmă vine. El refusă ministerul, pentru motive casnice; dar recomandă pe Costaforu, autorul unui articol din *Românul* în contra violărei casei Ferichidi. Domnul primesce pentru ministerul din äntu. Acest minister avea contra lui partida liberală înaintată, partida celor două ministere cădute și pe boeri. Posiția lui era fôrte dificilă. Fracțiile oposiției se pronunțară cu putere. Presa, liberă, devine furiösă. Ministerul își perde răbdarea, face procese de presă ce le judecă tribunalele supuse ministerului. Închisorile se umplu cu jurnaliști. Constituția sémănă cu satana. Trei redactori închiși în pușcărie, fură transportați la Văcăresci după ce D. Costaforu, interpelat de Adunarea despre miseria închisorei, declară că alte închisori Statul nu are.

Se publică o lege de tase.

De câte ori creşea impozitul, se da o noă armă în mânele opoziţiei.

În timpi vechi impozitele erau dese. Ţera striga, se revolta când ele se puneau. Acele revolte aveau cuvînt de a fi şi iecă pentru ce. Impozitele nu se puneau spre a veni a împăca trebuinţele publice. O naţie pe cât simte trebuinţa de a fi, de a se desvolta în starea materială pe atât cată să sacrifice, în interesul public. Sacrificele ast-fel înţelese, adecă să isvorască îndecit de unde s'au dat, pr'n mijócele ce oferă de desvoltare, sunt bine cuvîntate de Dumnezeu. Când însă impozitele plătite sunt spre a nu se da intereselor publice nimic în schimb, spre a se risipi sau a se devora de cei putenici, impozitele sunt o tâlhărie şi popérelle cari se revolt contra lor fac bine. Ast-fel în vechime vedem revoltându-se poporul Român când puneau impozite ca să strângă bani şi să'i dea Domnul Visirului sau creditorilor de la cari luase bani spre a'i da la Pórtă atunci când el cumpăra Domnia; când se puneau impozite ca să mărite fetele Domnului sau a le boerilor, când se puneau impozite ca să hrănescă nemesurata lăcomiei a celor cari administrau ţera. În timpul de care vorbim, nu se făcea nimic pentru binele public. De mulţi ani ţera plătia pentru şosele, poduri, şi nu avea nimic. Se mănca mulţi bani cu funcţionari şi contracte stricate.

Ea presinta una din acele provincii selbatice a le Asiei. Sacrificele țerei serviaū în cheltuielile Domnilor la Constantinopol, în gratificații la boeri favoriți ai Domnului. În astfel de stare un nou înosit nu putea să placă. Opoziția se folosesce de acesta. Câte va zile înaintea sângelui vărsat în Craiova, se vedură acolo mulțime de esemplare un fel de profesie de credință din partea unui fost cap de cabinet către alegători sei D. I. Ghica. Era în Craiova o clasă de arendași care domina sub guvernele trecute, acești oameni erau favorați de Domn și de ministri. În schimbul influinței lor, pusă în serviciul guvernului, erau tolerați a esploata populația rurală după domeniurile ce le aveau în arendă. Acest sistem trecu sub domnia noastră. Pentru acelaș motiv ministerul le acordă scădămîntul cel renumit, o mare perdere pentru Stat, dar aliă către guvern simpatile acestor privilegiați. Ei plătiră recunoscința lor, alegând deputați pe uni din ministri cari lucraseră spre a se efectua scădămîntul.

Legea inositului fuse ocașia celor ce se întâmplară în Craiova. Scopul era resturarea Domnului Cuza. La minister era D. Iepurénu, Boerescu, Costaforul. D. Ghica care dimisionă dupe ce participă la ordinul de a ucide Craiova.

Orășani Craiovei, ca toți Români din Ol-

tenia, aŭ păstrat încă datinele lor tradiționale de vitejie. Din acea mică provincie care învecină vechia capitală Sarmisegetusa, din jurul Vulcanului aŭ eșit cele mai multe revoluțiuni contra tiraniei din afară și dinătru. Panduri din timpul lui Tudor Vladimirescu, din luptele cese dăteră între Turci și Ruși în cari acei Români figurară sub Solomon Maghișer, Tell și alți căpitani, trăiau încă; cu ei trăia neatăr-narea spiritelor. Un om de arme este tot-d'una un om liber. Și temut. Craioveni, escitați de opoziție, conduși de comercianți, loviți în interesele lor, deciseră cu orî-ce preț, să nu sufere inopositul. Simpatiele lor pentru domni căduți născuți în sinul lor, veniră a adăoga la gravitatea acestei porniri. Un prefect Gr. Marghiloman, cavalier și nepăsător, înpinse lucrurile cu răpejune către un conflict: pe d'altă parte frica ce simția ministerul în față cu o turbare în Craiova, făcu pe cel din urmă, asupra raporturilor prefectului, să dea ordin a măceleri o populațiune care nu se armase încă. Când prin ducerea acolo, prin mijloce înțelepte luate la timp, ar fi putut opri măcelăria asupra poporului. Poporul întăritat, se îndesa pe strade, să cêră pe cei arestați. Întălnesce pe prefect la scara prefecturei, îl urmădește cu vociferări. Doispre-dece soldați vin și sprijină pe prefect pe la spate, pe când poporul, batjocorând pe prefect, rîdînd, se împingea cu

peptul către prefect și soldați. De aici începu lupta. Soldați trag cei ânteiu asupra poporului nearmat. Drama devine sângerătoare. Ucidere, înmormântare a cadavrelor de ómeni guvernului, desmormântare a acelor cadavre de revoluționari; ucidere de femei, de copii, de ómeni inocenți! În Ploiesci în acel timp erau încă turburări. Un ministru își dăte demisia. Iară cei-alți remaseră să îngrope morți. Domnul nu dăse nimic, de și se afectă foarte mult de acéstă întimplare. Camera dăte în judecată pe minister, nu ca să resbune uciderea Craiovei, dar ca să scape de el.

Sângele poporului sârise și stropise scările unui tron curat, stropise mânele unor funcționari luați din aceia ce se dăcea: ómeni noi liberali. Opoziția nu câștigă mult, dar făcu un pas. Fiecare dă compromita starea cea noă, pe ómeni cei noi, fără să facă însă a se uita nimic din adâncele rane ce lăsase trecutul, nici ómeni lui, figuri de tiranie și de pradă, unelte în mâna streinilor spre slăbirea și umilirea țerei. Cu toate acestea nimeni nu descuragia. Sângele poporului varsat. se uită. Sângele se spală și vărsători de sânge continuară a se bucura de simpatiile compatrioților lor cari aușiseră de la părinți că guvernul este în drept a ucide pororul când poporul își cere a'i se respecta drepturile sele. Dar acel minister încă avea datoria sa și căci nația este

proprietatea guvernului. Nu v'om blama însă pe un guvern caci 'și a făcut datoria sa ci mijocele întrebuintate, cea d'ănteii onestitate a unui guvern este să'și facă datoria.

D. Îepurėnu, dat în judecata Curței de Casație cu colegi sei, și atunci foarte înriuritor lângă Domn, consiliă pe capul Statului să chīame la minister pe Stefan Golescu. Panu veni în Bucuresci și puse mână la formarea ministerului Golescu ce era compus de liberali puri. Aniversarea lui 11 Iunie a revoluției 1848 la Tilaret, sprijinită cu energie de minister, fusē una din cauzele care inspiră mult pornirea majorității Camerei contra ministerului. O notiță publicată în Monitorul universal din Paris, anunța acea aniversare la care a luat parte cincī-ēcī de miș de ómenī. Domnul Cuza nu se temea atunci de elementul poporar. Anunțându'ī ministerul aniversarea, Domnul respunse prin următērea depeșă către mine:

„Aprob din inimă solemnitatea pentru aniversarea lui 1848, și să a renascerei naționale. Am recomandat ordinea.“ Tot în această depeșă dicea despre unirea de care se făcuse mare vorbă în Cameră:

„Nu vorbiți, ve rog, de nerăbdările unora despre unire și să nu cădeți în tóte acele esagerații de partide. Unirea este un fapt căștigat, avem nevoie numai de puțină răbdare

„ca să o avem legală și solidă. Ar trebui să
 „fiu nebun de ambiție, ca Erostrat care în an-
 „ticitate arse un templu ca să trecă la pos-
 „teritate, ca să compromit unirea și să arunc
 „această sărmană țără lacomă de dreptate și
 „de linesce, pe terîmul întîmplărilor nepre-
 „vedute, prin grăbire. Noi nu vom avea nici
 „o dată adevăratul curagiū civic al sângelui
 „rece și perseverența ca să atingem cu sigu-
 „ranță scopul și a confunda adeversarii fără
 „a întîmpina pericolul de care vor espune țera.”

În timpul acestui minister, stăruiam a se
 grăbi cu unirea la Constantinopoli. Agintul
 țerei la Constantinopoli lucra din toate pute-
 rile seale pentru unire. Încă de atunci era vor-
 bă de modificarea legii electorale, care se pu-
 sese sub ochi ambasadorilor ca o chestie ne-
 apărută a se rezolva în interesele generale a
 le țerei. Din adresa următoare vom vedea că
 guvernul Domnului Cuza încă de la început
 a lucrat pentru unire și întinderea votului.
 Încă scrisorile ce agintele țerei ne adresă în
 anul 1861, atunci când majoritatea adunării
 formula votul său de neîncredere, agitând
 chestia unirii definitive ca mijloc de restur-
 nare.

„^{5/17} Iunie 1861, Constantinopol.

„Precum v'am scris, S. Pórtă ar voi ca con-
 ferința pentru unire să se ție aici. Se vede
 că nu s'a decis încă nimic asupra acestui

punt; Franția este pentru această combinare în vedere de a eluda printr'un mijloc óre-care noa dificultate care isvoresce din necunoscerea Regatului Italiei, al cărui represintant nu va fi primit a lua parte la conferință în noa sa cualitate, și care din altă parte nu ar voi nici a figura ca simplu represintant al Sardiniei. D. de Thouvenel cređuse mai ánteú că va putea ínlătura această greutate, ínvitând puterile garante a trimite adesiunea lor la unire saú o opinie óre-care la Pórtă, fie-care din ele separat. Dar acest mod a părut asemenea greú, căci conferința căta a se reuni nu pentru a confirma unirea numai, unde toți ar fi fost de aceeași părere favorabilă, dar áncă spre a statua asupra modificătiilor de făcut la legea electorală, modificății ce erau cu neputință a face prin corespondință. Spre a regula tóte acestea, cređ că cōnferință se va ține la Paris, cu tóte că Pórtă spre a ínlătura acesta, ar fi dispusă a nu mai amána recunoscerea sa despre noul Regat al Italiei. In fine; aici saú la Paris, această conferință se va face în curând. Unirea dar nu mai este de cât o cestie de timp. O cestie care pentrn noi este tot; dar care nu este vedută cu acea gravitate și urgență de puteri cari áu pus pe tapet cestií mai grave pentru ele de cât a nóstră. Íecă pentru ce ve índemn la răbdare, căci faptul ne este în adevér căști-

gat. Am înportunat fără repaos și sehire în privința unirei pe lumea diplomatică, culegând scusele mele în necesitatea greutății faptelor cari se trec la noi în această privință; și cu toate că este natural că afacerile noastre să nu aibă preeminența tot-d'a-una, am câștigat convincția că în curând *Unirea Țerilor*, singurul principiu de viață pentru nația română, se va termina cu desăvârșire. Până atunci nu sunt de părerea a se introduce nici o modificare de ori-ce natură ar fi într'acésta... Cată a subordona toate cele-alte cestiî la cestia *Untrei* care o dată câștigată, ne vom putea ocupa de cele ce rămân mai lesne."

Trecu mult timp încă până ce conferințele se uniră și cestia Unirei fu decisă în unanimitate. Erau uni cari voiaū ca guvernul să proclame unirea, fără a mai aștepta hotărîrea puterilor. Din scrisoarea de mai sus s'a vedut tot-d'o-dată că lucru era neputincios, cum Italia ea însăși 'și aștepta recunoscerea Unirei de la conferință.

D. Negri puse în această mare cesticie inima sa, urmă toate fazele lucrurilor unirei și avu fericirea să fie un mare mijloc de reușire în această pe lângă puterile garante cari 'l stimaū și 'l iubiaū.

Tera n'a făcut de cât să cêră Unirea și, prin alegerea Domnului Moldovei, să facă un pas cuteclător către unire. Puterile au datu-

nirea; dar câtă lucrare și insistință nu a trebuit a se face! Propuneri oculte s'aun adresat chiar agintelui țerei, a primi un plan de unire cu un Domn în Bucuresci și un călmacam la Iași pe viață, numit de S. Pórtă care era să fie C. Negri. Deci, C. Negri nu a voit cu nici un preț să primescă alt-cevā de cāt unirea definitivă și a stăruit pe acéstă cale. Astă-đi acest om care a lucrat cu atăta ȑel, atât la începutul arătorei unirei cāt și la actele cele mai mari naționale și sociale sub domnia trecută, trăiesce viața lui Cincinatu, la casa sa, în sărăcie. Nația nu se gândește la dînsul nici chiar pentru a'î ține socotélă de serviciile ce 'i-a făcut pe când revărsa favorurile sele asupra capului aceloră cārī aũ servit partidele saũ facțiile politice în lupta de distrugere pe când încununa favorii puterii hrăpitori. O nație recunoscătóre către cei ce îi fac servicii emininte, ar fi votat lui C. Negri o moșie recompensă în locul moșiei sele care a sacrificat-o pentru nație. Nu scim dacă ar fi primit vre o recompensă, dar scim că nația nu'î a oferit nici chiar o mulțumire morală. Nefericite sunt națiile unde represintanți lor desprețuiesc serviciile ómenilor mari și încare de recompense serbi facțiior. Domnul, după votul de neîncredere, ne scrisse o depeșă de la Iași să nu demisionăm. Cu tóte acestea noi demisionarăm, după un consiliu

de ministri hotărâți a rămănea în constituție. Domnul Cuza nu putea să se hotărască cu o partidă. Dăcea că nu este Domnul unei partide, ci domnul Românilor, că trebuie să chămeși pe boieri. Altă dată se exprima bine pentru partida națională, liberală; însă nu se hotra a merge nici cu liberali, nici cu boieri, nici nu avea o partidă a sa credincioasă și capabilă.

Domnul având scire de demisia noastră, îmi depeșă mie să me duc la Iași. Plecaîu. Îl găsiu la Banca lui Lambrino lordache cumnatul seî. Abia me vedu și cu espresii accentuate îmi făcu tînjiri cum am putut a demisiona cu cei-alți, e? cum și acel Melinescu barbă roșie în care avea atîta încredere? „Pusesem în voi, liberali, ómenî dela 1848, tóte speranțele mele spre mîntuirea relelor țerei. Voiesc a da libertatea celor cinci milióne de români clăcași la o clasă de ómenî cari rîpînd libertățile interioare a le patriei, n'aũ sciut a'î da în schimb nici cel puțin întărirea naționalității. Acea castă este mórtă, pe ea nu me pot sprijini: viața fuge de mórte. Pe străini nu me pot sprijini prea mult și alături de voința nației, căci interesele Europei trec la ei asupra intereselor țerei mele. În țeră nu me ređemam de cît pe partida cea mai jună, aceea care are mai multă viață și generositate. Ast-fel me sprijinirăți voi, în cît

astă-dî, ca să nu compromit armonia, să fiu nevoit a alerga din nou la casta care nu mai are nimic a face în viitor Îi vorbiu de constituție: îi spusei că noi nu putem face altfel pe cât eram pe tărîmul legalității, pe care Domnul însuși ne silise a rămănea nestrămutați; că nu era din partea noastră rea voință, ci din contră alergasem la acel mijloc tocmai spre a înlesni poziția Domnului pe cale legală. În fine, după mai multe vorbe, dela mânia la linisce, apoi la o amabilitate însemnată. Ședurăm la masă, îmi spuse că are de gând să trimită trei inși la Constantinopol ca să felicite pe Sultanul. Spre sîră aretaiu dorința că aş voi să me întorc la Focșani. Acesta îl contraria. Cu toate acestea melasă se plec și me pornesce cu o amabilitate extraordinară.

La Focșani preparai cele necesare pentru venirea Domnului. Domnul nu voia să tragă în Focșani la particulari, ca să nu rămăe dator niminui nimic. Voia să tragă la prefect. Îmi dîse că aşteptă acesta de la mine. În Focșani dădeu ordin prefectului să-i prepare două Camere la dînsul acasă și să părăsască ori-ce preparări ce făcuseră la un avut particular de acolo. Domnul sosese. N. Golescu îi puse înainte la pörta prefecturei.

În București, vedu miniștri dar nu le dîse nimic din câte îmi dîsesse mie. Îmi spuse că

va chiăma iar pe boierî; dar să nu se sperie nimenî, căci era un joc politic.

Numesce un adinterim de directorî sub preşedînta lui C. Bălcescu. Acest adinterim ţine puţin, după el vin boerî. În scurtul spaţiu de timp ce şedurăm atunci la minister, adoă-đi după plecarea Domnului la Iaşi se puse foc la casarma de cavalerî, care arse într'o nópte. Acéstă ardere afectase mult pe Domn. Bănuielile erau rătăcite chiar asupra partidei de opoziţie Ceea ce era adevăr era că focul plecase din patru părţi d'o dată a le casarmei din pod focul purcese peste raţiune. Să ne înturnăm şi să spunem ceva de tabăra dela Floresci.

Domnul decide a aduna tótă oştirea regulată şi neregulată la Floresci. Era acéstă o ameninţare făcută Porţei în faţă cu întărđierea dărei investiturei? ast-fel điceau uni. S'a đis chiar că Vodă-Cuza urmă ast-fel prin îndemnul Franciei. Grăniceri în parte întărđiţi de uni din capi lor, refuđară de a merge la tabără. Austria vedënd o tabără română, de mai multe mîi ómenî aşedată aprópe de hotarele sele, fuse nevoită a aduna oştirî spre hotarele Transilvaniei. Acéstă mişcare de oştirî fuse de o mare utilitate în spiritul militar adormit pîna atunci pe patul de trandafirî ce 'i aşternea guvernele de Sibariţi din trecut. Ostaşi vedëndu-se adunaţi, pentru pri-

ma orá mulți începură a se recunósce și a'și da valórea lor ostășescă. Popóru^l român vedea cu bucurîe pe al' sei sub arme adunați și pe picîor de a lupta. O tabără română el nu mai veduse dela tabăra de panduri a lui Tudor Vladimirescu. Asupra acestei taberi pe stindarde, pe arme, pe vîrfurile corturilor, planau cugetările de vitejie și de putere, cari ca nisce paseri ceresci, în tot timpul căderei și robiei românilor, nu voiseră a se cobări pe un pămînt unde nu mai strelucea de cît baionetele străine și decorațiile date de streini. Cine ar crede însă că se găsiră ómenî cari turburaseră de mânia în față cu aceste manifestări militare! Fusc o lume care vedu cu ochiri aceste manifestatii; aceea lume care credea patria, proprietatea străinilor dată lor în arendă.

Acești ómenî meraseră pînă a pune foc taberei, și, ca cînd acéastă doctrină de mórte și de ucidere ar fi fost sprijinită de un spirit fatal ce domnea atunci elementele, nu trecu dîoă zile senine fără să nu verse asupra acestei tabere torente de ploî!

Era consternație între toți aceia cari 'și fac cauza castei lor, familiei lor, persónel lor, viitorului copiilor lor, din cauza străinilor cari cuget a robi patria Românilor. Este de însemnat acest fenomen la Români acela cari au născut și au crescut legănați de mînile

armatelor de ocupație: simpatia pentru străini cari vor să ne sdrobiască! Ast-fel nu fără cuvînt, un autor frances, dicea în timpul resboiului Crimeei când Ruși fură siliți a evacua țerile Române: Ruși se întorc din principate, dar avant-garda lor rămâne sub nume de Români. Acastă avantgardă era când Rusă, când Austiracă, când turcă, când Francesă, dar nici o dată Română. Cinismul ei făcea să se indigneze însuși streinul „— Voîu face tot spre a servi Turcia și Rusia, dicea în anul 1848, în cort la Cotroceni, în tabara turcescă, Caïmacamul Român numit de Pörtă.— Să nu faci nimic pentru Rusia și Turcia, respunde Fuat Efendi, să faci pentru țera ta!”

De câte ori nu vedurăm de atuncé în cöce Români ce se pretindeau patrioți, liberali și mai neatârnați de cât acei dela putere, cari în numele unui laș patriotism și unei libertăți înțelese numai pentru ei, venind și combatând ori ce mijlöce de armare a Românilor, ori ce cugetare Română și demnă ce s'ar fi ridicat asupra turmelor amorțite, precum unirea tuturilor Românilor; esprimând ura, desprețul, ce esprimau puterile din afară reu voitöre românilor! Este în Asia mică o populație crestină, fără origină cunoscută. Când membri acestei populații sdrobită cu corpul și cu sufletul de tiranie, se află în fața juidilor turci, se numesc uni pe alți cu numele

desprețuitor ce dau turci, creștinilor, *degħiauri*
 Fac mai bine acei Români cari repet injari-
 ile desprețuitoare ale străinilor contra Romă-
 nilor ca să placă tiranilor? Fac bine aceia
 cari sub pretest de o mincinosă înțelepție,
 blam pe Români când voiesc să scuture lan-
 țurile lor? Și cari se scus de trădarea lor
 sub cuvinte că urmează politica puterilor străine
 celor bine voitóre, chiar atunci când politica
 acesta nu mai este națională, și împreună lu-
 cru spre robirea țerei? Nu sunt aceia trădă-
 tori de patrie? În istoria țerei noastre se ved
 epoce de cădere, de amețială, de dgradare se
 ved ómenii născuți în țeră, care devin unelte
 ale inamicilor străini cari în numele patriei
 lucrează pentru străini, cari în numele liber-
 tății naționale lucrează pentru robia țrilor;
 sunt însă epoce mai blăstemate, ómenii mai
 blăstemați, epoca unde nu mai este pudóre
 pentru trădători, unde trădători scot masca
 și semăn bacantelor nerușinate cari numai
 ascund nimic; se declar pentru interesele stră-
 inilor inamici, și își fac din aceste simțiminte
 culpeșe un merit în cercul sclavilor ce îi co-
 mand. În acel cerc meritul este cine să fie
 mai infam. Cel mai infam are mai mare preț
 în trădare. Moțoci, Dan, Vistieri, Leurdeni,
 trăiesc încă astăzi; însă mai puțin franci,
 mai perfidi, mai dibaci și mai lași.

Tabăra se desfintă cu timpul ei. În Con-

stantinopoli se decide a se da învestitura. Acesta se anunță publicului. Domnul plecă la Constantinopoli. 'I se votă o sumă pentru cheltuiala drumului, nu așa mare ca ceea ce luaseră domni de mai 'nainte mergând să se închine, suma ce era destinată pe atunci a se împărți pe la pași cei înriuritori, Acum încetaseră în Turcia acele plocóne prin voința ambasadorilor. Grație tratărei de mai multe zile ce făcu D. C. Negri pe lângă ambasadori, programa primirei fuse foarte demnă. Ambasadori cerură a vedea programa mai 'nainte. Domnul plecă pînă la Marea Négră cu un vas cu aburi frances. Acolo fuse întâmpinat de o fregată cu vapor de resbel a Porței. Domnul trecu în fregată cu câți-va români din suita lui, după nobileța lor. Cei-alți remaseră în vasul cu abur frances.

Aruncarea ancorei la palatul lui Reșid pașa unde se preparase locașul Domnului, fuse splendidă. Salve de tunuri vestiră această ajungere. Un regiment de infanterie presintă armele. Indată ce Domnul intră în locașul său, sosiră primi secretari ai ambasadorilor spre a'i face vizite oficiale. Ministrul de afară al Porței veni cel d'antei.

Nu vom insista mult asupra acestei călătorii. Ea este scrisă și publicată. Domnul se presintă cu demnitate. Vede pe Sultanul în particular, primesce masă de la ambasadori de

la viđirul, face o visită la Pórtă, la ministri. Refusă viđirului a trata cestia monasirilor închinatę, ȑicęnd că el a venit să facă o viđită Sultanului iar nu să trateȑe de lucruri cari privesc pe ministri Sultanului și pe Agintele seű. Refusă de a primi viđita patriarhilor greci și d'a merge la Partiarhia din Fanar, după vechia datină, spre a fi sacrat de călugări greci.

Primesce o sabie semn de supunere și o decorație dela Sultanul. Trei ȑile ținu împărțirea milionului din țeră spre a fi distribuit la trei mii de ómeni ce serviră Domnului; numai secretarul Sultanului, cu scirea Sultanului, dintre toți funcționari înalți, voi a primi un dar de teri mii de galbeni. Se împărțiră însă nenumerate cadouri în orologi, tabachieri și alte obiecte. Veniră din tóte Institutele de bine faceri catolice, protestante, grece pentru ajutóre. Damele cele mai frumoșe din Pera veniră să cėră pentru săraci.

Domnul, prin presința sa deschisă, prin manierile sele, plăcuse atât Sultanului cât și Ambasadorilor străini. Acéstă fuse un eveniment pe Bosfor.

Domnul se înturnă din Constantinopol cu órc-care schimbare. Lucru curios! de câte ori mergea la Iași și se înturna la Bucuresci, revenia cu simțiminte reacționare. Vedeă lucrurile printr'un prism mai puțin generos, mai pu-

țin liberal. O dată revenind din Iași, într'o conversație ce se trecu despre libertățile țerei și mijlocele proprii a da o bună organizare, dise: Eu numai sînt tot acela, acum cunosc pe români, n'am fost om de Stat. Volă fi.

Domnul Cuza lesne se înflăcăra la orî-ce idee națională, energică, și tot cu aceeași înlesnire se lăsa a se descuragia cînd era vorba de execuție, cînd găsia pedice, și mai ales cînd 'i se părea că nația, acea divinitate la al căria templu adorase, nu era ast-fel cum el 'și-o închipuise, înainte de a fi față în față cu dînsa. Domnul vedea în nație un reu mare: credea că acest reu ea îl datora unei stări de robie și tiranie din trecut fără vindecare, că orî ce guvern ar încerca a'î vindeca va fi victima virtuților sele. Un Domn de sub regulament dicea mai prosaic: „Cu lupi trebuie să urli, ca să nu te mănănce. „Domnul Cuza dicea: „Lumea este ironia lui DumnezeuP.“ Acești mari filosofi fatali aveau o greșală, perfecția nu este din lumea acésta; dar lumea are o misie și binele este o realitate în comparație cu reul. Causa reului ce bîntuia țera se putea vindeca, din momentul ce se afla în lume alte nații mai fericite; trebuia a se ridica mai presus de cei rei. Domnul Cuza credu că reul era în legile rele, avea dreptate pînă la un punct; le schimbă, dar chîamă ómeni vechi la legi noi; drepturile o-

mului proclamate de marea revoluție fură încredințate spre a le escuta ómenilor cari serviseră ca instrumente tiraniei trecute, cari aveau credință a reveni la regulament și domni regulamentari;

„La lucruri noi ómenii noi! striga ilustrul apărător al poporului rural rob. Domnul înțelese acésta, aduse ómenii noi; dar acestia nu îndreptară nimic, căci n'aveau principii; abia sciau ce este convenția, dar nu înțelegeau ce sunt principiile. Căți-va ómenii de principii nu veneau într'un guvern de unde cătau a se lepăda a doa-și sub greutatea intrigilor favoriților. Trebuia educație politică, o instrucție politică, trebuia îmbunătățirea prin legi. Datinele se fac bune prin legi bune. Dar când cei chiămați a escuta legile, nu au datine, când cei chiămați a forma principiile, nu au principii, legile nu se escut și datinile sufer. În astfel de stare încuragea ideea de *Mă-nă de fer*, un om mai onest de cât ce alți spre a face pe toți onești, numele de universitate ce se dă facultății din Bucuresci îl contraria dar îl dă strigând că o face contrainimei, lăsă pe D. N. Crețulescu a lepăda din budget o mie descolii destinate pentrusatele Moldovei în ajunul deschiderii lor. Acest spirit urmă și după 11 Februarie. D. Strat desființă opt sute scolii de sate, sub un minister ce se pretindea amic al respândirii ins-

trucției și educației. De atunci nimic pentru întinderea ei. Sub Domnul Cuza se înțelesese foarte bine unde trebuia lovită instrucția, fu libertatea ei. Statul politic nasce din principii. El are o parte în instrucție și educație, dar această parte de acție nu trebuie să devie un monopol. Nimic pentru popor. Această credință a trecut la următorii lor, pentru care poporul i-a numit: *căcoi noi*. Legile nu fuseră executate, căci cei mai mulți chiamați a le executa, voiau reu, și guvernul executat reu. Nimic nu asigură ordinea, nimic nu garantează autoritatea ca instrucția și educația poporului. Ele nu cer decât o condiție ca să fie utile tuturilor: libertatea. Din nefericire Domnul Cuza nu punea mare preț pe acest mare mijloc de civilizație. Cu toate acestea nu respinse dezvoltarea instrucției în condiție d'a fi aservită guvernului, lăsa cu nepăsare a se forma în București o facultate de litere, diferite școli profesionale; un Domn onest nu poate face nimic, când el caută a ține socotelă de voința tuturilor ca să se susțină, și când voința tuturilor este rea, el devine reu; un singur lucru putea să scape tronul și să ridice nația. Principiile celor mari puse în legi trecute în datine și înprăstiate în toate artelor nației. Principiile numai în legi, sunt o ficție, ele caută să fie în inima tuturilor. Spre a fi, nu este decât un mijloc, dezvoltarea și

Întinderea instrucției și politice. Dar vechiul sistem opria pe orî-ce partid, a face acest mare pas. O nefericită credință remasă moștenire de la bătrîni, fuse adoptată de fiî, a opri de a se lumina poporul. Scóla devine pentru guvern un mijloc de poliție. Iécă ce se nascoci sub Domnul Cuza, iécă ce se urmédă chîiar astă-đi.

Guvernul de atunci fiind sigur de aservi-rea profesorilor la guvern, dăte profesorilor un privilegiu la alegeri, fără a vedea că des-fințedă monopolul unei clase și îl dă alteia. Nu se îmbunătățesce instrucția și educația cu privilegii date profesorilor. Acesta o con-rupe. Când eram ministru mai târđiú, ceruú Comitetulú instrucției din Iași a se da i-deile sale pentru desvoltarea instrucției. Mi se răspunse de comitetul din Iași prin D. Titu-Leviú Maiorescu: „a mări lefile pro-fesorilor.“ Ast-fel fuse și cu clerul, Nimeni nu cerea libertatea instrucției de ministru, libertatea clerului de ministru. Vom đice numai că catedrele de profesori erau nu mai nisce sinecure pentru deputați, senatori și favoriți cari nu dădeau pe la scolî și a-veau câte doă și trei alte funcții înalte. A-césta se urmédă și astă-đi. Un profesor fa-vorit se făcea ministru, lua salariul de pro-fesor și nu mai da pe la scólă; altul era se-nator, deputat, pleca și lăsa catedra liberă

saŭ cu câte o umbră de indeplinitor și trăia mai multe luni în capitală. Alți, mari dregători în justiția și în administrație, siliți a lucra neconținut în aeste din urmă ocupații, nu mai vedeau scólele cu ochi. La facultăți erau mai mulți profesori de cât scolari, și, ca să nu se închidă clasele, ministerul consiliat de inteligintul director al instrucției publice D. Alesandrescu dis Urechă, nu scim pentru ce puse în budget o mare sumă ca burse pentru uni din scolari cari ar veni să asculte la facultăți.

Legea contra cumulului de funcții și legea admisibilității în toate serviciile Statului cu îndatorire de a trece prin scolă ca să pótă avea o funcție, și cari erau singurile mijloce de a garanta instrucția publică, legi liberale, de câte ori veniră la minister uni, le dădeau la cameră, da nu fuseră votate: iară când se lua; în desbatere, venia un minister reacționar saŭ compus de ómeni interesați la cumul și la primirea în funcțiuni de ómeni fără cunoștințe, și le retrăgeau din desbatere sub cuvânt ca să le amendeze și nu le mai readuceau.

Un institutor primar este ocupat totă ziua. Un profesor de gimnas saŭ de facultate este ocupat o oră în scólă. Dar cât îi trebuie spre a'si medita lecția ce are a face în materi de sciințe transcendiate, spre a o face bine! Dă

unui asemenea profesor, un minister, funcții înalte. Va avea timpul a se mai gândi la filozofi sei? Un medic profesor cu multe servicii, va avea timpul a născoci în medicina sa mai mult de cât cea cea în vețat în copilărie?

Nu vorbim aci de excepții onorabile, ci de favoriți cumularăți.

Oprirea d'a face școli pentru poporul rural, instrucția și educația ca monopol al guvernului sunt încă cauzele cari opresc luminaarea spiritelor. Fără această desvoltare, nația, libertățile ei, legile ei, constituția ei vor fi o minciună. Fără acesta țera va avea sclavi, dar nu cetățeni. Și ca să esersăm noi acest lucruri cată se le înțelegem bine și ale servi cu sinceritate din lipsa acestii condiții guvernul care se crede mai apt, centralisă toate.

Preoți nu mai aveau misie. Funcționari nu mai aveau tendințe, nici datorii, nici garanții; nimeni nu voia nimic, nu producea nimic, nu se ridica asupra orișontului meseriei nu sciau mai mult de cât a urma cursul afacerilor curinte ce veneau să'i d'septe din norul de fumul țigărilor.

Funcționari fără a trece prin școli, creșeau, îmbătrînea, vesteja, ca la o vîrstă orecare să iasă la pensie. Pensia era scopul vieții acestei clase. Alți își făceau averi din abuzuri. Case, palate, moși câștigate în căți-va

anî, de ómenî cari nu aveaû nimic, nu făcu seră comerciû, nu luasera ǎestre, nu căştiga-seră loterii, nu găsiseră comorî. Tóte acestea se strângeaû asupra unora, societatea era încuragietóre, nu erau blamaţi de cât de aceia cari îi pismuiaû că nu pot ei să fle în locul lor. Nu era depărtat timpul când mama, femeea, blasfema pe fiû, pe soţ că avusese serbiciî multe şi nu sciuse a'sî face avere, că nu este harnic. Prefecţi, subprefecţi erau salariati cu anul de arendaşi ca să le dea dorobanţi pentru nedrepte de multe orî împliniri. Juni ce înconjuraû guvernele, născea, crescea, cu speranţa a se face ţinuţi de femeî avute, a juca cărţi, apoi a intra în vre o carieră, apoi a se însurua, a lua ǎestre spre a'sî plăti datoriile dar le trebuia o carieră, şi ca să o capete, nu cruţa nici o tăvălire.

Procese civile şi criminale dispunând ministrul de ele, dispunând de vinderî pentru datorii oprindu-le când se vindeaû moşiile favoriţilor; încuragindu-le când se vindeaû ale adversarilor guvernelor.

Domnul Cuza nu era străin în patria sa, cunoscea ómenî şi lucrurile; era inteligint, avea momente mari de cugetare, de simţimînte. Primea plângerile tutulor, nemulţumî adesea pe miniştri îndreptându-le rătăcirile lor în afacerî cari dădeaû ocaşie de plângeri. Orice om nedreptaţit de ministru afla încă la pa-

lat o protecție. Tronul nu era străin de popor în păsurile lui. Ministerele se schimbaū, starea de paralizie remănea, sistemul ce nu era născocit de Domn remănea tot acela la toți ministri. Nu domnul Cuza introducea această stare de lucruri. Ea avea rădăcina ei în lucruri și în ómeni, și mai mult în Moldova. Ceea ce se imputa Domnului era că nu se ridica peste legi și peste ómeni. Acesta era planul Domnului, lăsându'i a urma sistemul de destrucție spre a ajunge a lua puterea. Iecă cum se esplică pînă la 2 Mai administrația sa, într'o epocă când faptele se în politica lui de afară erau atât de corecte și cu înțelepciune cutedătore; iar în administralia din ántu produceau nemulțumiri prin călcarea lgeilor, favor și nepotism, arbitrar.

Domnul nu mai, era înconjurat de ómeni cu principii. Acești ómeni numai pluti ũ pe lîngă tron. Vorbindu'i cine-va într'o di de necredința unui, Domnul nu credu, el avu dreptate. Florescu era leal.

Către această epocă Domnul revine asupra situației țerilor ce guverna. Eraū doă cesti importante: una de menținere pe tron, cea-laltă de reforme, amăndoă sfrăns legate împreunnă. A lua armele din mână opoziției era un mijloc a proclama principii mari: înproprietărea țeranilor, întinderea legii electorale. Dar convenția din Paris, după ce proclă-

mă principiile de dreptul omului și găsesce că este trebuință a se îmbunătăți sorta poporului rural, după ce surpă o castă privilegiată, prin lege electorală chiamă să facă legi asupra acclor reforme care fărăman privilegile unei caste chiar pe ómeni acelei caste. Inpoprietări ea țeranilor și întinderea votului electoral, nu se puteau face prin Cameră. Privilegiul trecând dela cincî-deci de familii de boeri la câte-va cete de proprietari mari și mici, nația schimbase numai, stăpîni; cîocoî noi luară locul celor vechi, nimic pentru suveranitatea poporului, nimic pentru vindecarea rănelor lui.

Acéstă stare de lucruri care păstra o obligare apăsătoare, care amenința interesele de conservare a le tronului, care nu permitea nici unui minister a sta pe băncile camerei dacă nu era din casta fiind o pedică chiar la desvoltarea generală a nației, născu ânteîu în opinie ideea unei loviri de Stat, acéstă idee se respândi înprejurul tronului. Acésta se concepu în momentul retragerii dela minister a ministerului Ion Ghica. Nu transpiră nimic însă. Domnul Cuza revenea dela Moldova. Era locuit în Episcopia de la Buzeu. Acolo, séra, îmi spuse represintând în colorî funcbre și cu un talent rar dificul-iățile situației, și anunță în viitor o lovire de Stat. Era vorba de a aduce divanul ad-hoc.

D. Cogălnicenu fusese avisat prin mine d'împlini această idee. În faţă cu interesele principiilor liberale, pentru cari mugura această idee, la nascerea ei senumeră două ministere liberale. Mult timp luptele politice urmară cursul lor fără a se face nimic pentru realizarea acestei idei.

Intr'un timp foarte scurt se schimbă mai multe ministere, în faţă cu o cameră de opoziţie sistematică, pe care Domnul nu o putea disolva, cu speranţă ca deputaţi să fie înlocuiţi de alţi deputaţi Domnul era nevoit a schimba des ministerul. Aceste schimbări dese afară din ţară trecură de proverbiale. Ambasadorul Franciei, prîmînd într'o zi pe agentele ţerei, îl întrebă rîdînd dacă vine să'i anunţe schimbarea ministerului. Lupta între partide ne fiind pentru principii, ci numai pentru putere, nici un minister nu putea fi suferit. Cel puţin partidele atunci nu luptau pentru politica străină, căci Domnul nu consulta nici o dată nici o putere străină în afacerile ministeriale, şi acesta îi făcea onoare.

Spre a'şi numi ministerul. nu era nici partidă Francesă, Austriacă nici Rusă. Era opoziţia ce voia resturnarea Domnului.

În ţară din dese schimbări de ministri Administraţia deveni un instrument în mîna fracţiilor de opoziţie care prea des venia să ocupe băncile ministeriale. Fie-ce funcţionar a

guvernului era pentru toate fracțiile, nu mai pentru guvern nu era fiind cel mai plăpând în durată. Convenția lăsată pradă patimelor acestor fracții, fie-care la rîndul ei venea să rupă o fâșie ca să se depărteze a doa-ți. Clerul, instrucția, justiția, administrația schimbându-și personalul cu miniștri neîncetat, serviciul se paraliza. Orî-ce nou ministru venia, strica ceea ce făcuse bine sau rău predecesorul său, lăsând a desface mai târziu următorul său ceea ce făcuse el; ast-fel că totă acția guvernelor, nu mai era de cît o luptă în care miniștri cari veniau strica ceea ce făceau miniștri cari se duceau!

Guvernul ne mai avînd principii, nu găsea nici un ajutor în opinia publică; ne avînd stabilitate, nu găsea nici un ajutor în cameră, în funcționari. Se priviau cu nepăsare toate aceste lupte de mörte; vedeau reul, dar nu sciau de unde vine. Eșii de curînd dintr'un regim de asuprire, ei nu înțeleseseră încă că sunt chîlmați a se bucura de drepturile omului și credeau că țera era proprietatea guvernului. Schimbările dese a le tiranilor le făceau plăcere, neprivind de cît la persoane și nici de cum la principii.

Nici o organizare în institutele menite a garanta viitorul, toți năsea și cresceau pentru budgetul Statului. Comerțul, agricultura, industria, orî-ce alte mijloce afară de funcției

erau lăsate străinilor; acesta adăoga și numărul și patima nemulțumirilor ce forma nomolul partidelor de opoziție. De aici născu sviritul de adaos la cheltuielile Statului, în personal și în material, imulțirea funcțiilor; mărirea salariului inaugurat de ministerul Ion Ghica, apoi de ministerul Iepurénu și conplectat de ministerul Cogălnicénu după 2 Maiu, când fiecare ministru își făcu budjetul cum voi, fără a'l supune nici chiar consiliului de ministri. Consecuințele acéstuî sistem fuseră grave. Legile nu se mai puteau esecuta. Abusatori cei adeverați nu se mai puteau judeca. Erau protigiați de partide, de favoriți; Cei inocenți, cei cari loviau abusul, erau persecutați; abusatori se uniau contra celor onești și căutaă a'l sdrobi ca ómenî ce le stricaă meseria; cei cari strigaă mai tare pentru moralitate, erau aceia cari mai înainte se înavuțiseră cu palate și moșii din pradă; tiranul apăra libertatea și hotu', onórea. Nu mai era pudóre. Omeni ce 'și făceau palate și moșii din despoierile publice, strigaă chiar la tribună contra despoierilor publice. Partitul era tot. După stég se forma convicțiile, după stég se da patenta de moralitate; calomniile întunecau și mai mult acest tabloū. Patima lua-se locul rației. Printre tóte aceste faze; cei dibacî își formaă calea lor în desperarea publică; căduți, strigaă contra despoierei, și re-

veniți din nou la putere, urmau a face mai rău ca acela pe cari îi combăteau și îi restitua. Se vădura nisce junii, înălțați repede înavuțiți, cumpărând moșii, nici o pedepsire. Erau din partide. Fuseră ministere cari adăogiră chiăltuielele budgetului dincolo de adeveratele trebuințe, chiăltuielele positive, băsate pe venite fictive întocmite de cancelarii fără conștiință și la ordinele ministrului ce nu voia de cât a motiva adausele la chiăltuielele propuse, fiind sigur că va sta puțin la minister și voind a compromite situația. Acesta aduse împrumuturi onerose. Monopoluri rău închipuite și esecutate, fuseră cauza de pierdere de milioane pentru Stat. Atunci favoriți se formară. Camarila născu alături. Aceste două ramuri formau în față cu puterile Statului o putere ocultă. Libertatea ce da vișului sistemul acesta a se esersa, se uni cu favorile; acesta trebuia să producă o mare corupție în administrație. Legile neesecutate, trebuiau să corupă chiar datinele. Camarila, acest product spaniol sinonim miclele lor camere secrete, menită a înriuri pe ascuns asupra suveranilor în guvernele absolute, asupra lucrurilor publice, își făcu dăoă la palat. De multe ori ea hotăra înaintea hotărârei ministrilor. Erau favoriți, curtețani. Guvernul era constituțional, prin urmare supus la legile fisate de mai înainte; neputând esersa

de cât prin miniștri contrasemnători, indicați de cameră. Se aședa însă într'un mod surd o camarilă debutând prin cumetrii, intrigi și se pronunță printr'o luptă deschisă, care trebuia să ducă la o lovire de Stat. Această camarilă era tare, fiind neschimbată. Ea de multe ori numia ministerul său îl destitua. De multe ori se înțelegea cu camera pentru un vot de blam ministerului, când acesta nu plăcea Camarilei. Cea mai teribilă Camarilă este a femeilor, este aceea care ne amintă splendorea galantă din epoca Lavalieriei pînă la bigotismul stupid al epocii Maintenon. După 2 Maiu avurăm o camarilă de femei. Curtea avea favoriți, miniștri aveau asemenea, prefecți aveau asemenea, subprefecți aveau asemenea; acești favoriți erau uleuul care ungea rótele machinei regimului.

Erau din acești favoriți directori peste aședăminte publice Librect și Davila mai ales acolo unde ei erau, aședămîntul represinta Stat în Stat; ministerul nu putea să se amestece. Ast-fel era telegraful și scóla de medicină, scóse din óri-ce control al guvernului. Un ministru nu putea numi un medic în aședămînte. Domnul nu sancționa numirea, de și medicul avea voie de la comitet a practica profesia sa. Se chiăma Davila și se întreba de Domn dacă dă voie: dacă acesta dicea nu, ministrul se retrăgea rușinat. Favo-

riți erau adeverați miniștri. Directorul telegrafului era centrul adevăratului guvern. Capul telegrafului numia și scotea miniștri, când nu'i dădea favoruri; era ministru din ăntru cel adevărat. El ordona fără scirea ministului prefecților; ministrul numia sau scotea funcționari, după voința directorului telegrafelor înaintea căruia miniștri tremura. Acești favoriți aveau mai multe posturi salariate. Domnul Cuza, când veni în țară și vedu pe D. Orescu care avea mai multe posturi, îi zise: „Tu ești care mănânci multe chite?” Pe la 2 Mai nu mai avea acele idei.

Domnul refușă a sancționa o lege contra cumulului de funcții care ar fi putut displace favoriților advocați.

Un sistem constituțional ce născu afară din constituție, fuse invenția a câtor-va miniștri cari trecură și reîviară de atunci neconținut, revenind ca strigoi cu sistemul lor spre a-l exercita acest sistem este și astăzi.

Singura garanție era în inamovibilitatea judecătorilor, sub motivul cunoscut că toate guvernele tind să facă dintr'o nație domeniul său și că judecătorii nu sunt la înălțimea lor; dar toți acei miniștri fuseră ostili acestui mare principiu. Instrucția, perdând libertatea sa rămase fără control. Ministerul devine administrator și controlor al său propriu. Orice, ministru vinea, lovia școlile primare rurale,

lovă instituțiile comunale în libertățile lor. Tot se centraliza la guvern. Societatea perdeea dreptul său, nația perdeea suveranitatea sa, guvernul perdeea acția sa, voind să mărescă autoritatea prin centralizare și prin sistemul de corupție procesele civile erau pentru miniștri dreptății un mijloc de politică. Cele corecționale de resbunare contra celor ce îi combăteau, se vedură mulți săraci înbogațiți d'odată, judecătorii n'avea conștiința datorii lor, sentințele se dau din ordin-ui cu speranța a se vedea înaintați cu schimbul infamiilor ce li se cerea să facă. Justiția se sinucise.

Pe când aceste lucruri se treceau înătru. Domnul era ocupat cu politica de afară. Dacă administrația sub Domnul Cuza era în anarhie, să mărturim că afară din țară el a știut în multe ocazii a ține drapelul sus. În timpul acestor abareri dela 1 gî și dela constituție înătrul țerei, pe când miniștri da' concesiile, adăogau budgetul fără să scie de unde să plătiască, Domnul trata cu puterile unirea definitivă a Principatelor și visa la complectarea drepturilor naționale.

Vom vorbi la rîndul său despre această.

Boeri și liberali pîrură de mai multe ori la putere; dar fie-care pentru puțin timp. Atunci se introduse sistemul de *bas-culă*, sistem nefericit care se curmă tot-d'a-una cu

paralisarea administrației. Domnul voia a'si crea o partidă a sa, și 'și alegea reu ómenii alegea ómeni de facții fără principii, nu de partide. Miniștri liberali primiră dela Cameră să facă îndată unirea și să róge pe Domn în termen de sése zile a presinta un proiect de lege rurală. În urma acestui vot de neîncredere, necunoscut încă în analele constituționale, ministerul liberal se retrage și boeri îi iaú locul. Domnul era suparat pe ministerul Goleescu pentru demisie. El voia un conflict între minister și cameră, care conflict ar fi putut aduce ocazia unui apel către nație. O lovire de Stat atunci nu se putea face de cât cu un minister poporan, căci boeri erau urîți de țeră din cauza simpatiei lor pentru armatele străine și pentru starea de umilință în care, în domnia lor, aduseră țera. Schimbând ministerul și aducând la putere pe boeri, Domnul păru că de acum voiesce a merge cu boeri pe o altă cale. Capul opoziției din cameră era Barbu Catargiu.

Catargiu era unul din cei mai renumiți oratori români; resonamînt hasardos, pornire pătimașă, concluzii bisare, cugetări tot-d'a-una mici, interesând partitul, nici o dată interesele mari ale patriei. Un minunat talent însă, deși declamatoriú: mai mult actor de cât orator, puține cugetări mari, toate în raport cu interesele de partidă; imaginație fecundă; pa-

rola vie, inspirătoare, înflăcărată; atrăgea ascultarea ca o musică; nervos, capricios, nici o dată pe terămul tutului. Dacă Catargiu n'ar fi avut altă cauză de cât aceea a tuturilor, ar fost idolul nației. Omul de partid ucidea talentul.

Acest ministru nefericit, combătând neîncetat, după datina tuturilor ómenilor nostri căduți de la putere, abusurile celor dela putere, ca venind să urmeze tot acele abuzuri, voi să braveze chiar acele instituții cari a-vea aerul de ale apăra. Ministrul perdu prestigiul ce avea în opoziție. Oratorul dispăru sub ministru. Între'o zi pe când exprimase mai mult simțimintele sale reacționare în cestia serbărei dela Filaret, din Cameră, se aruncă în trăsură cu Prefectul poliției, Colonelul N. Bibescu. Abia trăsura ese din Pórta Mitropoliei și un pistol, tras de o mână neveșută, termină zilele acestei glorii a artei oratorice, acestui cap al partitului conservator.

Poporul din Bucuresci nu manifestă pentru acest om, ceea ce manifestase poporul din Paris pentru Mirabeau. Numai aginți poliției căutaū pe asasin prin locurile publice. Mulțime de ómeni se acesrară. Justiția nu descoperi pe ucigători.

Ore cine strigase și aretase către cloponiță, tóte privirile se așintaseră către acest punct. Ucigătorul putu să scape printre deputați.

Opoziția profită de această ucidere, ca să 'i atribue că nu fără scirea tronului era făcută. Bănuî pe un ungur, dar nimeni nu putu să'l acuse formal.

Sub ministerul violente al lui Catargiu ce nu vedea în guvern de cât un mijloc de res-bunare contra nației, plășile din districte se revoltară- Locuitori din vecinătatea capitalei, influințați de opiniile metropolei, nu vedură cu mulțumire un minister compus de acei tirani cari făcuseră din ei nisce turme de vite. Domnul vine în capitală. Ministerul spune Domnului că acele turburări erau făcute de Brătianu și de Roseti, și cer dela Domn darea lor în judecată. Cuza rîde în sine. Iecă ce se trecuse.

Domnul îmi scrisese o depeșă dela Iași că, după informații date de poliția din statele străine, boeri voiesc a ucide pe Domn. Com-municați această lui Brătianu și lui Roseti, cari sînt partidei liberale. Depeșa se arată aces-tor doi, cari nu credeau că uciderea lui Cuza să fie un bine pentru interesele unei Romă-nii libere și unite. Ei adunară poporul cari-talei, indignat că vede la putere pe învinși de sub ghidurile Sevastopolului, pe tirani lor, pe așăsători țerei cari, răpindu'i drepturile și libertățile, nu sciuseră a'i da nici chiar moralitatea în administrație. Tóte corporații-le promiseră sprijinul Domnului care, de și

nu mergea cu pași răpești spre țelul dorințelor nației, cel puțin nu trafica cu principii ei sub aceste idei. Dela Buzeu pînă în Bucuresci Domnul fu primit de țerani cu aclamații, sgomottóse. Se și revoltară în unele sate contra boerilor dela guvern. Români erau atunci mai neatârnați de cât astă-đi. Ast-fel parti-da liberală se purtă în acéată împrejurare. Și când învinși de sub ăidurile Sevastopolului párau pe liberali la Domn, acel Domn fără generositate rídea de o castă condamnată la mórte și sprijinită ácă de inamici țerei ca să facă cu dinsa robia și nenorocirea patriei române.

Dómna Elena, femeie plină de pietate și de virtuți rechemând acele dómne din vechime române, model al onórii vieții de familie, hotărasce a face un institut Azilul Elena. Face apel la națiune și la Stat. Națiunea ărespunde cu generositate. Se dau câte șase galbeni de persónă dintre cele ce bani voiesc; se fac loterii de lucru eșit din graciósele mări ale demoiselor române. Statul vine în ajutor domnul vine asemenea în ajutor publicul cere socoteli, nu avu cuvîn, el văđuse grădina cismegiului, th atrul național fătând grădina botanică fătând alta; casa lui Librect făcându-se de soldați inspecțiunea Dómnei era pentru el o mare garanție un singur om mai era bănuitor, Domnul. Me aflai într'o ăi de față

la consiliile înțelepte care îi da cum se proced, și cum să nu permită unora și altora a face din acest aședămînt util un mijloc de trafic sub nici un raport. El Stărui mai ales să nu se întrebuițe de dame de Caritate catolică, pentru cuvinte de menagiare afanatismului ce esista și care trebuia ucis treptat și prin Convicțiune, și se se dea un control său de la guvern său de la adunare său de la public. Acel control nu esista nici astăzi. Tóte aceste aședăminte sunt Stat în Stat favoriții puterii sunt mai sus de legi. Națiunea ea însuși prin camere, nu are drept a controla acele locuri privilegiate.

Domnul Cuza stima pe liberali, ura pe boeri, și, dacă el nu s'a aruncat cu statornicie în brațele lor, a fost numai că el voia a fi capul acestei partide liberale și naționale. Acesta în urmă îl făcu să vedă în ei nisce rivali. Atunci voi a'și crea o noă partidă al cărei cap să fie el. Din nefericire, alese o cétă de ómenî fără principii, fără patriotism, fără simțimîntul libertăței; cétă de mercenari cari, după căderea sa, fuseră, cei mai sprinteni înamicî ai seî, și trecură în aceeași cualitate la regimul nou, spre a face în trecut ceia ce făcu mult reu acestuî regim.

Cu câte-va zile înaintea lui 2 Maiu, Domnul Cuza se gandi a face lovirea de Stat cu partida liberală. Un act care desrobîa cincî

milióne de țeranî, care da egalitatea drepturilor polițice, esecutat de o partidă liberală, era o garanție contra celor-alte articole din Statut în simțul guvernului personal. Domnul înțelegea acésta; dar era dominat de o camarilă care într'o lovire de Stat nu vedea fericirea țerei, ci numai interese personale și inavuțirea din buuurile Statului parțitul liberal condus de Ion Brătianu, singurul partid în mână căruia rămăsese Stindardul din 1848, Stindardul de viață națională, nu era departe de a face o lovire de Stat care, pentru ei, era o revoluție de sus în interesul libertăței. Ast-fel vedem, după ce Cuza făcu unirea, mai multe depeșe de mulțurisiră către Domn. Aceste depeșe erau subscrise de locuitori județelor, scrise toate după aceiași formă, printre cari se vedură numele mai multor membri ai partidei liberale precum Arion, Grigorescu și alți, spuind Domnului că nu este nimic de făcut pentru libertățile țerei, dacă nu se va sdrobi legea electorală și Camera ce constituia o castă și desmințea principiile liberale din convenție.

Aici fuse după noi cea mai mare iatăcire a lui Cuza, căci nu se adresă pentru facerea lovirei de Stat la liberali, ci la ómeni unei lumî vechi. Doi liberali erau în guvern, Orbescu și eu, și a doa-đi fuserăm siliți a ne retrage ca să nu vestejim principiile nóstre

de libertate în acest rău în cari peri Domnul Cuza, părăsit și trădat de cei ce îl înpiseră la despotism.

Se ținuseră adunări la D. I. Marghiloman, unde se chămasse mai mulți din diferite partide. Atunci presintându-se programă pertru unirea tuturor frațiilor liberale, în care se punea în articolul întâiu, sprijinul să se dea tronului, unirei și altele, ceea ce putea a se face. Cei contrari acestei uniri între cari uni voiașu pôte să-o facă să cadă, cerură prin vocea D. C. Bozianu, a se pune un articol spre a se decide în dată cu cestia rurală, ideia lui Catargiș. Liberali, având în vedere frica ce insufla acéstă cestie mai tuturor proprietarilor rătăciți de propagandele unor ambițioși retrograși, nu voiașu a se atinge încă acéstă córdă, protestară și se retraseră din adunare. Adunările încetară, ministerul Boeresc reușise cel puțin întru acésta. Cuza dicea că liberali erau cuminte, j-evoind a agita acésta cestie.

Acest minister, anunțând stafia unei mari conspirații între țerani, și setos de resbunare, profită de poziția sa, spre a persecuta și tortura nenorocitele populații rurale. Se umplură închisorile cu acești ómeni. Dar acéstă nu ținu mult, căci Domnul Cuza sdrobi cu piciorul acest minister ca p'o sticlă, fără să ție sémă de protecția ce ar fi avut el la străini amici.

În conferințe se trata chestia unirei definitive a Principatelor. D. C. Negri puneă totă energia sa întru realizarea acestei idei. Acele puteri cari fuseră contrarii unirei la început, urmară aceeași politică. Tóte opiniile însă cedară la demonstrațiile Franciei favoritoare unirei ȣerilor, și ambasadori după multe debateri, după multe propuneri, deciseră această mare chestie.

Scirea despre unire veni Domnului la Iași. Ministerul din Bucuresci nu scia nimic. Tótă această lucrare se făcuse fără scirea ministerului, ca tot ce se lucra afară despre noi. Ministerul din afară era însuși Domnul. Eă le ăduseă scirea din Constantinopolj. Ministerul din Moldova proclamă unirea. Ministerul din Valahia făcu asemenea.

Entusiasmul poporului fuse mare. În adevăr, romăni căștigăă prin această unire ceea ce mai mulți Domni romăni din vechime n'ăă putut păstra nici chiar după lupte săngeróse contra inamicilor unirei.

Unirea țerei veni în ajutorul tronului. Ea făcu să se uite mult timp starea administrației. Opoziția dela putere păru bucurósă pentru acest mare drept căștigat. Acesta o contraria în planurile sele Unirea se uită.

O altă chestie venea. Secularizarea averilor monastirilor dise fuchinate. Acesta era un proces vechiă între țéră și între călugări greci.

Era proclamat de revoluția din 1848, era cerut de divanurile ad-hoc. Istoricul acestui proces este lung; începe înainte de Matei Basarb. Sub domni greci s'a agravat în defavorul țerei. Abusurile călugărilor în administrația lor, trecuseră toate hotarele. Ei forma un Stat în Stat. Cestia era la Constantinopoli. Domnul Cuza pe când spera a termina acest proces într'un mod cum să nu mai fie nici un apel din partea călugărilor, miniștrii sei, Crețulescu, Tell, în Bucuresci se grăbeau a scote limba greacă din biserică. Scoterea limbei grece din biserică, măsură care ar fi trebuit să urmeze secularizarea și schimbarea călugărilor greci cu români, făcută mai înainte de acele două condiții, aduse conflicte grave. În serbători se vedură bisericile închise, căci călugări fiind încă stăpîni, protestară, ceea ce aduse revolte de scolară ecclitate de guvern, acesta aduse demisia ministrului cultelor D. Tel.—În biserică nu se schimbă nimic, dogmele nu sunt resonate, sunt credute, reforma ucide religia.

Nu mult după acesta, agentul țerei dela Constantinopoli dăte un memorandum la toți ambasadori puterilor garante, că România secularizează toate acele averi și promite o subvenție o dată pentru tot-d'a-una.

Iecă memorandum în această privință.

„Alteță

„În memoriul ce am avut onóre de a vă presinta, Alteța Vóstă a putut vedea pe ce drepturi necontestabile guvenul român se bazează spre a veni la conclusia aretătă acolo, care este de a conceda o dată pentru tot-d'una și într'un scop cu totul pios, un capital pentru venitul destinat a fi afectat la trebuințele locurilor sante. Conform acestei concluzii, guverenul Principatelor-Unite consacră 80 milioane de lei turcesci la locurile sante în 28,889,020 lei ce Egumeni greci datoréză României în urmarea stipulailor de mai 'nainte și în 51,110.980 lei în acompt cu condițiile următóre:

1. Acest capital va fi pus sub garanția colectivă a S. Porți, puterilor garante și Principatelor-Unite.

2 Comunitățile religioase vor fi datóre a da socotélă pe fie-care an de întrebuințarea produsului acestui capital.

3. În nici un caz comunitățile sus țise nu vor putea înlătura dela scorul seú produsul nici atinge capitalul.

4. Egumeni Greci vor întórce la monastirele nóstre podóbele și vasele sacre cu care le-aú înđestrat strebuni nóstri, cum și documentele care li s'aú încredințat după inventariile cari se aflu în arhivele nóstre.

Alt-fel guvernul Principatelor-Unite ca să

vie încă în ajutor coreligionarilor lor din orient consacră cu același condiții mai sus aretate în art. 1, 2, 3, sumă de 10 milioane lei pentru fondarea unei școli laice la Constantinopol și unui spital în care vor intra creștini din ori-ce rite. Aceste două așezăminte se vor pune sub direcția supremă a unui consiliu compus de șase membri români numiți de guvernul Principatelor-Unite și de doi alți membri aleși de comunitatea grăcă din Constantinopol. Consiliul va fi președut de agintele Principatelor-Unite.

Ast-fel este, Alteță, în această cesticie, *cel din urmă cuvînt* al guvernului Principatelor-Unite, basat pe dorințele patriei noastre.

Subscris, C. Negri.

Indată după ce agintele dete acest memo, rand și îl comunică guvernului din Bucuresci-ministrul închlee un jurnal subscris de consiliul de ministri, prin care hotărau ceva contra principelui secularisărei ceva nou și original. D. Negri priimind, acest jurnal cu ordin a se comunica în dată Porței și Puterilor garante, îl puse la oparte, fôrte superat; scrise Domnului că nu mai pôte a presenta puterilor o idee contrarie de cea dată și oferi demisia sa. Apoi se retrase la Mondania cu mine, așteptând rezultatul acestui incidente. Apăra într'un jurnal în Bucuresci un articol fulgerător contra manoperei ministe-

rului cu jurnalul seǔ pentru suspendare se-
cularisǎrei monastirilor ȳnchinatǎ. Acesta tur-
burǎ ministerul. Van Sanen, directorul mi-
nisterului din afarǎ, merge la redacȳie spre a
se informa cine a dat acǎstǎ copie jurnalului.
Redactorul respunse cǎ 'i-a 'venit de la am-
basade. Inainte de a pune ȳn mișcare poliȳia
și procurori spre descoperirea autorului, dupǎ
datina vechilor vornici, cǎdu ministerul rǎpe-
de. Iecǎ ce se fǎcu cu cestea secularisǎrei mo-
nastirilor.

Domnul chiamǎ consiliul și ȳl determinǎ a
retrage jurnalul, și scrisǎ agintelui seǔ cǎ ȳl
aprobǎ ȳn purtarea sa, și sǎ staruiascǎ pe ca-
lea secularisǎrei. Ministerul demisionǎ. Co-
gǎlniceanu fu chemat la minister, dupǎ ce-
rerea lui C. Negri.

Ne-am dus prea repede și am lǎsat ȳn urmǎ
mai multe lucruri. Domnul sonda opinia am-
basadorilor. Pe timpul cǎnd administraȳia șo-
vǎia, ȳn mǎnele acelorǎ ce evenimentele saǔ
simpatiile Domnului aduceau la putere, dis-
pǎruse cel puȳin la palat pretenȳiile Consu-
lilor strǎini. Cabinetele indulgente asupra u-
nui nou Stat de care se flatau cǎ 'i-au dat
nascere, Consuli din principate deveneau mai
puȳin esiginȳi. Ei gǎsirǎ ȳn Domn o frunte ri-
dicatǎ. Aveau datina, sub domni ȳncetaȳi, nu
numai a se amesteca ȳn cele din ȳntru lu-
crǎri ale țerei, dar a ține un ton protector

mai ales Consulul Rusiei. Ei veneau în toate zilele la Domni să le ceară tot felul de lucruri. Domnul Cuza le decisa o zi, Sămbăta, să vie toți, să se presinte toți d'o dată în mod oficial. Cât pentru cele-alte afaceri privitoare la supuși, dispuse a se adresa la ministri sei.

Era la Iași un consul frances amic al Românilor, amic al domnului, se cheama Place. Domnul făcuse cu acestă un pact, a cere consiliul seü amicalu la toate faptele sele. Acesta se făcu ast-fel. Cât timp ținu acestă, tot părea a merge pe o cale mai corectă din partea Domnului, de și tot-d'a-una nu îl asculta, Însă vine o zi când acest pact se curmă, când D. Place încetădă a'i mai da consiliu de amic și când forma raporturilor sele la minister în Franța cată cu cea mai fină abilitate să facă a se scuđa forma d'ântelü. Causa acestui divors fusese ore o apropiere către politica Rusă? Fusese un abus din partea D. Place, și o dorință de natărnare din partea Domnului? Nu scim, pôte toate acestea să fi contribuit.

De când se rupse acest pact. se vedu o schimbare în politica Domnului. Veni din Moldova înconjurat de boeri Fanarioți. Ministerul Moruzi făcuse o tristă impresie în totă țera de dedincóce de Milcov; Moruzi era un

om onest și leal, toți luaă acésta pentru o politică Rusă.

Poporul la cameră insultă ministurul boeresc, în dîoa des hiderei.

Din tóte aceste cochetări cu capi de partiți. Domnul Cuza, asemenea lui Oraciū. revenea tot-d'a-una la Lidia sa. O fatală sórtă pare că îl atrăgea către vasul cu cari era destinat a face naufragiū.

După mórtea lui Catargiu, Arsaki putu juca un mare rol, căci Camera, speriată, dase mai multă autoritate puterei esecutive. Orî el nu voi a juca acest rol, orî Domnul Cuza nu cređu momentul și omul seū priincios, nu sê aduse nici o schimbare în ordinea legală.

Pînă aici am trecut rāpede peste evenimente, peste tóte acele ministere efemere și peste același sistem de guvern al tutulor acestor ministere. O clasă noă de privilegiați după convenție se lupta pe putere cu casta regulamentară și se urcaū, și se cohoraū fie-care la rāndul seū dela minister, nefăcēnd al. de cāt a desființa ce făcuseră predecesori. Din acéstă nestabilitate administrația țerei suferea. Trebuia un reū general spre a desgușta pe toți de condițiile politice în care era România. Partiți venind la putere, uni urmaū acéstă stare de ucidere fără conștiință, ne-cugetānd de cāt a face afacerile unor capi de secți; alți cātānd în înteresul de resturnare,

a compromite tronul prin compromiterea stărei de lucruri.

Țera cu simțul ei, ómenii liberali și inteligenți ghiceau secretul acestor manopere și lăsaă să facă, așteptând lățirea reului.

Țera și acești ómenii vedeau că societatea nu se mărea în putere, în activitate, în rodire, că dreptul comun nu era aplicat într'un mod larg și liberal; Constituția cu două limba-ge. unul liberal prin principii, altul apăsător prin legea electorală restrânsă care chiăma la adunare pe adversarii principiilor libe-rale a le pune în legi și în practică; ei nu iubiau convenția care nu proteja pe toți d'o-potrivă, ast-fel nimic nu se dezvoltă pentru toți. Ei vedea perind burgesia și poporul scoși din drepturi. Vedea perind, din cauza ne-egalității, însăși viața și puterea națională. Cinci milioane de țerani nu aveau nimic a păstra și a apăra. Burgesia și poporul nu avea vot la alegeri pentru Cameră și guvernul unde cei ce votau singuri, hotărau încă despre sorta lor. Ei vedeau țera proprietatea clasei ce dispunea de voturi. Dincolo de aceste a-bisuri vedeau încă un abis: lovire de Stat urmată póte de despotism. Către. acestea între despotismul unei clase și unui om, cel din urmă era mai puțin de temut. Un om se restórnă despotismul unei clase dură vécuri. Guvernul disputa clasei țera ca proprietatea sa, dar

nu spre a o libera, a o da adevăratului suveran, *nației*; ci spre a'și-o însuși el, spre a o face dupe vechile datine, proprietatea sa. Fasa principală a istoriei trecutului acestei țări, este lupta între popor și între caste, luptă a cărei origină era în cestia socială a poporului, în neegalitatea drepturilor politice. Mai tot-d'a-una Domni, ca să se susțină și să zdrobiască puterea boerilor, făceau din cauza tronului, cauza poporului. Acest spirit de luptă via încă sub Convenție, și, dacă trebuie a spune, astăzi nu s'a stins încă. Vom veni asupra acestei grave cestii după 11 Februar la Constituție.

Jurnalele străine, indiscreția funcționarilor dela ambasade sau chiar dela cei cari înconjurau pe Domn, reproduseră d'o dată o schiță de nouă constituție a Românilor ce ar fi prezentat Domnul în față cu anarhia care domnea în țară. Avem oarecare idee de această constituție elaborată parte în cabinetul Domnului, parte la Agenția română din Constantinopol. Miniștri nu sciau nimic. Am ști că ministerul din afară era Domnul Cuza. Cele mai mari cestii terminate afară, privitoare la nația noastră, s'au decis fără ca miniștri să fie inițiați. Domnul prin cancelaria sa, se adresa d'a dreptul către agintele seue din Constantinopoli.

Copie sau citire dupa aceea constituție se

ȋdice că s'ar fi dat la ambasada Franciei mai   nteiu, apoi la cele-alte. Acest   constituție precedă lovirea de Stat ce Domnul comunica-se unor puteri, ca mesur   fără care nu mai putea să raspundă nici de liniscea publică, nici de putin  a d'a face cea mai mică   nbun  t  tire în   ter  . Domnu Cuza avea în fața puterilor o egidă care tot-d'a-una îl apăra c  nd cerea ce-va pentru   ter  . Numai putea raspunde de liniscea publică în   ter  , de o linisce care garantează, de   i indirect   i l  tura  , liniscea cea mare a Europei. Europa voia liniscea cu orice pre   în orient. Politica lui Palmerston care era a sprijini Turcia cu orice pre  , se făcuse religia tuturilor Statelor mari.   ndosul tuturilor umbrelor cari se ridic  u pe imaginea închisă a Turciei, se bănuia marea   i formidabila figură reală a Rusiei. Pe l  ng   aceste alucin  ri ale diplom  tiei Europene, era puterica protec  e a   mperatului Napoleon III care disputa cu ministri sei pentru drepturile Rom  nilor   i care trecea cu vederea chiar peste gre  salele lor. Se ȋdice că dupe ce solul Domnului Cuza dăte citire proiectului de statut, ambasadorului Franciei,   i ceru opinia sa, acesta raspunse: „Francia nu va fi ni    o dată contra voin  ei nației, pe c  t acea voință va fi a sa proprie, va fi utilă ei   i nu ar supăra marile interese ale marei na  ii Francese în acest   parte a globului.“

Lovirea de Stat, nu fuse acésta ce cerea Domnul Cuza de la agintele lui, dela puterile garante, dela țera sa. Nu era tocmai acésta faptul înaintea căroră unele puteri păreau bine-voitoare. Agintele Domnului Cuza cerea a se pune în constituție o mai mare dezvoltare a drepturilor omului. Cerea întinderea drepturilor politice, ca singurul mijloc spre a facesă se realise marile principii de libertate din convenție și a se ridica nația la rangul acela ce fî dase Europa. Puterile nu surîdeaū la o lovire de Stat, ci la nisce libertăți mai dezvoltate ce s'ar fi dat Românilor spre a'i lînisci. Lovirea de Stat, guvernul personal, despotismul, acestea nu ferebeaū de cât în capul celoră cari prin ele volaū a domina țera.

D. C. Negri, agintele Domnului Cuza, scrisse Domnului: că nu crede ca puterile Europei să fie contrare la voințele unei nații care stăruiesce a'si da mai întense libertăți fără cari instituțiile liberale ar fi numai cu numele.

El recomanda moderație deplină, amintindu'i că ori ce isbândă devindă de acésta. Acésta fuse tot. Decî, toți fuseră de părere, că o noă schimbare în România era să fie o acție de libertate, iar nu de despotism.

Acă dela începutul Domniei, unguri încer-

cară pe lângă Domn o înțelegere politică în privința unei alianțe contra Austriei.

Domnul Cuza nu le refuza nimic, dar nu le făcea nimic. Memorandul scris de Cochut, Klapka și Teleki, prin care acești trei capi revoluționari arătau Domnului calea printr'o alianță la resturnarea Austriei, nu făcu nici o impresie asupra Domnului, el care nu credea că Domni uniți cu Unguri ar putea resturna pe Austria; afară din acesta pentru el. Unguriși Austriaci erau d'opotrivă tirani ai Românilor. Pe Austria o cunoscea El își imagina într'un regat ungur revenirea lui Atila cu hordele sele. Nu dăte nici o satisfacție autorilor memorandumului. Le dăse numai că cestia acesta, având raport cu Români, de dincolo cari având ei țera lor, autonomia lor, ei cătau mai înainte a fi ascultați. Cu toate acestea Domnul promise bune simțăminte de amicie cu nația Magiară, fără a intra nici de cum în desbaterea ideilor din memorandum.

O idee preocupa mai mult pe Domn, o apropiere de Serbia. Ast-fel trimise și un agent permanent în Beligrad. Domnu' din Munte-Negru îi trimise un sol care fu foarte bine primit la curte. Acesta nu aducea nimic de cât semne de amicie. Acastă politică nu a servit inte eselor țerei noastre întru nimic; Serbia din contră a atras óre-cari avantaje. Ea a primit arme din Rusia prin țera noastră,

sub ministerul N. Crețulascu, cu scirea Domnului țerei. Este diferită situația Românilor de a Serbilor și Grecilor. Romă i și Turci formează două insule într'un ocean Slav și German. Poziția noastră este ca a Turciei, și nu putem a ne deslipi de dînsa, fără a ne pierde într'unul din cele două oceane amenințătoare.

Acastă apropiare nu avea un scop privitor la o mare idee, pentru viitorul Orientului născută în acele două cabinete. Acastă apropiare părea recomandată de Rusia. De aici opoziția începu a acusa pe Domn de instrument al Rusiei. O deputație de trei persoane între cari era și verul seî Docan, trimisă la imperatul Rusiei, făcu a se da alarma simpatiilor ce înboboceau pentru Rusia.

În toate acestea nu era nimic. Domnul Cuza urma vederile sele de unire, apoi de o lovire de Stat care aducea cu dînsa guvernul personal și două mari reforme: desființarea clăcei dîne poporul rural și egalitatea drepturilor politice.

— Se deschiseră Domnului Cuza nisce propuneri dela emigrați poloni, a lăsa câteva sute de poloni a trece în Rusia prin Basarabia română. Poloni pretind că Domnul Cuza a primit propunerea lor și, când acești Poloni intrară în Basarabia ca să trecă în Rusia, fără trădați, căci Domnul dase or

din a'i ucide; ómeni Domnului diceau că Poloni luaseră angajament a trece prin Basarabia, observnd cel mai mare mister dar că ei intrară cu mare sgomot i cu mare fal ca într'o er ce o luase cu armele, com-promitnd ast-fel un pmnt care le da ospitalitatea, i că atunci, ca să scane era sa i ca să pedepséscă pe călcători de parolă, Domnul a dat ordin să lovsc armata sa pe poloni intrai în Basarabia.

Remne un vl asupra acestui fapt. Unele din puterile garante aveau cunoscn de aceea violare a termului Român. Se vorbise chiar de o nelegere între Domn i un consul din Bucuresti. Adeverul este că Poloni sub comanda lui Milcoski intrară cu sgomot în Basarabia spre a trece în Rusia. El dăte chiar o proclamaie. Nimeni nu se gndea la guvern de a opri trecerea Polonilor. cnd o depe telegrafic de la D. C. Negri vine la Domn, i anun să Puterile garante sunt nscintate de cele ce se trec în Basarabia, i că interesele cele mari ale nației i ale tronului, cer să facă tot spre a opri pe Poloni d'a trece în Rusia. Cel puin ast-fel se dicea atunci. Domnul opresce rpede cta Polonilor. O somează a se înturna. Poloni merg înainte. Se face o lovire. Vom arunca un vel peste acst nefericită lovire dela Constangalia.

Poloni, vini sau crednd că vor fi în-

vinși, depuseră armele. Cei mai mulți din oficeri cetei erau străini de diferite nații, mai mult francesi; cei mai muți soldați nu erau poloni, erau o amestecătură din acea populație străină ce rătăcesce pe stradele Perei din Constantinopol.

Mergeam la Constantinopol, după această întâmplare, pe un vas cu aburi. Pestè trei-deci de ómenī rāniți, erau pe acel vas. Erau soldați Poloni dela Constangalia ce se înturnaū la locul lor în Pera. Guvernul turc părea să aibă de ei óre-care considerație. La masă se afla un pașă, Derviș pașă, un sol al regelui Sveciei și Norvegiei care mergea să salute pe Sultanul, un june rus consul la Bitolia din Macedonia și D. de la Valhere, un secretar al amaasadei franceze din Constantinopol. Conversația alerga asupra luptei de la Constangalia. Era la ordinea zilei în tot Orientul. Toți erau contra noastră și pentru Poloni.

Derviș-pașă ne trata cu despreț. „Ce vrei? ȕicea el, acest popor român este un popor de muncitori de pămînt, iar nu de ómenī de arme. Cu tóte acestea, soldați lor sunt buni când sunt dedați cu armele. Când sunt recruți, nu însemn nimic. Recruți s'aū retras puind în cap, spre a se apăra de glónțe, pulpana mantalelor și erau înpușcați în spate.” Eū și junele consul rus venirăm spre a apă-

ra cu căldură onórea Románilor, ast-fel în cât Derviș-paşa reveni a mărturi că soldați Románi sunt bunî soldați că nî sunt dedați, și că o parte din ei au dovedit, bătênduse cu mare curagiũ la baionetă nu însă recruți

Junele consul rus de la Bitolia aretă atunci suridênd, vr'o trei-đeci de răniți și legați la cap, la brațe, picioare, din poloni ce se tãrau pe podul vasului.

Guvernul rus era încântat de urmarea Domnului Cuza în acêsta privință.

Cestia acêsta, pusă pe terãmul diplomatic în Constantinopol, era gravă. Ea mișca încă tótã diplomația Europeană și pe Pórtă. Franția era supărată pe Domn, Englitera indife-rință. Rusia și Prusia favorau pe Domnul Cuza. Consilii, desbateri, propuneri pînă la ideea destituirii Domnului de o parte: apărari puterice de altă parte. Partitul lui Ciartoriski, de șf mániat pe Domn, vine în ajutoru'i. Guvernul frances vine cel d'anteiũ a trece peste acêstă eróre. Atunci tot se înpacă și reintră în ordine. Cabinetul Rus scria ambasadoru-lui seũ: „*Guvernul Român a fost corect în acêstă cestie*“

Opoziția puse înainte cestia Osoiului.

D. N. Docan, pe când călugări greci a-veau încă posesia acestor bunuri, dăte o moșie a lui Vodă Cuza, călugărilor în schimb cu altă moșie. Moșia ce luară călugări, fu

dăte de Stat în arendă trei sute de galbeni mai târziu. Moșia de la călugări se dice că era mai mică, dar fiind încor' orată cu moșia Ruginosa a Domnului, avea alte avantaje. Acest schimb servia de un puternic mijloc în mână opoziției. Schimburi de această natură se făcuseră mai multe cu monăstirile sub alți Domni din 'nainte și cu favoriți ai lor. Niminî nu dispese nimic. Tăcerea trecuse peste aceste schimburi. Se dicea chiar că într'unul din aceste schimburi, inginerul trăsesese cu lanțul pînă în pórta monastirei și i luase chiar intrarea. Sub Domnul Stirbei, cu tótă asprimăa sa conta abuzurilor de putere, nu putuse opri pe favoriții și rudele sele d'a lua moșiile vecine ale moștenitorilor. Și acesta remase ast-fel pînă astă-dî o cestică nehotărîtă. Lanțul inginerului trase asupra moșiilor vecine ca lanțul lui Cambis, în concista Egiptului. Publicul se scandalisă, dar în urmă linguși pe abusatori. Veni însă un timp cînd abuzurile de putere atît se măriră și se familiară, încât nu numai nu făceau scandal, dar încă fuse rivite ca o dibăcie, ca un merit prin care se cástiga stima și respectul concetățenilor.

Este un lucru de remarcat. Abusul scandalisă, cînd se face de o altă partidă. Se toleră, de noi cînd se face de noi Ceea ce este un abus de putere pentru unî, nu este pen-

tru alți. Acesta nu denotă un spirit de justiție; am vedut ómenî înavuțiți din abuzul de putere, și, în urmă, vorbind contra abusatorilor cu o nerușinare ce nu se póte spune, și toți cari strigaũ, pe când despoiaũ publicul, aducându-le acum tãmae ca la templul Onórei!

Tóte luptele în țera nóstră sunt personale Iecã notița ce s'a putut lua despre acest schimb. Ministrul Cultelor prîn adresa No. 15996 către Ministerul justiției, aflând că tribunalul civil secția III din Iași ar fi întărit un act deschimb al unei moșii monastiresci, Osoiul, din județul Sucevei, fără de a ține în sémă dispozițiile sobornicescului hrisov de dincolo de Milcov, care la art 13 prescrie lămurit că asemenea transacții nu se pot face de cãt prin scirea și consimțimîntul Mitropolitului local, a cerut să ia măsurile cuviincióse spre a aduce la cunoștința datoriei pe acei ce ar fi nesocotit așa de mult legile. Ministerul cultelor prîn adresa No. 18300 i a repetit adresa de mai sus.

Ministrul justiției, prin adresa No. 13594, respnde la adresa de mai sus, că mai 'nainte încă de a primi acea adresă, auđind despre ilegala legalisație ce s'ar fi făcut de tribunal; în privire că acea lucrare ar fi contrară art. 13 din sobornicescul hrisov, a cerut dela tribuna¹ să'i comunice cu prima expediție sciință: făcut-a tribunalul o asemenea le-

galisare? și la cas afirmativ, pe ce lege s'a întemeiat și a permis egumenului a usurpa drepturile Statului, intitulând bunurile acestuia de proprietate a săntului Mormînt? comunicându'i și orî-ce alte împrejurări ar mai fi mijlocind.

Apoi iarăși ministerul justiției pe lingă adresa No. 13879, înaintează copie după raportul tribunalului de Iași în coprire că:

Tribunalul, avînd în privire că după art. 13 din sobornicescul hrisov și a § 1401 din cod. civil, schimburile cu averile clerului sunt învoite de a se face, fiind spre folosul monastirilor; avînd în privire că după actul de evaluatie a ambelor fonduri, săvîrșit conform anexei lit. v. din Reg. organic și circulărei Ministerului justiției din 1860, publicată în mon. of. No. 220 se constată că moșia Sceplenița este în cătime de 600 fălci pămînt, evaluată în preț de 11100 galbeni și moșia Osoiul în cătime de 440 fălci evaluată în suma de 6600 galbeni; schimbul înfațișează un folos pentru monastire în cătime de 160 fălci pămînt mai mult de cît a dat, iară în bani după citatele prețuri, în suma de 4500 galbeni; și avîndu-se în privire că schimbul acesta înfațișează și osebit avantajii pentru monastire, fiind pămîntul luat de ea într'un hotar cu o altă a sa proprietate numită Belcesci, în vreme ce Osoiul era un trup sepa-

rat de alte proprietăți ale monastirei; Tribunalul în fața espuselor considerante, unit și cu concludia D-lui Procuror, găsind schimbul conform § 1402 din cod. civil, a legalizat actele menționate.

Și adogă D. Ministru al justiției pentru că nu s'a vedut consemntimntul egumenului monastirei Bistrița, a cerut la tribunal să'i comunice sciința dacă schimbul s'a făcut cu consimntimntul disului egumen.

Ministrul cultelor prin adresa No. 19289 resprnde la adresa de mai sus că de vreme ce transacția este în favorul monastirei și s'a urmat în totă regula, consimte la acest schimb, adăogând însă că acest schim nu'și pôte avea efectul seü definitiv, dacă nu va fi precedat de consimntimntul monastirei și al mitropolitului; de aceea 'i-a cerut să'i comunice acésti sciință.

După acésta Ministerul justiției pe lângă adresa No. 17089 trimite Ministerului cultelor copie legalisată după consimntimntul superiorului pentru schimbul urmat.

Ministrul cultelor pe lângă adresa No. 24616 trimite acea consimțire locotenintului de mitropolit din Iași, că de va consimți, să subscrie și Sănția sa și s'o înapoieze.

După acésta tribunalul civil din Iași secția III prin adresa No. 3491 face întrebare

Ministerului cultelor dacă consimte la vorbitul schimb.

Locotenintele de mitropolit din Iași pe lângă adresa No. 80 înapoiază actul de consimțire subscris, cu aretare că în virtutea consideratelor es use în act, consimte la acest schimb.

După acésta ministerul cultelor cu adresa No. 27,509 înaintează actul la ministerul justiției spre a face să se confirme de tribunal.

Sub domniî trecuți se făceaū mai mari abusuri de felul acesta, niminî nu țicea nimic. Rudele domnilor despoiaū de moșii moșneni căror prin arbitrar, nu le era ertat nici a se plânger, și societatea încununa cu onori pe abuzatori, ómenii ónești chiar le străngeaū mâna.

Moșia Bređóia a Mitropoliei din Dîmbovița, se luă dela Mitropolie în schimbul unor petice din Gorj. Moșia Hasan-Aga se dăte în schimb pentru o mare moșie Părlita a monastirei. Guvernul scrisese unui Zapciū din plasa unde era moșia monastirei, să arate că prețuiesce mai puțin, către alt Zapciū unde era moșia boerului că prețuiesce mai mult. Moșia Funica Domniască pentru moșia Ionesci de lângă Găesci, moșie fórté mare. Buftea se măresce prin schimbul unei moșii a lui Radu-Vodă. Nimenî nu a țdis nimic.

Nu sciū cum se făcu: adoa-đi eram eu în-

su'mă ministru. Ministerul instrucțiunii publice și cultelor era în anarhie. Chieltueli fără buget și fără credit din ordinul ministrilor trecuți care acum făceau pe oamenii viroși și corecți spre deridarea umanității.

Camera ne primi rece. Acesta fuse semnalul unui vot de blam care mugura în cugătarea majorității pentru viitor.

Interpelațiile începură a ploa pe banca ministrilor; dar erau gentili, căci îndată treceau la ordinea zilei. Într-o zi primul ministru aduse în cameră un proiect de lege pentru secularizarea tuturilor monastirilor după pământul Român, proiect de lege în spiritul memorandumului ce D. Negri dase la S. Pórtă, la Puterile garante.

Puterile nu decisese încă nimic. Englitera și Rusia erau încă contrare secularizării. Ambasadorul Franciei, tot-d'a-una bine voitor pentru Români, încuragiase oarecum acest pas; el lupta pentru noi, ajunsese acolo să convingă pe ambasadorul Engles că această chestie căta să se termine astfel. Cabinetul său încetă d'a se mai opune. Tot ce voia Franca despre noi, se făcea. Tóte puterile cele alte cedau pînă la fine. Era o damă frumoasă în Constantinopol care avea multă înfrurire pe lângă un ambasador puteric Engles. Nații mari și puterice de multe ori silite să sufere voința funcționarilor lor, să sacrifice maiestatea lor

la vițiul funcționarilor lor. Acastă Aspasia se oferi pentru două milioane ca să îmblândească pe Cerberul ei, în privința secularisărei. Se dice că Domnul Cuza era decis a termina lucrul chiar cu acest preț; dar din cauza naturei miserasile a acestei convenții, nu se puse în consiliul ministrilor oficial. Nu scim dacă s'a dat sau nu acea sumă de bani la acea femeie. Scim numai că acel ambasador fuse rechiămat și favorita dispăru în întunerecul din care eșise.

Averile monastirilor se luară de Stat.

Se numi o comisie la Constantinopol. Se admise secularizarea. Era vorbă încă despre suma de îndemnizare. Se face un împrumut pentru o sumă mai mare de cât cea votată de Cameră pentru despăgubirea călugărilor. Singurul argument al călugărilor era că Români nu au acei bani. Trebuia dar a oferi îndată acea sumă. Acastă trebuință aduse urgența împrumutului Zarifi. spre arădica cel din urmă motiv călugărilor.

După 11 Februar se anulă de Stat acest împrumut și cestia monastirilo închinăte remase în suspensie și în dispoziția puterilor garante. De mult timp se face o tăcere asupra acestei cestii îndemnisația nu a fost dată. Toți tac, negreșit că din această tăcere are să nască o vijălie la care nu ne așteptăm.

Secularisatu-s'au acele domenuri, reu po-

sedate de călugări greci, fără nici o despăgubire?

Se aşteptă o schimbare în politica Orientului, spre a se anula acea secularizare? Nimeni nu înţelege această tăcere.

Minist. rul nostru ţinu de la Septembre până la 2 Maiu sub regimul convenţiei. Fuse o luptă între minister şi cameră, pe lângă multe incidente regretabile, interpelaţii de natură mai pe jos de cât maiestatea camerei. Această cameră votă ministerului multe credite; mai multe legi bune între cari condica civilă, legea instrucţiei publice, un monument lui Mihai Viteazul, lege contra cumulului de funcţii, legea Curţii de compturi, Consiliului de Stat, gărda naţională. Din aceste legi cele mai principale nu fuseră sancţionate de Domn. Monumentul lui Mihai el însuşi se înlătură. Domnul refuză sancţiunea sub cuvînt a amăna acesta pentru o mare ocazie naţională.

Domnul Cuza avu o idee: „a schimba călindarul.“ Cei învinşi sub muri Sevastopolului, născociră că este o înţelegere între Domn cu guvernul Franciei a cărui politici în Orient era catolicizarea ortodoşilor. Uniţi Români din Transilvania aveau şi ei partea lor de complici în inspirarea acestei idei. toţi oamenii inteligenţi erau pentru schimbarea călindarului precum şi mai ales inteligenatele doctor îndrept Costaforul, în care Cuza a-

vea mult ăncredere. Domnul apucă consiliul său de miniștri și le propune ideea. Ideea schimbării calendarului plecă peste totă țera, o armă în mână opoziției. Rusia strigă la Constantinopol, patriarhul cu toți agenții ortodoși; credem că din pute-ile catolice ne îndemă la acésta, căci ele nu protestară, nu ăiseră nimic.

Acéstă reformă care ar fi dat ocașia tuturor poporațiilor ortodose să ne confunde, în ignorința lór, ca schismatici, nu se putea face fără ca sacrificiile să nu fie mai mari de cât ceea ce am fi putut căștiga. Chiămarăm Episcopi să se pronunțe dacă schimbarea calendarului putea a se face fără a atrage dogmele religiei.

În ajunul consiliului Episcopilor, veni scire că călugări opoșanți propagaū poporul Bulgar a merge la Mitropolie sora a face o manifestație; acésta se făcea prin preoți.

Căți-va Episcopi voiră a me consulta asupra celor ce aū a decide. Le respunseū că nu am nici o opinie întracésta, că erau liberi a se pronunța în conștiință, căci pentru aceea erau chiămați.

Ei, se adun. Nu decid că schimbarea calendarului atinge dogmele; dar cu alte vorbe dibace, ăic acelaș lucru, fără a'l ăice pozitiv.

După decisia lor ast-fel, Domnul nu se mai gîndi la schimbarea calendarului.

Maî mulţi arhieriei şi arhimandriţi întări-
taţi de vicarul Mitropoilei, organul propa-
gandei ruso-patriarhale atunci, şi de o parte
din opoziţie, subscriseră o petiţie la cameră
contra ministerului. Camera trece la ordi-
nea zilei. Domnul decretă destituirea a două-
zeci de egumeni subscritori ai petiţiei; po-
liţia fusese prea aspră cu dinşi, îi căuta în tot-
părţile să-i prindă. Audind, alerg la palate
fac să subscrie un decret de Down a lăsa pe
toţi aceşti egumeni în dispoziţia Mitropolitu-
lui spre a-i trimite pe la monastirile lor. A-
doard o interpelare la cameră. Primul minis-
tru răspunde că cei destituiţi sunt funcţio-
nari ai guvernului şi a dispus asupra lor de
drepturile ce dau legile. Camera iar trece la
ordinea zilei. Uni din ei retractaseră însem-
nările lor. Egumenul de la Câmpu-lung tri-
mise o depeşă cu *afurisanie* care facu să ri-
dă. Peste o lună toţi aceşti egumeni fuseră chiă-
maţi din nou la posturile lor. Opoziţia ea în-
săşi tăcu, această opoziţie avea tact în acele
timpuri. Condusă de oameni inteligenţi, era
dominată de raţionamînt. Iritată în familie,
se liniscea în faţă cu cestiile de natură a face
trebile străinilor. Tot-d'a-una desunită de gu-
vern în cestiile interioare, tot-d'a-una uita tot
şi se unia în faţă cu interesele străine şi ale
ţerei.

Acest spirit a încetat mai târziu. Veni un

timp când fracțiile apărau politica unor străini contra altora, făcându-se uni instrumentele unor străini, alți ai altor străini; uni de ură contra guvernelor patriei lor, apărând cauza inamicilor țerei, și ideile fatale de umiliață, de orunere în dezvoltarea armărei și măririi naționalității Române, cumăi multă căldure de cât însuși inamici străini, și luând, spre a acoperi această trădare, înțelepciunea, moderația și acea oportunitate care, în istoria trădătorilo, nu lasă nici odată porța deschisă ideilor de sacrifice și mărire națională.

Era dar o degradare în spiritul public, degradare ce mergea crescând prin renfortul primit de la o noă generație ce venia la viața politică cu toate defectele părinților și fără virtuțile lor.

Acest viciu se ascundea mai 'nainte, astăzi a devenit un cinism; din politica străină ce tinde a ne robi, se face un merit; se pun în ridicul; toate ideile mari. naționale, liberale, egalitare, sunt tărăte, în humă, rîse, desprețuite; toate acestea pentru un minister de la străini! Acești ómenî sunt mai rei de cât străini. Străini aũ lovit în drepturile țerei, pe față dar nu aũ batjocorit încă simțimintele naționale, aspirațiile nației de mărire. Sunt Romăni cari o fac astă-đi!

Peste toate aceste proiecte de legi, se aruncă camereî ca o desfidere un proiect de lege

rurală. Acest proiect fuse combătu în consiliul de ministri de D. Papiu. Cogălniceanu, supărat, îl dăte ca să făcă observațiile ce va voi preopinitele.

După câte-va zile însă acel proiect se dăte la adunare. Prin acest proiect de lege Domnul voia să puie camera și totă opoziția în stare de a refusa desrobirea clăcei pe țeranî, ca să o pôtă face fără cameră; el era sigur că adunarea va respinge proiectul.

Pînă a nu ajunge la cel din urmă pas al destrucției convenției, se făcură ore-cari încercări pentru lovirea de Stat. Intr'o di adunarea dăse pentru armată un credet de 10 milióne. Di neprinciósă pentru a distruge o cameră! Tóte hărțile pentru lovirea de Stat erau făcute, de și ministri nu le cunoseau încă; tot se făcuse de camerilă și prin sciința ánteifului ministru, de și acesta era nehotărât. D. Cogălnicenu înainte ántreprinderi nu avea tot focul sacru care 'i se credea, sau că nu era îndestul inițiat de Domn în sacrificile ce era chiămat ca pontefice a face la altarul noiei divinități. În acea di se dăte un prânđ la palat unde se invitară ministri și o parte din deputați de colórea Domnului și alți nehotărâți.

Între invitați se vedeau și advocați nostri cei dintâi Costaforu și Boerescu. Prânđul fu splendid, dar un aer de tristețe plana pe

frunțile celor inițiați în lovirea care era să se facă în acea noapte. Domnul însuși părea gînditor.

Dupe masă, recepția în salonul galben fuse asemenea posomorătă. Pela miezul nopții invitați plecară, după ce uni merseră într'o camera spre a saluta pe Domn.

La Miezul nopții Domnul se retrase în camera unde primia dioa. Acolo chîamnă miniștri și ținu consiliul.

Înainte de a ajunge în camera de consiliu, se vedură mai mulți ómenî ai curței și chiar particulari inițiați în lovirea ce era a se da, veghind cu nerăbdare prin săli, între cari era și D. Tell tot-d'auna revoluționar, care ne îndemna la lovire. Prefectul de poliție, comandantul suprem militar, prefecti și suprefecti din județele vecine. Comandanți de oștire, — totă puterea era pe picîóre. Fisionomii teribile. — Mi se părea o noapte de conspirație, unde uciderea unui tiran este obiectul îngrijirilor conspiratorilor. Aceste frunți posomorâte mi se păreau sub o umbră de sânge.

Caî de rostă, trăsurile pentru șese-deci de persóne erau preparate, la posturile lor. Nu aștepta de cît ordinul. Miniștri ședură. Domnul puse cestia desființarei convenției în unele din părțile ei printr'o lovire de Stat. O mulțime de persóne erau scrise p'o listă, bo-

eri și însuși liberali, frați noștri de esil, erau aici. Ei trebuiau să fie duși uni la Arnota, alți la alte monastiri. Se făcea excepție de A. G. Golescu Albul care, pentru cuvinte de amicie cu Domnul altă dată, se trimitea la Golesci lângă mamă-sa.

Discuția fuse foarte vie între miniștri. Majoritatea aruncă această idee și făcu să înțeleagă că 'și va da demisia; patru miniștri se declarară contra; trei pentru. Cogalnicenu și Stege vorbiră cu multă hotărîre contra. Eă și Bălănescu fuserăm contra ca cei d'ănteiu. Primul ministru, între alte argumente, aminti o scrisoare a D-lui Negri prin care recomanda spre a întrebuița moderația și blândețea. După mai multe discuții, Domnul se dăte cu majoritatea. Pretestul ce se luă mai principal fuse că toate acele persoane cată să fie înscințate deja și să fi părăsit locașele lor. Ast-fel fuse pretestul cel puțin care se comunică agenților de serviciu ce stau în picior și așteaptă ordinul de arestare ca sbiri ce au săînhațe pe un acusat.

Se licențiază îndată ca, trăsuri. Baligot și Kneađul erau contrari unei asemenea loviri de Stat. Ei făceau propagandă chiar miniștrilor contrară. Cei alți cari apropiau tronul erau pentru arestarea deputaților din opoziție. Toate aceste scene nopturne ale unei drame, erau ceva care semăna cu dramele ce se

petreceau în palatul dogilor Veneției; mi se părea un joc al Domnului ca să sperie órecum opoziția, și să o determine a merge pe calea legală. Domnul nu ținu mult la lovirea de Stat. Cedă îndată ce vedu majoritatea ministrilor contrară; chiamă pe prefectul poliției, pe Libreht, pe Florescu, îi consultă pe rînd înaintea ministrilor despre ceea ce credeau în privința arestărei opoșanților.

Consultarea în secret de câte-va minute înainte cu doi advocați din cei mai renumiți, Costaforul și Borescu, cari fusese invitați la masa domnescă. opinia contrarie a cător-va amici ai Domnului, me făceau să cred că cei patru miniștri jucau rola lui Jo ris.

Tóte actele pentru lovirea de Stat încredințate lui Sillion se cerură și sa desființară.

Nu se vorbi în public despre această scenă de nópte dela palat. Cu toate acestea uni din capi opoziției sciau ce-va, printr'un spion al lui Cuza lîngă ei și care era spion al lor lîngă Cuza: un venetic.

Domnul avu întrevorbiri cu uni din membri majorității camerei spre a forma ministerul. Nu reuși. Remăne încă ministerul Cogălnicenu sub un vot de blam. Domnul vine cu hotărâre la o lovire de Stat. De afară nu avea nimic a se teme.

Prin convenție cum și prin tratatul de Paris, Români sunt cu totul autonomi pentru a-

facerile din ăntru ale țerei; prin urmare ei au dreptul a'și da legile și constituția care le place. Destul era a ține ordinea în țără și a nu aduce nici o supărare nici uneia din puterile garante.

La cađ de a ne tasa de lipsă da respect și deferință către puteri, prin acéstă schimbare a constituției, se putea responde că; de la un pōpor mic la Puterile cele mari nu putea fi nici odată ofensă putinciósă, că puterea noastră era chīar slăbiciunea noastră și generositatea puterilor către noi. Către acestea schimbarea constituției nu se făcea înainte de a fi prevenite cel puțin unele din cabinetele acelea cari ne protegiau mai mult.

Căt pentru opunerī din ăntru, tōte trebuiaū a se risipi în fața a două mari principii revoluționare pentru cari se făcea lovirea de Stat: libertatea țeranilor și egalitatea drepturilor politice. Nația în maioritate nu putea a nu primi o schimbare în propriile seale interese și al cării bunuri nu se mai puteau căpăta de căt cu acest mijloc.

Domnul avea decretul de disolvarea camerei în sîn. Căuta tōte mijlōcele a pune foc în inima lui Cogălnicēnu spre a'l întărīta contra oposiției și contra camerei. Se đice chīar că ómeni din camerilă îndemnară la interpelările ce 'i se făcură și la un vot de neîncredere ce privea persóna sa, ca sänge-

rându'î ast-fel inima, să o înflacăre și să'l facă a lovi.

Deputați se adună la 2 Maiū. Cogălnicenu primesce în consiliul de miniștri din mână Domnului la palat decretul de disolvarea camerei. Primul ministru îl sărută mână într'un eces de simțimînt. Miniștri merg la adunare.

Poporul era mișcat, el aștepta ceva în diioa aceea. Scólele erau la Mitropolie. Deputați erau gînditori. Dela mórtea Catrgiului maioritatea conservatorilor nu aveau un cap ca să'i conducă. C. Brăiloiu conservator doctrinari dar onest nu avea inițiativă cerută, de și era omul dure Catargiu. Dacă camera primia proiectul de lege rural și egalitatea drepturilor politice, ministrul nu mai făcea plebiscitul; dar acei ómenî erau conduși de patimă, nu de cuvînt.

Scopul s'ar fi atins fără să se sacrifice evenimentului óre-cari parlamentare ce se perdeau. Când miniștri luau locuri pe bănci, șopta începu între deputați, pe urmă murmura. Iepureanu ia cuvîntul. Cogălniceanu consultă colegi dacă trebuie a se citi decretul de disolvare. Se urcă la tribună. Strigăte, protestări, nu'l lasă a citi. El strigă că adunarea e disolvată. Aruncă președintelui decretul. Ese din sală; uita pălăria, fuge mai tare de cât deputați un școlar îi dă pe a sa

Dă ordin soldaților să ocupe sala adunării, soldați ocup numai intrarea.

Uni din ministri cu mâinile întinse, roșii sau palidi, strigau la deputați cari visaū acum a proclama libertatea țeranilor... târziu! Ocuparea sălei de afară făcu pe deputați să iasă. D. Plăino cu alți săriră prin fereste, fără a fi prigonți de nimeni. Credeau că așa este datina a face în ast-fel de ocași.

Noi eșirăm vorbind cu deputați, ba încă unul, D. Niculescu, me apucă să me rōge ă face o pensie la o femeie sărmană.

Poporul era mult pe stradă. Deputați se adunară la D. Oteteleşanu. Între alți craū și de ai guvernului cari se dusesese să audă ce hotărasce camera disolvată, adică, cu alte vorbe, să spioneze. Ministri merșeră la Cogălnicenu acasa unde se trimisese câțiva soldați armați pe cari îi licențiază neavând aflarea lor acolo nici un cuvînt și devenid ridicul.

Se copiară actele, ministri plecară la palat. Acolo gășesc pe Domn în conferință cu consulul Franciei. Îi spuseră cele întîmplate. Consulul plēcă.

Atunci începu consiliul ca nisce automați. Se espuse tōte actele Statului pe cari ministri le audă pentru prima ōră.

La legea asupra libertăței Preșei, se făcu observare. Domnul dīse că acēsta era cea mai

bună în acea epocă. Cu toate acestea subscriu toți miniștri, căci uni din ei esistau, între cari și e Domnul promise că acest decret va esista numai pînă la plebiscit, ca să se oprescă a lversari libertăței poporului și egalității drepturilor politice ce se proclamau, a induce prin presă în eroră opinia publică înainte ce nația își va da avisul seü suveran. Aceste vorbe ne determinară a subscri decretul noi cari priveam de bună credință în actul din acea și o revoluție, o întindere de libertăți și cari suprimam o libertate! Acastă libertate oprită nuse dăte dupe plebiscit, după cum ni se promisese. Domnul nu 'și ținu parola, și Cogălnicenu profită a închide jurnalele libere, ca Ali-Pașa. *Buciumul* fuse tasat cu graciósa numire de *corupt și desfrînat*. Nu scia că o să vie timpulsă recomande pe redactor a fi deputat în cameră! Când ministru avu dreptate? atunci saü acum?

Proclamația mișcă tótă nația. Manifestațiile, serbările urmară dupe datină. Opoziția vedënd aprobare generală, avu mare tact: ea tăcu. Lăsă ca timpul și greșelile guvernului să'i dea dreptate.

Dicem mare tact, pozițiunea ce luă a nu se amesteca în nimic era o protestațiune gravă și seriósă care impunea acel tact nu îl avu în 1869 când ministerul călcă Constitue-

țiunea nici un mijloc nu este mai bun a se apăra decât a protesta prin retragere și ne amestecare absolută în lucrurile publice făcând ast-fel toți cresciniî oneești nici un guvern rău nu mai pôte esista a alerga la mijlôce care îl dărâm , în loc se sprijine. Astfel fu după 2 Maiu.

Districtele cele mai apăsate treseriră de bucurie, cređând momentul încetărei nemulțumitilor lor. Presa străină resună vestind o lovire de Stăt. Romăniî din Transilvania vedură în acest act împuternicirea corônei Romăne și resfățirea viselor lor de secolî neîmplinite.

Aceste manifestații nu fuseră urmate de acte mari îndată. Domnui esita a face ce-va înainte de plebiscit și de recunôscerea Puterilor garante a celor ce se făcuse deja în Bncurescî. Plebiscitul se face în fine, ca tôte plebiscitele cu înrîurirea guvernului; dar chiar fără acéstă înrîurire, el s'ar fi făcut cum s'a făcut căci acele ce se făcuseră erau chiar voința celor mai mulți cu dorința binelui pe care nu puteau să'l vadă încă.

Una din bazele cele mai mari de care se rédimă edificiul drepturilor omului, este fără îndoială întinderea dreptului electoral la tótă nația, sufragiul universal. Pe cât acest drept nu va îmbrățîșa tôte clasele, toți cetățeni, toți nu vor fi cetățeni.

Téra va fi proprietatea claselor, constituția va fi o minciună; libertatea, egalitatea, vor fi o minciună. Tóte bunurile nu vor fi de cât pentru clase. Cestia cea mare, de suveranitatea nației, de puterea nației, va fi o minciună, căci acolo unde toți nu au aceleași drepturi, toți nu au aceeași patrie ca să apere. nu se fac sacrificii de toți.

Clasele se fac caste, partidele facție. Spiritul public degeneră în opinie publică, adică în opinia celor cari apăsă. Ei singuri fac legile în favorul lor și le esecut în favorul lor. Se fac două tabere în tэрă, căci sunt două cauze, cauza asupritorilor și cauza asupriților. De multe ori asupritori se fac inamici asupriților; de multe ori uni saă alți alerg, spre a fi serviți, la serviciul intereselor străinilor, vătămător pentru interesele nației.

Se dice însă că mulțimea este ignorintă, materialistă, lesne de amăgit saă corupt de către guvern; cu alte vorbe că guvernele cu dinsa, vor putea tot-d'a-una să aibă deputați lor.

Mulțimea nu se póte corupe, numărul ei o scapă; budjetul Statului nu ajunge spre a corupe sute de miș de suflete. Corupția mai curând póte triumfa în colegiuri unde nu are a corupe de cât patru-deci saă două-deci de alegători din clasele ce trăiesc din budjetul statului.

Au dis uni că guvernele pot triumfa asupra glótelor tot-d'a-una prin amenințare. Acesta s'a vedut, dar o voință în urma amenințărilor este mai puțin periculósă de cât o voință eșită în urma corupției. Este cel puțin mai puțin imorală. Amenințarea perde înriurjrea sa în cele din urmă încercări. Ori cu guverne, ori cu controlul lor : Camerile. Domnul el însuși, spiritul public, ori-ce nație au consciința suveranității. Dacă o nație nu are nici odată guvern, Domn, camere, de cât aceia cari privesc în nație o turmă de sclavi, și dacă aceste turme de sclavi n'au consciința drepturilor lor, atunci acea nație perde dreptul la libertate, la fericire, și numai este trebuincióasă; dar națiile recunosc erorile și se corig.

Esperiința va da putere și viață sufragiului universal. Acestă experiență vine răpede, căci este cerută de trebuințele politice.

Nu este ridicul când patru alegători trimit un deputat? Acesti patru alegători au ei cel puțin mai multă amóre de patrie, de libertate. ei cari domn, cari se bucur de tóte bunurile, de cât mulțimea care este oprimată și are totul a dori dorințele mulțimei. Sunt tot-d'a-una mai generóse. Ele nu se opresc de cât sub tiranie și sub pradă. Dar care este capul egalității drepturilor de cât a mulțumi și împăca pe toți?

Guvernul dupe 2 Maiu abusă de mulțime. Care fu sôrta lui? Acea mulțime în 11 Februar aflu resbunarea sa, pentru că acel guvern o silise să aibă o altă voință.

Acastă cestie de egalitate drepturilor este atât de reu vedută de tirani noștri, în cât, sciind că ea are viitor prin desvoltarea sciinților în mulțime, refusă sistematic a de mulțimei luminele cari pot să o ridice la rangul seî și să'i dea drepturile sele. Toți cei ce nu sunt cu poporul, voiesc un popor ignorint și rob, ca să pôtă să'l exploateze. Castele au largit cercul lor, dar n'au încetat încă.

Revoluția dela 11 Februaru, dând libertăți de presă și de adunări clasele dominante, nu făcu nimic pentru suveranitatea națională; acastă suveranitate națională fuse chiar restrânsă prin noa lege electorală. Principul centralisării puterilor în guvern care este legat strâns cuc estia restrângerei alegerilor, nu sesdrobi. Descentralisarea puterilor ar fi preparat terîmul dreptului tuturilor la alegeri, ar fi nivelat clasele.

Clasele ce sunt mulțimea sunt tacsate de ignorință și fără consciința drepturilor lor, libertăților lor. Clasele chiămate a guverna țera sunt ôre la înălțimea lor? Sunt mai luminate, mai morale? Una din cauzele pentru care administrația țerei a fost tot-d'a-

una rea, nu este ore lipsa de capacitatea funcționarilor? În specialitățile în cari sunt chemați a funcționa? Comerțul este în majoritate străin și lacom. Reprezentanți nației fără conștiința sacrificelor în interesele publice, fără conștiința datoriilor și drepturilor. Intóte aceste clase sunt escepții onorabile, ceea ce a făcut să se mai întârzie soluția nației. Sub Adrian veni o epocă ca aceea în care trăiesc Români. Cei puternici se puseră să despóie Statul. Adrian face o lege că nici un senator să nu pótă face întreprindei cu Statul, nici sub numele lui, nici sub nume străin, de orí-ce natură ar fi ele.

Acésta puse un termen sistemului de corupție care începea cu senatori, căci pede-
sa era fórte aspră pentru aceia cari ar fi călcat legea. Acéstă măsură contribuí la moralisarea epocei lui Antoniu cel Prios și lui Antoniu filosoful.

Guvernuul care la noi are să facă asemenea fapte, nu este încă născut, și nu va naște nici o dată pe cât țera va fi proprietatea celor ce o guvern.

La Ministerul cultelor era confusie. Erau directori de secții, ei subscriau toți mandatele de sume mari de bani în locul ministrului. Se opriră. Se numiră îndată egumeni

Români în locul egumenilor Greci, după o listă de recomandatie trimisă de Mitropolie. Se scădură bugetele enorme de cheltuieli ce erau trecute în bugetele monastriilor liberate. Se scădură lefii egumenilor și o mulțime de alte cheltuieli trecute în bugetul general al ministerului și în acela al monastirilor închinat ce căutau a se cheltui. Aceste desființări și altele dară o economie de câte-va milioane în acel an.

Secularisându-se monastirile chinovii, se numără comitete, se aședă un spital cu toate cele necesare la fie-care monastire, școlă c'un profesor, un medic, cari ședeau în moastiri. Spital și școlă, medic și profesor, cu schimbarea ministerului, fuseră desființați, preferin-duse școli *popesci*.

Și obiectele cumpărate pentru spitalele monastirilor, vândute.

Se hotărîse centralizarea schiturilor mici în cele mai mari monastiri. Acesta da o mare economie și îmbunătăția sorta acestor populații monahice. Se lăsară cum au fost înainte

Se făcu o facultate de litere la București. Se mări numărul elevilor în toate seminarele și pensionatele Statului, școlele primare din orașe. Se trecură în buget o mie școli sătesci în Moldova, cari se desființară mai târziu.

Se elaboră legea instrucției. O dedeiu la adunare, se votă cu aplauze. Domnul refușă d'a o sancționa și o trimise la consiliul de Stat. Acesta o modifică, o face în partea sa politică mai servilă. Guvernul necurățitanca de fumul aristocratic, schimba cele mai mari principii de libertate, precum inamovibilitatea tuturilor profesorilor și institutorilor pe care o lasă ca privilegiu numai pentru profesori superiori și o desființează pentru institutori dela școli primare. Domnul o sancționează ast-fel.

Serviciul averilor monastirescilor în trecem la ministerul finanțelor dela culte, căci visteria care străgănea veniturile avea agenți destui de serviciu, și la culte nu era nici unul. D. Cogălnicenu, ministru de lucrări publice, voi să le trecă la al seŭ minister. Nu reuși.

Secularizaii îndată monastirile chinovii cari aveau câte-va milioane ce se risipeau de magnați monahi, fără nici un control din partea nimelui. Din acele venituri ale schiturilor avute se dăde celor sărmame. O propunere de 20,000 gal. făcute de un călugăr spre a nu secularisa aceste averi, mă făcu ale secularisa chiar în acea zi, temându-mă mai târziu să nu găsescă prin magia mijloacelor ce mise propunea o protecție la alții.

O cestiune de care nu am vorbit este întâmplarea de la Căldărușani, numirăm comi-

siunî pe la monastirile chinoviî, se găsiră mul-
 țime de abuzuri de baniî soborului. Moșiile
 date fără licitații, pe prețuri mici, la favoriți
 ai puterei, baniî adunați lipsind; soborul tră-
 ind în miserie. Destituiū mai mulți din acești
 superiori, în locul cărora se aleg alții. Pă-
 durea Căldărușanilor este istorită avînd or-
 din a tăia lemne numai pentru trebuința
 bisericii, se abusă și taie mai tótă pădurea.
 În căldărușani se ascunsese o sumă de 12
 mii gabenî al monăstirii de cățiva călugări.

Numiū un comisar care împreună cu pri-
 marul să urmeze descoperirea banilor ca să
 nu se piarda.

Se numî provisorii un superior arhereul
 Atanasie care avu misiunea a pune ordin în
 averile mănăstirii și adescoperi baniî. Tre-
 cura șapte luni. Comisarul și procurorul dupe
 șapte luni, fără scirea ministerului, care schîm-
 base planul de anquetă, se duseră în monas-
 tire, vine o petițiune de la călugri că au tortu-
 rat pe un frate. N'aveam cunoștința de acéstă
 veche anquetă cădută în uitare de mult timp,
 cu tot interesul ce luă însuși Domnul în des-
 coperirea a acestui Intru, anquetele judiciari,
 nu găsiră nici o urmă.

D. Tell amic al superiorului se dusesese la
 mănăstire să cerceteze, nu întimpină nici o
 dovadă de căt plîngerî, de la călugări.

Din tóte acestea născu ceia ce trebuia a

nasce, că din 12 mii de galbenii, Statul nu avu de cât o mie. Soborul alege alt superior dupe datinele mănăstiri. Secularisarea acestor mănăstiri de lângă folosul ce a adus în interesele publice, a fost cauza a se face să înceteze un mare mijloc de corupțiune în sinul societății.

De mulți ani se vorbea despre nisce venituri ale monastirei Mărcuța de cari se bucura principele Ipsilanti ca proprietar. Scri-seiū la arhive a se căuta hrisóvele. Lucrarea arhivei se espuse de eforilor advocați, cari găsiră că condițiile acelei tutele asupra averilor- monastirei nu erau îndeplinite nici odată. Cer secularisarea lor la minister, se dă. Domnul aprobă. Secfestru se pune îndată pe a-verearea Statului cotropită de străini. *Românul* declară că acesta era singurul act frumos ce se făcuse dupe 2 Maiū.

După cât-va timp epiropul dăte o pețiție la cele șapte puteri garante, aretând că a fost despuiat. Puterile trimiseră note prin cari aretau Domnului. acéstă despuiere. Ministru N. Crețulescu care venise atunci, respunde cu un memoriū despre adevăratul cui sului cestiei.

Puterile satifsăcute, tăcură. Statul fuse îndemnisat de dreptul seū perdut.

Darăm un credit de un milion pentru ducerea Domnului la Constantinopoli. Acéstă era necesar la esistința țerei. Se ceru alt cre-

det de şapte sute cincizeci mii lei Balănescu şi Cogălnicenu pentru presă şi plebiscit, 600 mii lei pentru cumpărarea de mobile la palat. Domnul plăcă. Mai mulţi funcţionari publici cari nu erau de ideea ce se realizase, dară demisiile lor, uni numai din posturi nesalariate, ceea ce făcu să riadă mulţi. Opoziţia scotea vorbe că Domnul era arestat la Constantinopoli. Ministrul cărmuia ţera. Nu se întâmplă nici un incident. Români sunt poporul din totă Europa care, dupe o revoluţie, este cel mai pacific, cel mai supus. Nimeni nu scria nimic de la Constantinopol. Orbescu voi să-şi dea demisia înaintea revenirii Domnului certînduse cu primul ministru.

Primul ministru era îngrijat de vorbele ce se făceau.

În fine veni scire despre încuviinţarea plebiscitului şi reînturnarea Domnului în capitală.

Orbescu şi cu mine mersem la Giurgi înaintea Domnului. Domnul sosi a doua-zi pe un vapor otoman cu doi paşi daţi dela Pörtă spre a-l însoţi. Acolo ne spuse că Puterile garante şi Pörtă Otomană au primit Statutul cu ore cari corecţii făcute de ambasadori; că înainte de formarea camerilor guvernul avea drept a face legi prin decrete; dar că se căpătase un mare drept, acela de a face legile cari vrem, fără a le mai aproba pute-

rile. Acesta era în principiu în tratatul din Paris și făceam paradă cu ce nu era meritul nostru.

Domnul se întorse schimbat de la Constantinopol. Pe față se vedea nemulțămirea sufletului său. Cestia monastirilor închinată rămăsese a se desbata de o comisie încă. Veni însoțit de ministrul din afara și de principele Cantacuzin. Ne primi destul de rece. Îl urmaram în capitală unde intrând cu mare paradă, ne apucă o ploi ce nu'mi păru semn bun. Acesta plôie sparse parada și goni mulțimea.

Trecură mai multe zile până să vie de la Constantinopol actul de recunoscere, ceea ce dăte ocazie unora a vorbi multe despre robirea drepturilor țerei, și ceea ce mărturesc că me făcu a nu subscrie acel Statut și a'mi da demisia, privind acesta ca o călcare a drepturilor țerei.

Acésta era și ideea Domnului care voia să aducă în minister ómenii proprii sistemului ce voia a inaugura, cu ministri fără laquei.

Invitați pe Orbescu și ne darăm amândoi demisia înaintea venirii recunoscerei statutului. Călea ce lua guvernul nu ne plăcea. Camarila și favoriți ridicară iruntea mai sus de cât tot-d'a-una. Miniștri deveniaū nisce valeți. Camera nu'i mai protegia; perdusera și prestigiul ce aveau înainte când ei puteau

să aibă protecția adunărei și care îi făcea a fi respectați la curte. Camarila femeiască și camarila ocultă făcea tot. Nu se mai ascundea. Un cinism teribil înmuguresce pe totă ziua în jurul tronului Domnul ne dăse într-o zi: „Ce am voit, am dobândit: Puterea absolută.“

Vorbiu într-o zi cu Domnul, spuindu-i că cu mijlocele și oameni de față nu va merge la țelul cel mare care își propusese; că ar fi politic a chîama chiar din adversari că ia parte la lucrurile publice, pa aceia cari ar voi să primescă; că ar fi o mare garanție pentru un viitor bun și pentru libertățile țerei despre cari opinia începe a se îndoi, vedînd că in loc de a păși spre mai întinse libertăți, mergem la restrângerea libertăților.

Domnul îmi dăse să vorbesc cu Ion Ghica și cu Brătianu. Nu am vorbit, căci în toate zilele vedeam guvernul izolându-se de tron și tronul izolându-se de nație.

Nu îmi primi demisiunea, căci aștepta de la noi cel puțin a subscri recunoșcerea Statutului, și avea drept a o aștepta. Remase-răm încă câte-va zile pînă, să vie Statutul recunoscut pe care îl subscrim și eu și Orbescu și în aceeași zi părăsirăm un minister a cărui politică nu ne mai convenia.

Domnul N. Crețulescu veni la ministérul cultelor, instrucției și justiției veni cu ură.

Numi o comisie secretă a cerceta actele mele și nu găsi de cât fapte de care voia a fugi. Bugtul făcut și sancționat de Domn, îl schimbă.

Într-o zi Cogălnicenu veni în consiliu de miniștri președut de Domn, și aruncând considerande de neregularitățile ce se făceau la școala de medicină de doctorul Davila, ceru desființarea acestei școli. Consiliul decide a nu desființa școala; dar atrimite o comisiune spre a cerceta neregularitățile care se fac. Comisiunea nu s'atrimis, căci ministrul s'a schimbat. Cogălnicenu îl destituă însă de la Eforie. dar abia se retrage de la minister, și directorul este îndată numit prin influința consului rus, în numeroșele sale funcțiuni.

De aici începe epoca cea vestită..

Se prefac bugetele, se sancționez pe venituri fictive, urmând caprițiul ministerului. Se dicea și se făcea. Se făcea un buget general de cheltueli noi adăogite prin înmulțirea personalului în administrație și urcarea salariilor. Se face împrumutul Stern. Se gîndi la vîndarea unor părți din moșiile Statului finanțării nostri nu sciū de cât să vîndă sau să facă împrumuturi spre a acoperi deficitele.

Dupe ce se regulă ast-fel bugetele cari nici prin consiliul de miniștri nu trecură toate, ci fie-care ministru își făcu bugetul cum în-

țese el, începu epoca concesiilor. Consiliul de Stat intră în lucrare.

Era o idee la curte că cu cât România va angaja la dînsa capitalele străine, cu atât puterile vor fi interesate a menține integritatea României, idee imorală.

Se votă legea rurală de consiliu de Stat, cu condiție a se pune mai târziu în lucrare.

Ministru Cogălniceanu era de părere a se executa îndată. Scrise depeșe pe la prefecți dacă răspund de liniște în nerăbdarea populației rurale. Din toate părțile vin răspunsuri ordonate negreșit că este nevoie a se executa îndată această mare lege. Cogălniceanu voia să o execute pe cât va fi la minister.

Sera este masă mare la palatul de la Cotroceni. Ostirea bucură dănuiesce la scirea ce a luat că părinți ei însuși sunt liberi, sunt cetățeni, că lanțurile lor sunt fărâmate.

Acastă bucurie se întinse peste tota nația. Era cea d'antei și cea mai mare libertate ce se dăse și pe care țărani erau să o simtă îndată.

Acesta fuse cea mai fumosă și din viața Domnului Cuza, din viața nației Române chiar. Mihail se încoronă de o glorie neperitoare în luptele sale. Dar interesele de a restabili în Stat pe țărani cari deserta ca nomadi, și interesele de a putea avea cu sine pe boeri contra inamicilor de afară, îl făcură să con-

strângă pe țeranî pe moșiile proprietarilor ca clăcași. Domnul Cuza se ridică în fața lui Mihaîu în privința acésta.

Primul ministru se ocupă cu listele electorale. Lasă prefectilor facultatea de a alege. Tristă constituție națiune fără viitor!

De alegeri ținea sórta noului ordin de lucruri. Voia camere care să nu vie spre a dicovîința actul de la 2 Meîu.

În acéstă cale de înriurire asupra alegerilor dictate de un cuvînt de Stat, vine să se uniască simpatiile camarilei în alegerea deputaților. Curtea comanda d'a dreptul prefectilor saû mai bine capilor de stații telegrafice persónele ce trebuiaû alese.

D. Cogălbicenu face o calătorie prin țéră în mica Valahie. El face a fi primit ca un Domn dar visitînd un spital, directorul Davila, dase ordin cand se vapresinta ministru se'l primécă între doă rînduri de țucale curate acésta se făcu la Craiova ministru fu furios. Camerila murmură contra primului ministru. Unî din colegi sei unesc vocea cu cei cari bănuiaû pe primul ministru de ambiție. Domnul așteptă deschidera camerilor, spre asdrobi pe primul ministru, ce visa la tron dupe opinia Camerilei. Camerile compuse de servilî; admițînd starea lucrurilor ca să placă tronului și condusă de însinuirile Camerilei și unei părți din cameră

escitată de ceilalți miniștri cari voia să destituirea lui Cogălniceanu, detepr imului ministru un fel de blam care nu a putut displace Suveranului. Înainte de acest blam, primul ministru conduse camerele cu bageta sa magică d n care cura favórele. Dar într'o zi vóind a merge la palat, întâlnește pe ministru favorit Bălănescu care îi anunță că nu mai este prim ministru, că este înlocuit cu N. Crețulescu. Constituția nu mai esistă de cât cu numele!

Primul ministrul Cogălniceanu fuse prea mult confiente în frumósele speranțe ce îi da Domnul. Tínu ordonanțele ca să placă Suveranului; dar Suveranul vedea în primul seú ministru un rival la tron și în politica sa docilă o politică calculată. Molicíunea veni a se uni pe lîngă arbitrar. Noul guvern era slab. Miniștri dispărură în fața Camarilei. Numai era minister Constituțional. Miniștri numai erau responsabili de actele lor, ne mai făcînd nimic printr'înși.

Cogălniceanu descoperise complotul Suțu, care mi s'a părut o farsă de ale sale proprie guvernelor. Suțu, P. Balș și doctorul... erau arestați asupra descoperirii unor scrisori. Domnul dete ordin a se închide procesul și grația pe acusat, înaintea depărtării Cogălniceanului din min'sser.

Domnul avea aerul că guverná. Minister,

camere supuse. Presa închisă. Opoziția tăcea. Concesiile ploaă. Opinia publică se schimbă. Relele țerei nu se îndreptez; legile nu se execut, arbitrariul se întinde peste tot. Capul telegrafelor conduc și cu Davila ministerul. Cinismul cel mai teribil, unul din relele ce aduce guvernele absolute, se întinde în toate părțile.

Acest cinism a exprimat desprețul său pentru legi, pentru datine. Societatea omenescă se apropie de căne, singurul animal care nu are pudore. Mascima scôlei lui Diogen că tot ce natura iartă, pôte a se face la rasele sôrelui, se puse în practică, Se uită că vocea naturei chiar ne dice că simțimîntul pudorei a intra în inima omului din ziua când perdu inocința. Natura chiar are pudorea sa: în umbră, în tăcere ea se reproduce. Paserile se ascud în tufișe în primăvara amorului lor. Hîarele seblatice chiar se ascund în fundul pădurilor. Cănele și omul pe cari pudorea nu'i mai domină, nu mai ascunde nimic. Tot se făcea de față de către cei puterici. Esemplul se coboră, se întinde, încinge o lume fără principii. Se calcă legilie fără pedepsire și fără ascundere; se face un merit din tot ce este condamnat de virtute; nu se mai ascunde nimic rușinos, nici în administrație nici în viața privată. Cel din urmă vestmînt de pudore este aruncat dupe fapte junimea chemată la justiție,

era srrvilă și coruptă. Ea semăna cu o bubă care resare dintr'un corp de cangrenă. Regimu miroseaa despotism, un despotism fără tendință. Laudele din jurnale se cumperaă numai era cеста scopul în care se făcuse 2 Maiū. 2 Maiū făcut. spre a ajunge la mai întinse libertăți, era deturnat, de la ținta sa. Guvernul era absolut. În putere nu se mai căuta de cât satisfacerea patimilor celor ce guvernaă, câte-va mesurî mari ce se luară în urmă, fuseră inspirate mai mult ca mijlóce d'a amuți opoziția. Domnul Cuză murea ucis de amici seî. Corporațiile nu mai erau de cât organe ale guvernului. Tot tindea a se centralisa într'un om, privit ca proprietar al țerei. Tribunalele subordonate la capriciul puterei; sentințele lor se comandaă. Nu mai era de cât un princip: arbitrarul. Domnul se desceptă în murmura nemulțumirilor; crede că va îndrepta lucrurile printr'o schimbare de minister. Nu era uciderea sistemului ce se căuta, ci mijlocul spre a împăca o partidă de care se temea. Remediul era o ficție. În aceste cuge-tări chiamă la minister pe D. C. Bosianu, Vice-președinte al Consiliului de Stat om al epocii trecute. Dar acest minister încă nu putu îndrepta nimic, sistemul nu se schimbă. Adevăratul minister nu era ministerul. D. C. Bosianu, puse ére-care ordin în observarea legilor; dar priimi de câte-va orî

ordinele tronului voințele camerilei și le esecută cu cea mai mare bună-voință; dar camarila mergea mai departe, și în acele ordine interesele personale nu erau puțin pronunțate. Ast-fel se încuviințară multe mesuri din familia aceea de neregularități de care favoriții pureri se bucură și astăzi ne pedepsii.

Acest minister cădu sub voința camerilei, care nu mai suferea nici un element străin la putere. Ce era pentru dînsa acești ómenii cari rechiămau la legi, Aici este cazul a aminti o epigramă a lui Marțial: „Mi-ai vîndut acest rob dîcînd că e nebun, dă'mi bani înapoi, căci el este un înțelept.“

Camarila nu înțelegea că mai presus de cuvinte politice este voința unor legi decretate. Cu toate acestea acest minister făcuse încă concesii puteri. El nu mulțumi nici puterea, nici opinia publică care se forma neîncetat contra arbitrariului și favorului. Se porni din Moldova reclamații, c cî se dedesă mulțime de moșii. Ministerul trecut făcuse o licitație de mai multe moșii; prețurile fiind mici, se refusară. Veni ministerul Strat. Acesta pentru cauză de urgență prevedută de legea comptabilității ceru la consiliul de miniștri facultatea de a da moșiile fără altă licitație, dar cu prețuri mai mari de cît cele eșite, la cine va voi ministrul finanțelor. A-

césta aduse reclamații la consiliul de Stat contra ministrului finanțelor. Consiliul de Stat n'are curagiul ași face datoria cu ómenī care îi credea tarī la curte. Trece la ordina dīlei, camarila profită de după ce cercetă dosaru¹. Ea impută acésta ministerului, și ministerul cădu fără a fi regretat.

În consiliul de Stat se votase mai multe legi mari, însă spiritul acestor legi era pentru centralisarea tuturilor puterilor în mână Domnului. Conдика civilă a lui Napoleon se adoptă cu acest defect.

În acésta conδικă se aruncă un mare principiu printr'un articol. Străini de rit ce nu erau creștini, precum jidovi, și străini creștini puteau cere la cameră naturalisația lor cu drepturile politice. Acest articol era dibaciu. El era expresia tolerinței romănilor pentru toți ómeni d'onotrivă și punea tot-d'odată un frâu abuzului, lăsând Camerilor facultatea a da naturalisația după al ei capriciu.

Acest princip pus în lege făcu impresie în Europa. În țeră după datina veche de a nu citi nimeni nimic, nici chiar legile publicate, articolul trecu în tăcere. Nici un jidov nu ceru naturalisația. Tocmai după 11 Februarīu, când se elaboră constituția, cari revoluției prin D. Ion Ghica, setoși d'a a trage asupra nației și a partidei triumfă-

tóre gloria triumfului unui mare principe de o dorință, pretinse ănteu în consiliul de Stat, a se trece acest principiu și în o constituție. Fie-cine își amintă cele întâmplăte la ușa camerei și dărămarea havrei jidovilor în capitală în ziua când se desbătea acest articol spre a face parte din noa constituție și cum camera îl înlătură. Din tóte cestiele vitale ale nației, credem că acésta este principală. Nu mai este o cestie de fanatism eretică ce revoltă poporul, a se da acest drept evreilor. Este o cestie de interes național, de invasie în România prin aceste orde număróse, cei din urmă barbari cari veniră în urma Ungurilor, în pămîntul Daciei de diucóce de Carpați. Anticele invasii barbare treceaū peste țeră, ședeau cāt-va timp și se duceaū. Dreptul lor era în armele lor. Acéstă noă invasie de evrei, vine ner cetat, își ia posesie, fără mijlóce de viață; șede în țeră, cu datine barbare, imorale; introduce în arterele, în vinele vieței nației cu un venin ucigător; înecând poporația română, comerciul, înlocuind elementul român, stricând comerciul românilor, traficând fără pedepsire. Când o mare invasie străină calcă hotarele unei nații acea nație are dreptul și datoria a'și apăra naționalitatea ei. In Paris de ar păși acéstă imunda poporație, parisiani ar ucide-o cu petre de desgust.

Dela un Domn Sturda evrei găsiră în Mol-
dova o poartă deschisă ca să năvălescă. Aceste
 invasiî nencetat se tolerară pentru interese
 egoiste ale acelora cari dominau acea țară.
În valachia intrarea evreilor era oprită, în
țară numai evrei mai distinși aveaû dreptul a
intra. În Moldova proprietari deschiseră sinul
 invasiiei evreesci. Hotarele despre Austria și
 Rusia le era deschise. Orașele se umplură de
 evrei. Atunci ei alergară prin sate, umplură
 satele Moldovei. Acești ómenî industriași con-
 veniaû de minune la lâcomia proprietarilor cari
 nu se gândeaû de cât la propriile interese și nici
 de cum la interesele patriei. Evrei erau mai
 bune instrumente de despoiere p'ntu nete-
 ricita populații română, de cât Moldoveni.
 Ei urcară prețul hanurilor, cărciumilor boe-
 rescî, siguri că pot veni la un capăt prin to-
 lerința celor tari, complici ai neorinduelilor
 prin cari ei speculaû pe țeranî. Veni lucrul
 acolo că Români nu mai puteaû trăi fără e-
 vrei, fără acest turme de invasie cari le fă-
 ceaû trebile. În aparință. Dar veni timpul
 când fața Moldovei luă o fisionomie ebraică,
 când numărul populației jidovesci fuse atât de
 mare în cât amenința de a îneca numărul po-
 populației române, când luară tot din mânele
 Românilor și nu le mai lăsară de cât funcți-
 ile publice cele mai mari, cu alte vorbe nu-
 mai guvernul țerei. Acéstă populație era na-

turală, după ce s'a substituit populației moldave prin comerț, industrie, și altele să le ea și guvernul din mână, și funcțiile. Țic că acesta poate să fie astfel, încă cu o creștere de populație judaice căci ori-ce guvern devine cu timpul expresia majorității populației aceea care a pus mâna pe tot ce este viață materială într-o nație. Aceste invasi se vârsară și în valahia. Crescând, ele puseră a cugeta la drepturile politice.

Culpa invasiei care poate deveni într-o zi un mare pericol pentru nația Română, este a guvernelor Române și a Românilor. Invasia cumperă cu bani intrarea sa în țară, în góna ce le făceau din Rusia și din Austria, cumperă cu bani de la împiegați hotarelor cari, în contra ordinilor, îi lăsa să intre pe ascuns. Veni un timp, când din imposibilitatea sa răo credință a guvernelor, chiar împiegați hotarelor erau numiți dintre evrei, cari le da trecere pe ascuns urmând ordinele confrățiilor lor secrete. Ceea ce este mai desperător este că acest element nu se schimbă în nimic, nici chiar în barbaria sa. Nu are pentru patria comună nici un simțimînt. Trăiesce între Moldoveni, ca străini inamici.

Temerea de cotropire, ce este un simțimînt natural la ori-care nație, făcea pe Români să rădice fruntea și să denunțe un mare

pericol în viitor. Evrei din Statele civilisate cari au acaparat Presa și tesauri, dar confundați în națiile civilisate pîna a împărtăși simțimîntele națiilor unde locuiesc, înriurez asupra guvernelor Europei și asupra presei făcînd să se credă că evrei la noi sunt ceea ce sunt evrei din Europa, și prin aceste înriurare se dă invasiile sbor și se netedescă calea către o completă ruinare a nației Române.

Cestia este gravă. Conflicte teribile între Români și evrei mergesc în viitor. Ar fi trebuit ca guvernul să se gîndescă cu multă maturitate la această cestie, la măsurile ce sunt a se lua spre a opri pericolul înainte de a nasce. Cel puțin s'ar putea închide hotarele cetelor de invasie ce vin neîcetat.

Cestia Evreilor aici nu este o cestie de netolerință."

Români nu sunt mai fanatici de cît propagandele catolice și protestante în Oriente. Ei nu se înfig a converti pe nimeni, prin urmare sunt mai toleranți de cît cei-l-alți cari le impută netolerința. Pentru Români cestia evreilor este cu totul o cestie de naționalitate.

Este dreptul de apărare.

Una din cestiunile vitale pentru latini de la Dunăre, una din cestiunile care interesu echilibrul Europei, este fără îndoială cestiu-

nea israeliților de la Dunăre. Generoasa Europă și-a vărsat aurul și sângele ei, pentru integritatea țării și a principatelor, ca să ucigă o națiune de viță latină, acea națiune de români care de la Traian veghează ca o santinelă a Romii la Dunăre, dind'o bandelor de israeliți ce îi goniseră puteri ale Europei și care vin de înec ei e români? Membrii comitetelor oculte și fățișe, israelite prin presă și prin cabinetele Europei, au căutat neconștient să reprezinte pe români ca națiune netolerantă. Esagerațiunea acestor acușări a trecut hotarul bunului simț și a violatorilor ce rațiune. Cestiunea israeliților la Dunăre, pusă pe tărîmul de netolerantă religioasă, era pusă pe tapet spre a interesa cauza acestor turme străine de israeliți, netoleranța religioasă se atribuie ca o cauză a efectelor întîmplate la Dunere, iată ce voiesc a combate. Aceste certe ce răsar aici nu vin din spiritele Românilor de netolerantă, ci din drepturile lor și datoriile lor pentru ătria lor de invasiuni streine.

Din toate bisericile chreștine, biserica română este cea mai tolerantă din toate națiunile chreștine națiunea română este cea mai tolerantă, acesta o vom afla îndată ce vom cerceta historia acestii națiuni în față cu coloniile streine de alte religii ce au venit în această țară; îndată ce v'om cerceta în mai

multe națiuni din Europa, aceea tolerință ce se recomandă atât de mult și care nu este de cât o ficțiune.

Opera de propagandă în oriinte merge cu pași mari? În această luptă au dispărut acele mari și frumoase sentimente de tolerință, de libertate? În Staturile Papii chrestinii de ritul grec, sunt înmormîntați? din Rusia, din Germania! toate aceste bande trec pe un tărîm liber, în Principate, unde, găsește mijlocele de hrană. Ceia ce se toleră Europii națiunilor puterice, dreptul lor de a se apăsa contra invasiunelor israelite, nu este permis la Români.

De sute de ani evrei au locuit în număr mic principatele, în acele timpuri barbare când în germania se ardeau în foc cei de alte credințe. Românii lăsaū pe evrei a trăi în pace în țară cu rabinii și havrele lor avînd tot-d'a-una în spirit cugetarea că orî ce ființă laudă pe Dumnezeu în limba sa încă din antichitate. Românii lăsaū totă libertatea cultelor chrestine în patria lor; măritișul între ortodocși și catolici saū protestanți, nu era privt ca o crimă nici odată. Evrei se bucuraū ca o colonie streina, de drepturile d'a comerția, saū de profesiuni care nu dîtignescū în nimic interesele Românilor. Din timp în timp, din cauza chiar a acestii populațiuni israeliteaședate în orașe, se iveaū certe care nu

durau în țera Romănescă. În puterea unui art. din regulamentul organic, nu se mai tolera să lase să intre evrei, nu pentru cuvinte de religiune; dar pentru cuvinte de invasiune, acești coloni erau ca toți barbarii care trecură peste Dacia, nu crutați nici un mijloc de barbarie spre a ațîta ura popórelor stăpâne pe dinsele. Cu toate acestea numărul lor fiind ne însemnat, ne înspăimîntând năiiunea de conquistă prin puterea și mulțimea lor, găseau aici liniste ca în propria lor țără. Invasia începe în Moldova. Goniți din toate părțile din Austria Polonia, Rusia, unde erau supuși la datorii către patrie, plecară și colonisări în Moldova. Acéstă mare ropolațiune de jidovi ce încarcă orașele și satele Moldovii și care se revarsă astăzi și în țera romănescă, sunt nisce bande de invasiune noă ce urmédă a veni peîncetaț. Ce nu știu bine limba țerii; streini cu totul de țără fără mijlóle de viață. resintînd fisionomia barbarilor, mișei înșelători, vicioși; desgusători. Domnul Moldovii îi lăsa să intre. Invasiunea lor devine o speculă pentru aceia care administrau țera. Datinele Moldovei era corupte. Evrei contibuiră a le corup: cu totul.

Domnul își dote multă ostenélă cu armata.

Principiile armatei erau detronate. Armata ea enseeși în personalul seú, avu aceeași sórtă ca cele-l-alte ramuri ale administrației țerei.

Armata singură se bucurase încă de înamovibilitate, acesta se perdu. Siliră toți ofițeri vechi a demisiona și a se retrage la pensie. Ceea ce plătea Statul acestor ofițeri pentru serviciul lor, fuse silit a le plăti ca pensionari; plăti asemenea aceleași lefi altor ce îi înlocuira, alți în care regimul avea încredere. Spiritul armatei se cletenă, bugetul Statului se încărcă, Statul perdu experiența și știința acelor ómenî. Tóte acestea erau însuflete Domnului de a'si face partida sa în ostire. Politica perdeam ramata. Nu câștigă din acesta nici Domnul, nici ministru seú, nici armata.

Acésta era o rea administrație. Era imaginea voinței acelor guverne cari tind a face din armată ca din nație proprietatea lor. Și unde se făceau acestea? într'o țeră unde ministerele treceau ca umbrele, unde nici o dinastie nu prindea rădăcina, unde Domni cădând nu lăsă după ei nici un suflet ca să'i dorească.

De ne vom duce la starea administrației armatei, iécă ce era, ce ne spun bugetele de atunci. Patru-spre-zece mii soldați regulați, costând aprópe la 40 mil óne pe an cu creditele peste buget. Mai multe mii lipsiaú din ácest numer pentru caúsă de dosire, de maladie, de dare fără mesură a soldaților ca servi pe la ofițeri. Remănea opt mii de ómenî

respândiți prin tótă țera. Un soldat costa de două ori mai mult de cât un soldat din Germania, de trei ori mai mult de cât un soldat Rus tóte chieftuelile socotindu-se acésta nu s'a îndreptat astăđi, risipa este mai mare.

Ar fi cređut cine-va că 40 de milióne nu aveaű frumúsa și patriotica menire a ține o armată, ci numai a fi un mijloc politic pentru încuragiarea caselor din Paris cari nevindeaű lucrurile armatei de trei ori mai scumpe de cât costul lor.

Nu vedem dar nici o dorință pe acel timp de a pune ostirea pe picior de avărare a țerei. Nu cu dece nici cu patru-spre-dece mii de ómeni Domni vechi cei viteji apăraű țera de inimići și se încărca nația de gloria aceea în ale cărei rađe astă-đi trăiesc încă drepturile patriei. Trebuințele țerei se măresc cu țera și trebuie o mare armată. Este adevér că votă o lege de armare; se sancționă dar nu se pusé în esecúție. Se đice că Turcia protestaseră.

România se apărá de tratate, nu de armatele sale, — điceaű amici aceloră ce ne vedeaű cu părere de reű revenind la sórele vieței. Se póte; dar atunci pentru ce se chieftuiesc patru-đeci de milióne pe an cu armata, când ne apărá tractatele tristă apăraré este accia ce vine de la cei ce pot să ne atace!

Nu póte esista Stat fără armată. Gradul

desvoltărei unei armate decidă de gradul puterii unui Stat.. Nația Română nu putea să mai trăiască o viață de servilitate cum trăi sub Domni Fanarioți. Statul se anulasă, căci nația se dsearmase. Viitorul va fi roditor în așteptări de sacrificiū de la Români pentru pa tria lor, singura condiție de a păstra Statul lor. Nearmarea țerei este perirea nației într'un viitor apropiat. Societatea liberă, refusând sacrificele pentru armare, nu le va refusa. când nu va mai fi un Stat, pentru un tiran atunci sângele pentru păstrarea robiei sele și puterea inamicilor.

Armata ast-fel cum era redusă era nemulțumită de sôrta sa. Rangurile nu se da dupe drept tot-d'a-una. Armata ea ênsăși trebui a se surune la legea sistemului de corupție la care se supusese tâtă nația; dar ea murmura încă, Domnul făcea mult pentru uni din oficeri; dar uni din oficeri nu erau spiritul armatei; ci opinia ei, precum presa complăcută nu era spiritual public, ci opinia devedintă de circumstanțe. Nemulțumirea remăseșe generală. Cu tôte asestea în armată era mai multă viață română.

Presa francesă din opoziție începe a blama lovirea de Stat de la 2 Maiūi Ea cređu că era acelaș lucru ca lovirea de Stat de la Decembriū a Imeratorelui Franciei și cum nu putea lovi în acesta direct, lovea indirect,

devind în Domnul Cuza și 2 Maiū. Lovirea de Stat din Bucuresci era privită ca aceea a lui Fostin I. ȕis Suluk; se hotărise în timpul acela fonduri de presă și Presa străină nu apăra guvernul, și agintele de la Paris scria că n'a primit fonduri pentru acésta.

În Camera ce se deschisese urmau certe. Deputați aleși de guvern votez legi. Se retrage legea tasei tutunului câte-va ȕile înaintea închiderii camerilor. Camerile se închid. Tasa se schimbă iar în monopol; dar un monopol al guvernului unde tutunul tot îl cumpera Statul, și îl vindea prin neguțători; lipsia împachetarea și sigilul guvernului, din acésta cauză se făcu pierdere pentru Stat, și aceste pierderi se adăogară prin o noă lege făcută mai în urmă.

Uni, sciind că s'a promulgat acésta lege de consiliul de Stat, cumpera tutunuri ordinare cu preț mic de la țeranî și le vinde cu preț mult mai mare la Stat, înainte de alți.

Se angajă Statul pentru 12 ani către Godilot a cumpera obiecte de ȕștire cu prețuri de care se vorbeiau că sunt prea ridicate, cu prețuri declarate de ministru ca prețuri ale guvernului Franiceî, ceea ce se ȕice că n'a fost ast-fel.

Opoziția ținea strictă socoteală de tȕte aceste concesiî ce le presinta sub forma unei

marî risipe pentru finanţele ţerei. Păru un jurnal al opoziţiîi organizate şi unite. Redactori seî erau cari din tôte fracţiile, numiţi cu titlurile lor trecute de demnitarî înalţi.

Acest jurnal vorbea de principe străin, dorinţă exprimată de divanul ad-hoc. Guvernul rămăsese taciturn. El înţelegea neapărat conspiraţia tăcută şi 'şi prepara mijlócele de apărare în tăcere. Era mult timp de când nu vedusem pe Domn, nu mai mergeam pe la Palat. Domnul era în ajunul plecării seî la băi. Eû plecaî în Italia. Unî ghiceau că Domnul plecă ca să nu fle faţă la o sângerósă lovire ce era să se facă pe strade contra unei revoluţiîi, şi lăsa tótă răspunderea asupra miniştrilor, ca ori-cum s'ar întîmpla, să fie afara din cestie.

Ajunseî în Italia la Turin, aici citesc în diare că în Bucurescî a isbucnit o revoluţie sângerósă, citesc acésta în tôte jurnalele italiene şi franceze. Peste trei zile aceleasî jurnale desminţiau şgomotul revoluţiei. În dată ce ajunseră la Turin, primesc visita onorabilului. D. V. Ruscala acest filo-român renumit, jtrnalist şi deputat la Cameră. Cum me vede, imî dete o scire fórte gravă şi tristă pentru speranţele Românilor puse în protecţia puterilor Occidentale. Imî dise că de cinci zile ministerul Italian a chiămat pe deputaţi şi jurnalişti liberali Italianî şi le-a anunţat

venirea unei note de la ministrul Franciei prin care se impune guvernului Italian a cere de la Austria să ceda Italiei Veneția și să ia în schimb Principatele-Române de la Dunăre. Se invita deputați Italiani a sprijini în Cameră această idee, căci de și era o idee funestă pentru România, de și Italia are legături de sânge cu România, dar era salutul Italiei, căci cu armele nu se putea face d'o-cam-dată nimic, rămăind mai târziu, când Italia se va întări, a repara cu armele în mână. Deputați premiseră a nu apăra lucrul, dar nici a'l combate; însă nu trecuse patru zile și veni altă notă de la ministrul Franciei, spre a nu cere încă această cedare de la Austria d'o-cam-dată; se amână cererea pîn la a doua avisare. Această din urmă scire me asigură; dar cea d'ănteiu era de natură a întrista pe orî-ce Romă cari 'și iubia țera sa.

Câte-va zile mai 'nainte aflău că un secretar de la un minister Italian se presinta la Constantinopol înaintea marelui Vizir Ali-Pașa. El cerea ca Turcia să ceda Austriei Bosna și Herțegovina și Italia să despăguibiască în bani pe Turcia. „Vizirul răspundea că Sultani au luat acele țeri cu armele în mână și numai cu armele în mână le va da“.

Ideea de a ne da Austriei se exprimă pentru prima oară într'o scrisoare a Comitelui Za-

moiski către imperatul Francesilor în timpul resbelului Crimeei. El cerea ca Principatele să fie date Austriei și pentru prețul alianței sale. Lăsa să se console Români cu ideea că România, dată în robie Austriei, nu va avea a verde ci a câștiga căci ea sa uni cu alte miliónde de Români cari, uniți într'un corp, vor putea în viitor a forma un singur Stat. D. Mălinescu răspunde, în Presa francesă contra acestei nefericite ucideri,

Acéstă idee reveni dar la începutul resbelului Italiei pentru Veneția, și astă dată chiar guvernul imēratului o pusese înainte. Veni în fine lovirea sângērōsă din Bucuresci pe care gazetele străine o denunțase cu câte-va zile mai înainte. Acum nu se mai desminți de jurnale.

Era o pornire revoluționare, dar de mult timp guvernul veghīa asupra ei. Guvernul voi să o facă să avorteze și luă el inițiativa.

Armata trage în poporul care era condus de ómeni duși de guvern. Neîncrede-ea ministrilor uni în alți, bănuīala ce aveau uni asupra Florescului că voiesce a se face Domn saū dictator, făcuse óre-cum a șovăi acția guvernului. Cu tóte acestea se ordonă lovirea. Armata se sūpune. Stradele se umplură de sänge și cadavre de ómeni nearmați. P-nica și consternația urmează victoria, guvernului. Se fac arestări, se îngrop morț-

nóptea. Se spune tot felul de lucruri sângeroase. Capi partidei liberale sunt arestați. Presa Europeană resună și la partea partidei ordinei.

În Paris jurnaliști cei liberali încă aveau cunoscință de intențiile guvernului despre întâmplările din Bucuresci. Unul îmi zise că Domnul Cuza va sedea încă, dar va trebui să schimbe calea ce a luat.

Domnul se înturnă în țară. O amnistie este dată în loc de procese, și poporul dice că nu este amnistia dată revoluționarilor ci chiar ministrilor.

Domnul declarase la Cameră că are dorința a da Principe străin și a se retrage.

Acastă declarație oficială acoperia ca o egidă pe opoziție. Ea acum cerea asemenea Principe străin, căci Domnul îl promisese.

Sgomotul de cedarea României la Austria, căuta a îngriji óre-cum opoziția. Ion Brătianu care balanța încă între linisce și resturnarea Domnului, vine la Bucuresci și se declară pentru resturnarea, ca ideea de a garanta neatrănarea țerei. Un principe străin scăpa țera. Frațiile opoziției se unesc. Opoziția se măresce. Domnul se isolează. Insulte anonime ploă asupra palatului. Camera își trecea timpul cu blamul luptei de la 3 August. Guvernul tăcea.

Conspirația câștiga mai mulți moldoveni

cunoscuți. Ion Ghica intră în conspirație și atrase după el mai mulți ómenî de însemnătate din Moldova și din valahia.

Partida liberală se unesce cu cei-alți. Interesele cele mari ale nației amenințată de a se ceda Austriei, pierderea libertăților, risipa finanțelor ce se imputa, sângele versat la 3 August, toate acestea contribuîră spre a face nația indiferentă la sórta Domnului. Domnul Cuza fuse pierdut nu în nóptea călcărei Palatului, ci mai înainte: în dată ce sistemul absolut și toate relele cari purceseră din ele făcuse pe nație indiferentă.

Nu mai trebuia de cît două lucruri: nepăsarea Domnului și adormirea ministerului. Tótă țera scia că se urdesc o resturnare. Tótă țera era îngrijită. La palat, nu credea nimeni. Ministri, îmbătați de farmecul puterii, în credințele lor despre armonia și fericirile publice, surideañ la prevestirile ce se făceañ. Domnia personală ce o căştigase cu atîta dificultate. El perduse cea din urmă energie. Nu era amețiala iluziilor, era abaterrea descurăgierei, căci într'o ñi declarase oócial abdicarea sa în favorul unui principe străin în curănd. Acum nu avea energia cerută spre a o face. Se găsi isolat din dioa cănd vorbi de abdicare.

În acea ñi trebuie să însoțiască vorbele cu fapte. Cei cari auñiră de abdicare și cari

pînă atunci îl serviaŭ cu credința ce daŭ speranțele despre întărirea dinastiei, creșură a se compromite mai ținend cu o domni osândită la mörte de ea însăși și înturnară ochi în acea parte de unde putea veni noa viață. Puținî nu îl trădară.

Curtea, favoriți, ministri presimțend o cădere, grăbău a bea pînă în fund cupa lui Baltazar. Spiritul de amețială în rătăcire, înainte mergător al cădereii regilor, de care vorbesce Racine, păru că se respăndesce asupra acelor cari cărmuiau această țără.

Era între ei toți o adevărată amețială. Tabloul lucrurilor și ómeni de la putere presintaŭ acele fiuri ce istoria ne amintă despre cele din urmă zile ale cădereii regilor și națiilor, cea din urmă orgie a puterei. Cei cari atacară această serbătore, luară reŭ momentul. Nu este generositate a lovi pe adversarul seŭ de mörte și a'l umili tot-d'odată.

Nu vom face istoricul conspirației. Facă'l accia cari îl cunosc. Sciam că o să fie o resturnare în curänd. Se șicea la 1 Ianuar.

Nu se făcu la 1 Ianuar. Se amănă. *Clopotul* părea în secret, redigiat de D. M. Sturza, aruncänd asupra tronului bombe fulgerătore. Injurii publicate anonim s'au aruncat mai în toate nopțile prin curți și pe strade, placarde defăimătore se lipiau pe muri palatului

anunțând că palatul Statului se va da în curand cu chirie. Tóte acestea nu desceptău nici pe Domn, nici pe ministri. Era nepăsare din partea ministerului? Era despreț din partea fericiților învingători ai poporului de la 3 August, despreț pentru aceste turme de sclavi învinse? Era complicitatea cu revoluția? Era amortire? Nu scim.

Legea greutăților și mesurilor se sancționează și se publică, opoziția agită acéstă cestie, exploată credulitatea comercianților cari protest într'o zi prin închiderea magasiilor.

De mult timp nu vedusem pe Domn. Calea sa cea noă politică nu'mi convenia nici decum. Domnul uitase că țelul pentru care se se făcuse 2 Maiu nu era alua puterea din mânele unei clase privilegiate și a o da unui om ci a o da tuturilor. Decî acest om remase singur, isolat de clasa privilegiată desmoscenită, isolat de nație a cărei suveranitate fusese lovită; Domnul remăsese în nație atat de isolat, în cât toți sciaū ce îl ascépta, și toți păstraū tăcerea. Nimeni din ómenii care puteaū a fi cređuți de dînsul, nu voiră a'î spune, a'l consilia, a'l încuragia. Domnul era dar cădut, fără conspirația ce isbucni; cădut, căci nu mai avea nația cu dînsul. Acéstă nație nu îl scapă, dar nici nu îl lovoesce. Faptele cele mari ale Domnului îl

apără încă. Partidele mai pasionate, lovesc nația tace.

Vine năptea destinată pentru călcarea palatului. În dimineața acelei zile, vine la mine unul din favoriți Domnului doctorul Davila pentru care Domnul sacrificase de multe ori legile și chiar pe miniștri săi, ca să placă acestui om, și îmi zise dacă de la ferestra mea nu auziam în aer revoluția, că tot este finit? Apoi me întreabă dacă cred eu că în această noapte. militari și civili mergând la palat și silind pe Domn a subscrie abdicarea sa, dacă vor reuși?

Conspiratori preparaseră toate. Garda palatului era căștigată. Conspiratori, intru în palat, se urcă la apartamentul Domnului, găsesc dormind pe sofa p'un amic al Domnului, Lambrino. îl arestez. Merg înainte. La camera unde dormia suveranul, ușa era închisă. El dormea cu o femeie care nu era Dămina zicea *Trompetta*. Soldați cu baionetele o ridic, o deschid. Domnul, deșteptat, înaintează către conspiratori cu revolverele în mână. 'I se zice să abdice, se prezintă decretul. Stil parlamentar în expresii se nuse din amândăoa părțile. Domnul nu se apără, nu descărcă pistole în peptul inamicilor săi. Cere decretul de abdicare și subscrie pe umerul lui Pilat. Era Seruriu, Leca, Lazar Vlăscănu, Pilat.

Domnul Cuza, subscise decretul de abdicare și plecă capul înaintea învinșilor sei.

Îl îmbracă în ȳesminte civile, îl trec printru doă rînduri de soldați cari înturnaũ spatelile, îl pun într'o trăsura și 'l duc la arest visitiũ fiind Kirișă. Poporul nu scia nimic și cãnd află, remãne nepăsător. Omul care liberase cincî milióne de țerani de clacă, care luasé de la o clasă drepturile politice și le dasé la toți Romni, era prisionierul acestui popor pe care 'l liberasede biciul cîocoilului! Dómnă fuse transportată în casa doctorului Davila care îi preparase locul de o săptămână înainte.

Peste câte-va zile, prisionieri pleca în străinătate. Nația era nepăsătoare, și credea că libertatea ei este în schimbarea tiranilor.

Biserica Crețulescu împrumutase cloponița conspiratorilor spre a veghea asupra ferestrelor Domnului cãnd se va stinge lumina, ca să se dea semnalul lovirei în acea nópte Domnul eșise pe strade și revenise cu graciósa regină a camarilei. Conspiratorii îl urmaseră pas cu pas, pînă reintră în palat.

Se aflară ómenei cari în acea nópte spuséră Domnului că va fi arestat. El nu'í cređu. În adevér, vedênd cine-va acéstă nepăsare, ar fi cređut, — dacã o frumósă nu ar fi imoletit ca o ederă pe un stejar cu brațele ei de crin, gîtul Domnului, — că Domnul ei

însuși era înțeles cu conspiratori contra sa ca să fie arestat și detronat.

După descierea acestor fapte istorice, să vorbim de defectele și calităților omului mare.

Domnul Cuza este Ludovic XI al Românilor. El este destructorul castelor și privilegiilor, centralisator puterilor. N'am fi în răstăcire, dându'i numele *boerocton*. Lăpușeanu, Mircea, Mihnea și alți Domni ucise a boeri, îi tăiară, spre a lua puterea în mână lor, spre a desființa casta privilegiate barbare a le timpilor trecuți. Credea că reul încetează cu viața indivisibilor. Domnul Cuza nu vărsă sânge, de cât la Craiova și la București cu drept de apărare pe strade, nu arestă pe nimeni, nu insultă pe nimeni; dar ucise o clasă, făcu ca boeri să rămăie ceea ce aș ramas familiile de la Saint-Germain din Paris. Din ne fericire în locul clasei boerilor favoră a se forma o altă clasă de oameni ce aveau viciurile boerilor fără calitățile lor.

El desrobi poporul rural de clacă, el dete egalitatea drepturilor, el stăruie a se face unirea țărilor, el decidă secularizarea monastirilor închinăte, aceste principii vechi a le nației, cerute în toți timpi și în 1848. El asigură printr'o politică dibace afară din țară temerile politice a Puterilor și Turciei. El scrie Vizirului o carte prin care apăra cu bărbăție drepturile țerei, el înlesnesce Serbilor tre-

cerea armelor prin țără, ei primesce condițele lui Napoléon.

La începutul Domniei primă pe toți căți veniaŭ să i se plângă. Mai târziu nu mai primă de cât puțin; cu cine voia, era amabil; cu cine nu'l suferia, îl trata cu asprime. Era ironic. Conversația sa plăcută când voia. În interiorul casei se se, uita că este Domn. La masa sa mănca în toate zilele cu invitați și oficeri de serviciu. După masă conversa cu toți, ședând toți jos, și uitând că este Domn. Era inamic al oricărei etichete de curte. Rîde de nise oameni ai se, tipuri de inventori de etichetă, când acestia îi presintară un regulament ca să se primescă la curte. Rîdea de decorații. Pe lingușitori îi desprețui acând ghicea într'înși un interes. Avea un particular simțimint pentru aceia cari erau oameni onești, dar nu-i simpatisa. Îi plăcea a pune intrigă între cei cari 'l serviaŭ; între miniștri, între parti.đi. Nu era rancunos, uita a doa-đi o insultă ce 'i adresa gazetele umoristice, nu le lovia.

Când miniștri Iepureanu și Costafor trimise trei redactori la Văcăresci căci unul đisesese că miniștrii sunt cismele cele vechi ale Domnului și nu trebuie se le mai pórte; Domnul, contra voinței ministerului seŭ, prin depeșă graciă câte trei redactori.

Nu-i plăcea să mERGă la biserici cu para-

dă, fugia de toate aceste lucruri. Îl supărau și dicea că numai celor săraci cu duhul plac aceste forme, că ele nu vin de la popor; că sunt impuse prin poliție și în loc să aibă un merit, vă aduce șarlatanismul. Contrar Domnului Al. Ghica care se duse cu mare paradă și se urcă pe o mica masină dupe lacul Cismigiuului spre inaugurarea ei. Nu-i plăcea profesori. Nu-i plăcea călugă i. De cei d'anteiū dicea că sunt *pedanți*, de cei din urmă *ipocriți*. Îi plăcea militari, „căci aveaū inimă și ôse de aruncat pentru patrie“ dicea el. Rîdea de aristocrați. Îi plăcea bufoni și dicea că sunt singuri ômenī cari mînt mai puțin de cît ministri înaintea domnilor saū singuriī care nu fur.

Nu citea nicī o dată cărți. Avea o frumósă bibliotecă de stejar lucrată în Paris, nu era nicī o carte într'însa. Cu toate acestea re-sona asupra tutului cestiilor politice, sociale, literare; cu înlesnire. Îubīa sesul frumos. Cel prîin avea reputația acésta. Un scolar Grandea făcu portretele celor mai frumoșe femeī. Ca descrieri de frumuseți, spēra să facă efect și să'si vîndă opera. Camarađiī lui luară manuscrisul, îl dară directorului Davila, acesta Spune Domnului că scolarul făcuse portretele tutului metreselor Domnului. Scolarul este persecutat cu furie de director și dat afară. Mai târđiū află adevurul de

la mine, căci eu dasem acea idee a face ceva ce afăcut Aman cu barca sa plină de frumuseți. Acastă operă nu era în intenție de a face portretele metreselor Domnului, ci portretele celor mai frumoșefemei; „Este culpa autorului, îi dicea un ministru, dacă Măriata, ai iubit cele mai frumoșefemei?”

Nu avea pentru nimeni legămînt din inimă. Când cunoscă pe un om și îi plăcea, îl lua îndată în simpatie, tot făcea pentru el. Acastă simpatie era scurtă, dar nu îl ura.

Domnul era econom, dar nu hrăpă. Din cauza sistemului de a conserva ómenii de sprijin, tolera unora. Credea că nimeni nu îi pôte fi credincios în România, dacă nu este interesat. Îi părea reu când cine-va nu îi cere a nici o dată nici o favóre. Îi părea bine când îi cerea.

Când se vindea de creditorî moșiile boerilor prin tribunale, intervenia adesea óre în favórea debitorilor, spre a se amána vîndarea, credênd că era tot-d'a-una o încelătorie din partea cămătarilor la aceste vîndări sforțate

Colonelul Bibescu de trei orî îi scăpă moșia din vîndare.

Domnul Cuza adoptă un copil pe urmă încă unul; îi crescú la palat. Acésta făcu să murmure capi fracțiilor cari credeau că va declara pe un copil moștenitor al tronului.

Nu mergea nici o dată la vânătoare, nu eșia din capitală de cât spre a merge la Iași. Rare ori visita orașele țerei. Ura cu deosebire la început ori-ce manifestări. O dată, înturnându-se în țără, fuse primit la Galați de miniștri, de autorități, de un popor numeros care umpleau aerul de aclamații. Inturnându-se către amici dicea: „Aceste aclamații sunt ordonate de prefect, pôte chiar plătite din casa publică. Vedeți comedie! „Séra privind de la o feréstră o mare cétă de ómení cari îl aclamaú, dicea: „Acești ómení te aclam, îți oferă flori; măne ímí vor arunca petre.“

El regreta adesea mórtea lui B. Catargiu. O dată la Cotroceni își revârșea gândurile: Ucigătorul Catargiului nu s'a descoperit, o fi liber. Cuțitul seú ímí pare ridicat asupra mea. Pînă nu'l voiú descoperi, și nu-l voiú da legilor nu voiú avea linisce.

Avea simpatii vii pentru clasa țeranilor. Ereaú singuri ómení pe cari îi primea tot-d'a-una.

El toleră duelurile în oștire într'un chip ca cum le ordona el singur. Voia cu acesta să obicinuiască pe oficerí la arme.

El înțelegea adînc epoca în care trăia. M'ar fi resturnat de mult partidele, dicea el într'o di, dacă aș fi fost aspru cu toți cari fură țera, căci. afară de câte-va escepții onora-

bile, cei alți nu caut în drepturile ce cer de cât mijlocul a despoia. Cei cari strig contra'mișafară de căți-va cari ar fi trebuit să'i chiem, sunt aceia cărora țera este dator sorta ei, sorta ce ei au făcut, îi fac, îi vor face în viitor, și țera nu va fi fericită de cât atunci când acești ómení nu vor mai fi. Nu mai cu perirea lor va peri sistemul ce ne ucide."

În timpî din urmă se dase cu totul în brațele Consulului Frances. Gazetele din Paris îl numiră Prefect al Franciei, Favoritul seú de la telegraf avea o rolă politică și o funcție. Un bal ce se dade la Consulat și unde portretul mare al aceluí favorit fusese espus, făcu un mare scandal în Bucuresci. Acest om fuse singurul dat în judecată de revoluție. Cei alți fiind rudiți cu conspiratorií. Dar curtea îl aquită, după un an de arest preventiv.

Cuza nu credea în devotamentul armatei precum o esprima. Întrebat într'o di de unu din amici seí dacă este sigur de armată, respunse: „*nu știu*." Și cu tóte acestea nu făcea nimic spre a se asigura. Părea nepăsător de inamici seí politici. Se espunea a-deí sea óre singur prin grădiní și pe strade. Nic o dată nu 'i se întâmplă nici un atac.

Când ministrul pune un fel de contribuție pe o mică parte din salariul funcționarilor,

el oferi o mare sumă din lista civilă, care sumă o destituă pentru cumperătoare de arme și pentru încurageri literare. El primise și o făcu. Nu iubia mai mult artel frumôse. Când ministru făcu un concurs pentru pictură, unde se depuse premii artiștilor romău, refusă de a încuviința a se cumpera tablourile. El dete însă o prefectură unui poet Baronzi care scrise și îi trimise o fabulă *Cănele și Pisica*. Din contră pe jurnaliști politici, apărători ai guvernului, îi încărca de subvenții pînă a le crea o viață de lus, însă din fondurile Statului.

În tôte Duminecile chiăma la curte pe toți membri curților și tribunalelor; îi trecea în revistă și le spunea daca aũ lucrat bine sau nu. Dar acêsta nu ținu mult. O dată pe săptămână primea petiții la minister, dar și acêsta încetă mai târziu.

Ade-ea da baluri iarna, ura baluriie; dar ceda la cuvinte de apropiere cu societatea și cu încuragiarea comerciului capitalei celului mic.

El sancționează pensii chiar pentru adversarii săi politici, pe cari pe alt terăm îi combattea.

În discursurile se politice ce le dicea în sala tronului, scrise de ministri, după ce le citea, apoi adăoga de la sine vorbele de fală și mărirea nației.

Ținea mult a'și crea simpatii între Români din Ardeal. Pe Serbi îi tolera, pe Greci nu'i iubea. El îi credea că vor libera lor de Turci, spre a se face adoa-și ei însuși tirani peste cele alte poporații. N'a vrut a trimite în Grecia aginte.

Presónele dănteul ordin pentru cari simpatiza și nu le părăsia nici o dată, era Librect, Davila, Docan Constandin.

După 2 Maiu schimbă cugetările. O altă curte se deschise nnde venea tótă lumea. Acolo ministri impudici mergeau să 'i se închine, și să primiască ordine. Acéstă camarilă femeiască nu avea o idee politică. Domnul neavând nimic a'i refusa, camerila ordona ministrilor cari nu mai erau numiți de cât prin a ei sciință.

Acéstă camarilă și căți va favoriți care pre-dară țera, ómení fini și dibaci în lingușiri, care goniți pe uși, reintrau pe ferestí, născocitori de sciri de conspirări a perdut pe Domnul Guza. De cum ea începu, se simți o mare schimbare chiar în caracterul Domnului. Tótă curtea cu ei. De aici se numiau si se destituau funcționari, de aici se opria de multe ori acția ministrilor sau se libera. Ce ómení puteau să înconjure acéstă camarilă femeiască, fără idei, fără scop, dacă nu ómení cari fac a se deconsidera orí-ce ei serv? Acéstă camarilă era lipită de acel tron, trecu în

regimul pur ce veni în urmă spre a urma același sistem spre al compromite și făcând același trafic cu lucrurile Statului. Acastă camarilă aduse cinismul. Imitatori nu lipsiră. Esemplul de sus se întinse în regiile inferioare. Toți își luaū metrese, de față. Era la modă. Domnul și camerila femeiască cădura împreună. Acastă camerilă împărtași sórta de fericire, împărtași sórta de esil a Domnului. Domnul Cuza nu 'și lăsă femeia sa legitimă.

Acastă Dómuă martiră îi urmă în esil, trecând cu vederea peste toate rătăcirile soțului ei. Se făcu guvernanta copiilor adoptați. Acăsta era mai mult de cât o virtute. Devotamentul ei era fără esemplu, era sublim.

El lăsă învingătorilor sei un sistem de a guverna țera care era voința claselor conchierante în trecut, pe cari el le ucisese; lăsă ómeni sei pe cari îi crease spre a sprijini sistemul atât de combătut de următori lui și a resbuna guvernul lui prin turpitudinile lor. Următori lui piimind sistemul, primiră și ómeni lui, tocmai pe aceia cari fuseră mai mult criticați în timpul domniei, ei desmintură ast-fel morala

Sevoluția dete o proclamație; risipa finanțelor era motivul resturnărei Domnului. Îndată ce resturnători veniră la putere, resturnători și ómeni ai regimului trecut, făcură noi concesii și împrumuturi, făcură și grati-

ficații de câte două mii de galbeni ca să meargă să pledeze cauza revoluției. Un singur om nu primi nimic, C. A. Rosetti. Lista numelor cari primise aceste grații eonrme, se află publicată în Monitor.

Eraū printre dînși chîiar ómenî malađi duși la băi, cari palimiră acésta mare sumă, sub cuvînt că aū să sprijine cauza.

Cuza numai era, alți veniseră, dar sistemul regimului trecut remăsese dupe dînsul, și va remărea, precum dicea Domnul Cuza, pe cât va trăi generația de astă-đi divisia era în partide contra una alteia, cari nu aū nici una principii, afară de roșii, și care lupt numai ca să vie la putere spre a urma sistemul de umilirea țerei. Criticile cumpărării casei Bărcănescu, se repetă prin cumpărarea casei Davila se făcu schimburi trei locuri pentru un loc etc.

Vicariul Mitropoliei dat în judecată pentru neorînduiei cu plata ómenilor de la monastirea Snagovul, fuse apărat prin ordine verbale. Ministrul din ăntru fiind interpelat în consiliu de față cu Domnul, că M. Sa Domnul a ordonat acésta. Unul din favoriți directori Davila cari formaseră din direcții ministere a parte și Stat în Stat, care de la minister a încuviința plata unei mari sume de bani la nisce vîndători de mărfuri, conrtact fă-

cut fără licitație și fără motive dovedite de urgență, articole scumpe.

Eă refus de a plăti. Domnul Cuza, mă chiamă și 'mi dîse să plătesc îndată, refus. Pe când eram la cameră, Domnul chiamă pe directorul ministerului Zane la palat și 'i dă ordin a subscri actul ilegal spre a fi plătit. Directorul refusă, nefiind imputernicit de ministru a subscri, fuse destituit, prin influența favoritului.

Din partea lor ministri diferitelor ministere cedaă patridelor, favoraă pe adeverați culpabili când eraă de ai lor, și trimiteaă înaintea judecătorilor numai pe aceia care nu aveaă simpatțiile lor numai ca să-i lovescă. Tribunalele îi achitaă, căci de mai multe ori nu găseaă cuvinte de condamnare, dar le ucidăă cariera, acêsta se face și astăzi precum vedurăm mai multe exemple.

Lumea vedu înălțându-se un palat. Se aduna să îl admire, mai ales că se lucra cu soldați. Fie-care dîcea că este palatul Domnului. Era palatul unui favorit care nu avea de căt două mii de lei pe lună din serviciul seă. Amici Domnului îi spuseră. Domnul îndoi protecția sa pentru favoritul seă Librect. În Constantinopol, Abdu Megid trece o dată pe Bosfor și vede înălțându-se un palat pe malul Bosforului. Întrébă cine îl clădesce. „Direc-

torul telegrafului, 'i se răspunde omul casei Măriei tele.

„Să 'i se ia funcția, ȃice Sultanul. Nu se clădesce palate din nisce mici salare.“

Directorul se destitui.

El fuse supus la o comisie de anchetă care ȃescoperi o mare risipire de bani Statului. Ore nu eram noi mai ȃnapoi de cȃt turci, cȃnd favoriȃi nu aveaȃu nici o pedepsire pentru abuserile lor și cȃnd ca se scape favoriȃi care ȃși fac case și moșiȃ, diu lefi mici, se daȃ judecȃȃii ómeni sȃraci și ne vino-
vaȃi ?

La facerea palatului seȃ, faboritul nostru ceru materialul ce se afla pe piaȃa Sȃntului Ión, de la ministru de culte. Refusȃ a 'l da, fiind avera Statului. Favoritul se plȃnge la Domn; ȃncestiunea pȃdurilor vȃrulu: seȃ cu sȃntele locuri se purtȃ cu demnitate.

Era scrupulos pentru persóna sa. Domnul Cuza, n'a luat de la Stat de cȃt lista sa civilȃ, el avea oróre de a face ce fȃcurȃ uni din Domni trecuȃi. El fuse unul din Domni care se duserȃ din țȃrȃ fȃrȃ avere mare.

Dupȃ mȃrturirea D. N. Crețulescu, uu domn ȃicea cȃ este o crimȃ aprȃda Statul numai atuncȃ cȃnd se ȃia și nu se dȃ. Cȃnd se ȃia și se dȃ, este un cuvȃnt de Stat.

Acolo unde societatea prin datine. prin cȃlcarea legilor. face din ea ȃnsȃși un obȃiect de

pradă pentru tirani ei, pe lângă ea se introduce tot-d'a-una calomniia prădătorilor opriți în abusurile lor de ómeni integri. Acele calomniî se vârs pe cei onești. Domni și miniștri sunt subuși, ascultând calomniile, a face mari nedreptăți; însă este o nedreptate mult mai mare: aceea de a lăsa a se face prada și de a se sprijni pe furii de a recompensa sau lovi pe ómenii de partidă, care interese nu admit nici adevărul nici dreapta-tea, nici meritul alții. O societate unde se fac asemenea lucruri, numai există pe principiî de morală. Constituție, legi, sunt o minciună. Nici un guvern nu se poate susține prin tolerința vișurilor. Curând sau mai târziu cată a plăti tributul seî legii morale. Acelei divinități care este viața, lumina, dreptatea, adevărul, tot-d'a-una triumfătoare. Dar nu a fost durere pentru nație mai mare de cât atunci când partidele, resturnând un regim de pradă cu favoriți, cumularzii, nepoții; ranele țerei crescure se puseră cu sistemul acela continua.

Noi nu combatem aici ómeni ci sistemul. Ómenii se schimbare. Sistemul remase tot-d'a-una un mijlor de guvern.

Va remănea pe cât va trăi această generație, dacă cea viitoare nu va face a se regreta trecutul, dacă instrucția morală și politică nu va intra în sînul nației ca să schimbe dati-

nele, dacă nația va suferi guverne imorale.

De unde veni că acest abus nu aré îndreptare? Aũ fost ministri cari aũ voit a lovi acest reũ. Ei aũ căduť în luptă. Opinia publică nu 'i a sprijinit. Aici este cauza reu-luĩ. Cel ce pradă țera sa, și ajunge prin despoerile ei, la o poziție de avuție, este bine veduť de societate, înconjurat de stimă și de amóre, chĩamat a lua parte la lucrurile publice. Și ceia ce este trist este că e bine veduť de aceia ce cărmuiescu. Sunt serbătorit ca eroũ și salvatori ai patriei. Bătrĩnul îi întinde mânia căci se vede într'ĩnsul. Muma îi surĩde cuge.ând la fericirea fie-sei când ar împărtăși fie-sa cu acest om prădile de la țeră. Guvernul îl teme. Lingușitori îl laud. Partidele și 'l disput. Omul onest remase pur, este desprețuit, este calomniat de furĩ ca fur.

Orĩ-ce om onest pare un inamic al societăței. Unde omul onest este desprețuit; nația nu este onestă, a ȑis un mare scriitor. Adevurul este că tóte națiile cari credură că pot să trăiască fără morală, periră, acésta e un bine,

Tóte națiile în lume fac sacrificiĩ pentru interesele lor publice, în aur, în sânge. Pe fie care an sângele lor se varsă pentru apă-rarea drepturilor și libertăților naționale căci fără aceste sacrificiĩ, o societate nu póte a se bucura de nimic. Sunt însă popóre unde ó-

meni nasc în sînul patriei ca vermi destruc-tori ce nasc în sînul unui fruct spre a'l de-vora.

Când de mai mult timp am cercetat ce aŭ făcut pentru țeră cei chiămați să o cărmui-ască și ce a făcut sărmana țeră pentru ei: nu numai că n'am găsi nici o proporție, dar încă am dovedi că n'am făcut de cât să devorăm tot ce era în acéstă nație, elemente de viață, de putere, de mărire de virtute, de fericire.

Juvenal scrise nisce satire în timpî căde-rei nației române. Cesar îl esilă în fundul Egiptului dându'i o funcție mare. Ministri nostri 'l ar fi trimis la pușcărie. Acest sati-ric ne amintă, apropo de spoliații, de tole-riința ce se da celor cari hrăpiau Statul; a-necdota unui Cesar care pusese pe plimbă-tori un imposit. Acel imperator, întrebă de fiul seŭ pentru ce a pus un imposit pe ase-menea obiect, imperatul care priimise în aur în cea și impositul pe orduri, arată fiului seŭ aurul și îl întrébă dacă mîröse. Juvenal dice că de când e acéstă nerușinare în lume, lumea nu întrébă de unde ai căștigat averi; ea tot ce va să scie, este să ai averi.

Se împuta Domnului patima jocului. El nu mai juca alt de cât jocuri ordinare cu amici de când se numise Domn. Îl acusaŭ de mândrie. În casă era fôrte amabil cu toți. Îi pu-

nea pe toți să ședă, le permitea să fume, să riță. Îl acusa de beutură nu bea de cât apă la masă și un licuor după masă. Îl acusa de patimă pentru femei. Nu a despărțit nici un bărbat de femeia sa, nu a făcut să plângă nici o mamă pentru fie-sa răpită. Femeile cari alerg după suverani, sunt de acelea cari au pierdut cu alți ceea ce se tem a pierde cu suverani. Când suverani fac dintr'o femeie o camerilă, atunci este reul.

Nu avea nici o îngrijire de persoana sa, respingea căutările doctorilor. Nu credea în medicină ca într'o știință, nu lua medicamente. Dicea adesea că medici îi sunt mai trebuincioși ca ministri politici de cât ca medici. Pe rudele sale de aproape nu voia să le întrebuințeze în serviciul public și le ținea cam depărtate.

El făcu mai multe casarme și edificii pentru spitale.

La alegeri nu permitea minisirii mijloace de violațiune, cum vedurăm în zilele din-urmă. Afară numai după 2 Maiu. Schimba îndată ministerul când faptele lui făceau din el de un obiect public, ceea ce îl făcea protector.

El nu opri în țară intrarea foștilor Domni ai țerei. Îi invită chiar a veni. Nu esilă pe nimeni peste hotar. Arnota nu fuse sub a sa domnie ceea ce era menită să fie de funda-

torul ei. Dar în temerea sa de acția familiei Brâncovenesci, luă veniturile monastirilor ce purtau acel nume și îl dăde statului. Neținând compt de cei cari îl făceau servicii, îl apărau, căci credea că toți au un interes material sa aștepte, nu ținea nici rancună contra celor cari îl combăteau și lucrau contra sa. Avea mai multă stimă pentru adversari de cât pentru prieteni, chiar atunci când lua masca ipocrisiei.

Domnul Cuza era de stat mijlociu. Avea părul blond închis. Ras la față. Fruntea largă. Peptul larg. Privirea inteligentă. Scutit de pleșuvie. Talia drăgăstă; dar când pășea, avea în mers ce-va ce nu era drept, ce se tăra. Fuma neîncetat, bea cafea multă. N'avea patimă nici pentru cai, nici pentru tablouri de pictură, obiecte de artă; nici pentru mâncări lusoase, ci numai pentru port-cigări de ambru.

Nici un atentat nu amenința viața sa. Acesta face onoare țerei. Ast-fel se espunea adesea. O dată, surprins în cale de iarnă teribilă și vedând că căreata nu mai poate merge, se aruncă noaptea într'o mică sănioră și plecă în mijocul nopții. Lupi îi es înainte, astup calea. Postașul ce îl conducea, de o virtute și un curagiū esttraordinar, face din biciul seū un fulger cu care, lovind în haită o risipesce și scapă pe Domn.

Domnul Cuza, prin declarația sa în camere prin actul său de abdicare, declară că voiesce un principe străin. Se dice chiar că el făcuse cererea acésta la putertle garante.

Domnul Cuza nu mai are de cât un lucru : a lucra ca cetățean , pin mijlócele sele , la realisarea ideilor mari de unire a tutulor Românulo. Domnul Cuza este ca toți cei-alți Domni detronați, acum numai nisce figuri istorice.

Domnul Cuza nu lăsă în urma sa o partidă de ómení cu principii, ci căți-va ómení pe cari 'i-a încárcat de favoruri. cari. îl trădară.

Am mai đis unde-va că Vodă Cuza nu privia clerul de cât ca o poliție a guvernului. Religia pentru acest filosof era o fabulă, precum, pentru filosofi scólei actuale, dogmele sunt nisce ficții.

În urma cererilor reiterate din partea clerului spre a 'i se îmbunătăți sórta , Vodă-Cuza dória a se face ce-va pentru cler. Clerul se simția cădút și cerea mânia guvernului ca să se ridice. Prin sine însuși nu mai putea nimic și nu înțelegea nici reul de care suferia, nici ce trebuia spre a vindeca reul. Biserica se va vedea părăsită de sprijinul public. Când inimile se corup ast-fel în cât nu mai există simțimente de devotament și virtuți, de sacrificii și speranțe, societatea se

disolvă, națiile ele înseși nu mai au spre a se sprijini de cât varga de fer a despotismului. Ast-fel clerul pimi a se robi guvernului. Nația abdică dreptul său.

Biserica Română, aliată cu statul, devenise o poliție în serviciul Domnilor tirani din trecut, căutând scăparea sa când și când la Patriarhia ecumenică, sclavie nu mai puțin dură de cât aceea ce încerca de la guvern. Clerul are o misie sacră, a spiritualisa; pus însă la ordinele Domnilor, el își perdu misia. În loc d'a spiritualisa, el materileisa, ast-fel era condiția ce 'i se făcuse. Vodă-Cuza voi să îmbunătățească acest cler. El îl desrobesce de înfriurirea Patriarhiei din Constantinopol, dar îl pune cu totul sub înfriurirea guvernului său. Face o lege prin care alianța puterii spirituale cu guvernul își perde condițiile sele de neatărnare, ne mai rămânând de cât în aparință; dar încă, lovind canónele, numea el singur pe epscopi și pe mitropoliți. Domnul avea ca toți despoți mania de a centralisa tot în persóna sa și nu se temu a lua mitra din capul Miropolitului și a pune-o pe capul ministrului de culte. Toți funcționari clerului fuseră numiți d'a-dreptul de Domn prin ministru.

D. C. Bozianu, în Consiliul de Stat, apoi în capul ministerului, elabórá și face a se sancționa o lege în care, prin numirea capi-

lor bisericeî de Domn, facea a se robi cu totul biserica la guvern și a'și schimba marea ei misie spirituală în misia unei poliții de Stat. Motivele ilustrului ministru Bozianu erau de a opri pe clerul monacal a se lăsa înfriuri de patriarhul și de propagande ortodoxe slave ce aveau o mare înfriurare religioasă în acțiua politică a panslavismului. Filosoful convinsese pe omul de stat. Imitând spiritul de despotism al lui Napoleon I.

Amici unităței canónelor cu biserica mamă. mpinși de înfriurirea rusă, protestară cu energie contra acestor mesurî. Aceste protestări făcură pe constituantă să declare principiul alegerilor Mitropoliților și episcopilor,

Pe locotentele de episcop de la Buzeu îl destitui Domnul, căci îl ofensase pe Domn înaintea Dómnului. Mai mulți locuitori din Buzeu îmi trimiseră o depeșe în chipul următor.

„Sub-scriși orășanî din județul Buzeu aű aflat cu durere că pre Sănția sa părintele locoteninte de Buzeu este destituit ca culpabil de o propagandă în eparhia sa în contra măsurilor guvernului M. S. Domnitorului și care ar fi patronată de către prea sánția sa. Asemenea acusare ne-aű întristat cu durere pentru un hărbat care tot-d'a-una a fost omul ordinei și nici odată al intrigii și al propagandelor de turburare pe care le detestăm

și le v'om detesta ca cetățenii liniștiți și ómenii cu ordin. Ve rugăm dar de a nu ne lipsi de unpărinte care a fost și este respectat pentru conduita sa înțeleapta și devotamentul seú către guvernul M. S.

Sub-scriși cinci-deci de locuitori, nume puțin cunoscute vedeți opiniunile.

Venî altă denunțare la minister, cu data de la 18 martiú 1864. ce se păstrează încă. Raporturile sale semănaú cu cele ce mai avea ministerul; dar scrise cu multă patimă îl trata cu ignominie: coquetător cu toate partidele amice și inimice a le tronului, jucând în ascuns dupe cum îi cântaú ciocoi. Cerea a se destitui din funcțiunile episcopii creaturile locotenintelui care erau: Protopopul Sava, președinte la consistoru. Dim. Băltăcénu secretar și director în consistoriú Radu Serianu, secretar la episcopie. Ion Costinescu raportor statistic la prefectură. Acestia, dupe raportor propagaú contra tronului din díoa când s'a destituit locotenitele, ast-fel „că sármanul prea sánțit este căđut victima ministrilor Domnului pentru că a sprijinit religia străbuni lor că nu s'a unit în adoptarea călindarului nou *ca să trecă popoul român la catholicism*. La Brăila asemenea propagandă de protoiereú local. Se puie îndată tótă vatra episcopii în dispoziția noului locoteninte. -- Vatra afost luată de destituitul locoteninte

în licitație pe numele lui Radu Serianu secretarul cancelariii episcopiei, cu 11,000 lei pe an când ea în realitate da 3000 de galbeni pe an venit, faceți încă a se lua și locurile vetricii date de acel locotenent, la creaturile lui, căci dacă aceste locuri s'ar pune la licitație s'ar prinde pe seama Statului mij de galbeni. din pădurea schitului Ciolanu se taie neconținut lemne și se înprăstie pe la alții pentru felurite trebuințe, de exemplu în aceste zile s'a adus la o cărciumă din marginea or. Buzeu, a lui C. Don. nisce furci pentru dulap și alte lemne de o mărime colosală cu carele pădurilor și petrarilor schitului."

Pentru cea ce privea imputările sufletesci care putea să fie calomniile născute din certe personale, nu era datoria ministrului a le examina. Cestiunea materială a budgetului care intra în atribuțiunile ministerului. Se pune pe tapet, se ia pe seama Statului, după anquetă, vatra mănăstirei ce era lăsată cu 11,000 lei pe an, și reîntorce Statului împreună cu alte venituri sacrificate, persoanei episcopului. Acest locpteninte fusese numit în urmă la aceiași episcopie prin mijocirea camariliilor.

Au strigat mulți în contra secularisării acestor averi luate încă în dispozițiunea capilor bisericii. dar nu au știut ce face cu aceste venituri strămoșesci Statul nostru ruinat de evenimente, a putut se revie la viață, să se

sustie ăi să dea Statul ast-fel cum îl avem, fără de ele am fi perit, aceste averi sunt destinate a scăpa patria când ar fi în pericol, ca diamantele Romii. Ele sunt lăsate de trecut în favorul viitorului și nu ar trebui să se vîndă pentru acoperirea cheltuelilor bugetare. Sunt multe defăcut pentru în cincirea veniturilor acestora dar trebuie un minister de domenii cu ómenii speciali, aduși în adins, și acărui onestitate să nu fie bănuită va produce mai mult de cît venđările lor.

Tótă lemnăria de la academie era putredă în cele mai multe camere plafónele se povărniseră; lumea ȑicea că acea lemnărie era aceia ce servise pentru podul muscalilor peste Dunăre la Rușciuk pe care o vînduseră la înturnare cu preț scăđut și pe care o cumpărase pentru construirea academiilor. Nu știu până unde póte fi esact.

Se numiră mai multe comisiuni de ómenii speciali care tóte raportară starea de putrediciune a lemnelor edificiului aca'emiilor. Se ceru la cameră un credet pentru schimbarea lemnelor edificiului, și o comisie de anquetă să vadă starea academiilor: una și ceialtă se primesc. Comisiunea camerei vizită edificiul și îl găsce putred în lemnărie. Statul făcuse contract pentru zugrăveala sălilor, fuse silit să strice, cu óre-care perdere contractul căci nu se mai putea lucra nisce plafonuri ale căror

grinzi erau putrede. Entuziasmul membrilor anquetei în contra abusurilor ce găsiră înconstrucțiune, se răci de odată căci amicii arhitectului deputați în cameră și partisanii al lui Cuza lăsară opozițiunei se credea într'o fusiune cu ea. La care însă se stăruia a se da o soluțiune, energică. Cogălniceanu era Stăruitor pentru darea judecată a D. Orescu Domnul dă un decret prin care arhitectonul se suspendă dintôte funcțiunile sale de profesor, de rector la facultate, și se trimite înaintea tribunalelor. Domnul subscrie decretul. care vine la ministru. Suspendat și dat judecării un rector de facultate, era ceva grav, ceva care ar fi ofilit în ochii națiunei și europiilor scólele române, ar fi degradat demnitatea profesorilor români, nu contra-semnai încă decretul. Vioam a ajunge la un bun efect, prin alt mod. Amicii D-lui Orescu alegară se-l scape acest decret ar fi făcut să lovască cu vestejire scólele române și profesorii în aintea europiilor, și ațerii, dacă s'ar fi executat nu am voit al contra semna pentru acest cuvînt, ministrul ce urmă la culte închise dosarul, dar Statul fuse nevoit a cheltuî o sumă foarte mare spre a schimba lemnăria academiî. Dosarul este la ministerul cultelor.

Eram sătul de dări în judecați. Se dase fostul Vicar al mitropolii care primise pe un an retribuțiunea monastirei personalului de

la Snagov unde erea egumen, și îl aquitase D. Cogălnicenu. Se dase în judecată D. Rîmnicenu dupe cererea comisiunelor pentru disparițiunea unei păduri mîncată de csilo-fag, fuse înlăturată de un serv când astăzi este deputat chemat de guvern sau de opiniune. Am vedut favoriți chiar astăzi, veniți în țeră săraci, astăzi milionari din léfă! dînd în judecată ómeni săraci și onești care nu aũ ce mánca, și am đis că un om onest nu și are patria unde este prigonit de partide și de aceia care voind să fure, lovescu ómenii ce-ı opresc d'a fura, lucruri ce se face astăzi chiar, directorul scólei de medicină care nu era supus la socoteli, și forma Stat în Stat, și pentru care Domnul ordonă aı se plăti un contract ilegalu guvernului Stirbei care despoiese pe moșneni și care sub Domnul Cuza în deșert venisă a se plânge nu le permise nici apelul la tribunale.

Nu mergea nimic înainte înregie. Se cheltuise încă sub regimul căimăcămii un milion doă sute mii lei pentru un grajdîu la mitropolie, tóte edificile și grădinile ce se făceau în regie, încă de mult timp, fătaũ puı pe lîngă dînsele pentru aceia care privegheau la alor construire; fără cea mai mică pudóre despre bănuelile ce ar fi putut da. Sigur! de nepedepsirea ce o dobîndea prin servilism și tîrîre, acești istrioni, nu aveau nici un res-

pect pentru opiniunea publică, intrați în funcțiuni săraci, doi trei ani, înălțau case, cum-părau moși. Orî ce demnitate părea o mină dată în esplotație celor care dau mai mult în fidelitate la opartidă ce venea la putere.

Cea din urmă îndreptare ce se făcu acestor condiții, fuse alegerea capilor biserici. Acest principiu asigură neatârnanrea capilor clerului de guvern, dar bisericei nu dăte nîci o garanție. Administrația remase a guverului. Ministru cultelor se face mitropolit.

Guvernul Bisericei române luă formă de alianță cu Statul. Statu trată cu el ca putere cu putere. Pentru drepturile guvernului în escrcițiul care hotăra sôrta bisericei, biserica trimitea de drept în senat pe capi bisericei. Acastă bucurare de drepturi nu ridică biserica.

Ea o aservesce guvernului. Căci pentru avantajul de a trimite pe episcopi de drept în senat, biserica se robîa guvernului 'și alegea capi, de guvern, își subordina guvernului numirile sale în funcții administrative, abdică la dreptul de a'și da în seminare instrucție religioasă, își perdeă dreptul de administrație a bisericei, și devenea o uneltă servilă în mîna tiranilor, perdînd, cu autoritatea, sa, prestigiul în nație. În aceste condiții de alianță, clerul nu are facultatea a da seminarelor programele sale. Ucis ast-fel în

instrucția sa și deturnat de la misia sa, clerul se slăbește neîncetat și neîncetat cădând în ignorință, uită misia lui d'a spiritualiza. Prin această materialismul făcea mari pași în inimile Românilor și prepara o stare de cădere. Căci suntem datorii viciurile și lașitățile noastre. Biserica prin alianță cu Statul s'a răsmai mai prejos de misia sa. Prin separarea sa de Stat, prin libertatea sa, se va ridica.

O separație completă nu se poate face d'oram-dată; dar mai multă libertate se poate da Bisericii române atât în organizarea sa, cât și în administrația sa. Sinodul făcând bugetele clerului în totă libertatea, episcopi administrând liberi și supuși la controlul sinodului și la inspecția ministrului, episcopia se lua dupe canóne, toți funcționarii bisericii numiți de biserică, seminarele reduse în adevărate școli cu o educație religioasă, spirituală capi biserici aleși de clerici, și mireni sinodul compus de clerici: ar fi singurele mijloace de a ridica clerul la înălțimea misiei sale.

Ce pasă guvernului de dogme, de canóne, de disciplină. În mâna despotului la o nație ce nu merită de cât despotismul, se face un mijloc de guvern. Nu este tot astfel la națiile luminate cari se bucur de libertăți. Aici, în guvern, biserica nu are nici un rol. Am voi să ne spuie doctori cari au aservit guvernului Biserica română, ce ajutor au pu-

tut afla în alianța sa cu Biserica? Și mai ales ce a voit a face din o asociație liberă cu misie divină, de cât o poliție?

Se pune înainte usul în trecut, de câte ori guvernul introduce în altar autoritatea sa: Domni cu divanul alegeau pe episcopi. Acest us era abus al Domnilor tirani din timp de barbarie, ce se serviau cu biserica ca să exploateze conștiința sclavilor în favoarea lor. Să luăm din trecut faptele de arme ale victorilor stremoși, dar nu datinele; erau ca legile de atunci, legile erau barbare și tiranice.

Regimul care poate să înlăture pedicele puse principiilor de libertatea cugetărei este acela care lasă la toate asociațiile religioase grija de a se reglementa și administra singure fără intervenția Statului. Uni resping această libertate dicând că Religia va peri sau va declina când s'ar lăsa fără tutelă, că Statul va avea să se temă d'a fi amenințat de puterea sprirituală, temeri deșarte!

Libertatea nu surpă religia, ci o garantează. A sprijini religia puind-o sub protecția guvernului, este a dovedi că religia n'are putere vitală prin ea însăși și nu poate trăi de cât prin protecția autorității civile. Atunci mai e trebuincioasă? Cei ce sunt de părere ca religia să fie protegiată de guvern, sunt inamici ai religiei. Religia nu este făcută spre

a servi de instrument despotismului și spre a duce pe pórele ca pe turme de vite. Ea este în natura omului, și dacă nu ar fi în natura omenéscă, dacă nu ar avea altă misie de cât a face o poliție a guvernului, atunci nu vedem pentru ce mai trebuie, căci polițiile mirene sunt mai inteligente mai practice.

Natura omului aspiră la ideal. Chiar selbategi aũ o credință sub forme barbare și grosolane. Religia supusă guvernelor, dicea un autor, este ca arborul căruia fôrfece unũ grădinar nebun îi dă forma ce vrea el, pe când religia liberră este ca arborul ce crește în plină libertate.

Orĩ ce guvern urasce mișcarea cugetărel și mișcarea simțimîntelor, căci vede în ele element de discordie; dar religia robită la Stat, se face un fanatism, fără idei. fără misie. Orĩ ce Stat proteje un cult, merge la ipocrisie. Se servă cu religia Statului, ca să amăgiască credințele în socotéla intereselor sele.

Guvernele, ne avënd fapte, se sprigin pe religie. In ast-fel de condiții de servilitate ale religiei, religia nu mai este o afacere de consciință, ci de cuviință. Când biserica va fi liberă, nu mai atunci profesia religiei va fi un adevér, preoți vor fi cu inima pentru ea.

Legea lui Cuza recunósce neatárnarea bisericeĩ Române de biserica mamă, dar ca le-

gea ce regulează biserica rusă, făcând pe Țarul patriarh.

Ea încuviință însă cu biserica aceea unitatea dogmelor. Teologi dau numele de dogme la o propoziție ce nu cere a fi dovedită, ci numai credută. Acésta nu o admite filosofia academiiilor. Dogmele sunt de credință divină. Spiritul cel sânt, după biserică le-a însuflat apostolilor. Se pôte schimba forma, fondul nici o dată. Biserica româneă neatârnată de biserica mare sub raportul disciplinei și administrației seale.

De aici trebuia să nască cestia canónelor. Unitatea cu biserica mare în cestia canónelor era imposibilă, din cauza alianței ce avea biserica Română cu Statul care în timp din urmă avea o constituție. Decî, principii'le constituției în multe puncturi erau incompatibile canónelor. De aici născea cestia: orî biserica română să urmeze alianța sa cu Statul, și atunci cată a sacrifica canónele; orî admitînd unitatea canónelor să se separe cu totul de Statul politic. După legea lui Cuza Biserica română se alia cu Statul, și înlătura canónele câte era' contrarii prin cipiilor constituției. Posiția bisericii noastre nu avea de căt doă căi: — a primi unitatea canónelor cu biserica mamă și a se separa de Stat. sau a urma alianța sa cu Statul și a înlătura canónele.

Legea lui Cuza urma alianța și înlătura canónele ca incompatibile cu constituția patriei, în multe privințe. Și aici avea dreptate D. C. Bosianu.

Canónele sunt legile bisericeii și hotărârile sobórelor generale, regula credinței și disciplina bisericeii. Unele din aceste legi se urcă la originea Cristianismului și se numesc: Canónele apostolilor. Biserica latină admite cinci-șeci de canóne. Biserica mamă din Constantinopol are opt-șeci și cinci, cele din urmă fiind privite ca apocrife și părând d'o origină mai nouă ca constituțiile ce port numele apostolilor. Tóte acestea formează dreptul canonic.

Mai este un canon, cea parte a leturgiei ce urmează prefața pînă la comunicare; mai este încă canonul scripturei sante adică catalogul cărților ce compun testamentul vechi și nou. Canónele ce creștini primară de la Evrei nu țineau cărțile lui Ester, Tobiu, Iudita, lui Baruc, ale bisericeii, ale înțelenciuinei, ale Macabeilor. Aceste cărți se primară în al 4-lea secol cu epistola sántrului Pavel către Evrei. Se deosebesc cărțile proto-canonic și deftero canonic.

Biserica română desrobită de patriarhie, fuse aservită gavernului Român, după, această lege. Cu separația bisericeii nu ar fi un pericol pentru Stat, dar va fi un mare avanta-

giu. Ânteîu va scăpa Statul de chîeltueli și de o muncă deșartă cu administrația bisericeî. Guvernul nu trebuie a interveni în nimic în afacerile bisericeî, nici spre a oprima, nici spre a protegea. Biserica va face tot conformându-se legilor și regulamentelor polițienescî de linisce publică.

Adversarii libertăței pretind că acésta ar face stat în stat. Bisericile nu formează stat în stat sub regimul de libertate, ci sub acela de alianță cum este astă-dî la noi. Astă-dî este între guvern și biserică o alianță, acésta însemnează un tractat între o putere cu altă putere; tratând cu o biserică se recunósce că ea este o putere asemenea guvernului, și ca acéastă putere este atât de temut în cât Statul îi dă arme. Deosebită de Stat, biserica, eră subvenția hotărîită cu care se administără singură și se gătesce cu totul în terîmul ei religios, pe terîmul propagandei spirituale.

Biserica catolică din România, biserica protestantă, havra israelită fiind libere și separate de orî-ce alianță cu Statul, făcutu-s'au ele Stat în Stat? Ele s'ar fi făcut când Statul ar fîtrat cu ele ca puteri.

Nu ne este témă de revoluțe contra Statului. Pentru ce ar conspira, să facă un guvern teocratic? Acésta nu mai este în spiritul seculului. Conspirațiile sunt nîsce basme într'un Stat unde domnesc libertatea, ins-

truția și îndeșularea. Deci numai guvernele cari nu vor libertate, instrucție, industrie, nu vor libertatea bisericeî. Conspirațiile se fac la popórele sclave. Unde omul este bine, nu se revoltă. Vreți a opri conspirațiile, respândiți luminele și îndeșularea, ca fie-care român să cugete, să judece pur de a desvolta și onora munca.

Când un popor nu scie a aprețui fericirea sa și prefera tirania la libertate, ignorință la instrucție, legile timpului de mijloc la drepturile omului, perderea aceluî popor nu este regretabilă Piară dacă nu merită a trăi.

Sistemul de a se amesteca Statul în biserică este un sistem nefericit, căci stinge cugetarea, fură simțimentului religios neatârarea și demnitatea și viața adevărului; ține o luptă continuă între cele două părți contractante și opresce Statul de a se consacra la misia sa, biserica de a spiritualisa, de a consola, de a întări atrăgându'i privirea către cele pămîntesci.

Libertatea bisericeî o vom avea atunci când vom avea un guvern liberal și când nația va avea voința ei și va înțelege ce este libertatea cea adevărată.

Din momentul ce această alianță s'ar rupe între Stat și biserică, biserica ar deveni liberă a recunoște pe cine va voi de cap al religiei ortodose: pe papă, patriarhul său pe

marele rabin. Statul Român ar fi indiferente, din momentul ce capi clerului nu ar mai fi represantați bisericeî aliata cu Statul, și cari astă-đi, aliați, dacă ar pune biserica sub patriarhul său papa, ar aduce călcarea drepturilor Statului; dar odată senarată, Statul nu ar mai avea de dreptul, a fi gelos de alianțele biserici.

Domnul Cuza arată o mare ură de a se pune sub jugul unei singure femeî. Ast-fel Dómna sa legitimă nu avea nici o parte în lucrurile publice. Acésta nu era un bine. O femeie legitimă și plină de virtuți care nu tremura a împărți răspunderea tronului, nu putea nici o dată face reu. Nu este tot ast-fel cu o femeie ce face tot ascunsă. Unui Domn 'i-ași fi tolerat a face pe Don Juan mai bine de cât a face pe Ludovic al XIV-lea.

O femeie, în persóna căruia un suveran confundă persóna sa, devine adevăratul suveran, fără răspundere. Curtea trece la dînsa. Vițiurile, aici acoperite, aũ bun joc. Suverana ocultă face tot reul ce suveranul tremură să facă.

Traian cel mai bun din Cesari Romei avea minioni. Roma trecea peste aceste slăbiciuni, pentru faptele mari publice a le suveranului. Aceste slăbiciuni nu loviau în nimic interesele publice. Când însă femeia sa descise sînul junelui Adrian pe care îl făcu

moștenitor al tronului ; când acest om devine Cesar și prin această influință lovesce libertățile poporului, poporul rege, uitând turpitudinea lui Traian private nu uită pe acelea ale Plotinei. Traian se avilise, fără a lovi interesele publice. Plotina se prostituase, spre a face-nefericirea publică.

Faptele mari ale lui Traian au înecat cu strelucirea lor slăbiciunile private ale divinului suveran. Istoria nu va vorbi de Cuza pentru slăbiciunile sale. Ele vor fi înecate de desrobirea poporului de clacă, de unirea țărilor, de darea drepturilor politice la cei mai mulți Români, și dacă îl va mustra câte o dată serios, va fi numai atunci când se va aminti că nu și-a vărsat sângele pentru unirea României cu Transilvenia și nu și-a terminat dăile, ucis pe pavăza sa în bătălie.

Domnul Cuza nu îi plăcea manifestările cu faclă, râdea de cei care le făceau, și le punea tot-d'a-una pe comptul desinteresatei amabilități a poliției. Când fuse arestat în casa lui Cîocărlan și când trupe de popor cari îl conducea toate guvernele ce venea unul contra altuia îl insultară prin stăig te, Domnul știind cu ce mijloace se căpătau ovațiile, se consola negreșit când primea insulta. Avea vorbele crude când se necăjia. Când ministerul Catargiu dăte faimósa demisie: „*Măria Ta a refusat,*“ Domnul Cuza, vedând pe a-

cest ministru, intră într'un fel de mănie în conversația ce avu cu capul reacției. Pe când acesta îi dicea că nu sunt departe de timpî când boeri sciaū a'și face datoria: „— Când Domni băteaū la falangă pe miniștri, respunse Domnul. Îmi pare bine de amintire.“

Domnul adoptase maniera lui Napoleon III de a adresa scrisori către capul cabinetului.

Una din cele mai teribile fuse aceea către Catargiu prin care date un pecetluit D-lui Brăiloiu. A doa către D. N. Crețulescu prin care se plăngea că din neveghierea miniștrilor sei, s'aū tolerat în cele d'ănteii funcții ómeni nedemni. La cameră o dată, terminând discursul și aușind pe D. D. Glica dintre aspiratori la tron, fluerînd, apăsă pe cele din urmă cuvinte energic și bātu cu mânia sabia. El avea multă iscusință, petrundere și fineță. Espresie a clasei II din Moldova, el dăte guvernului țerei o formă mai democratică dar nu mai corectă. Pporul se simțea în el sprijinit.

El rîdea de toți amicii sei cari voiaū a veni la minister.

Rîdea de miniștri când vorbeiaū limba francesă în afaceri. Pe D. Iliescu care îl esplica în limba francesă coprinderea unui referat îl întebă: limba română saū francesă vorbea mai bine?

Beizadea Scarlat veni lă palat cu peptul

plin de decorații, Domnul derindul prin ușă întrebacine a venit cu Crăciunul ca să-i dea ce-va.

Nu permitea nici unui ministru să devie o voință, și nu îi refusa liberul esercițiū, pe cât Camerila nu intra în afacere. Înainte de 2 Maiū seria lui Librecht: „Ține socotélă de ministri. Ei sunt consil'ari tronului. Ei sunt responsabili.“ Dupe 2 Maiū, schimbase tonul, Ținea ministrilor: „Țineți socotélă că tronul este răspunđetor.“ Ómeni cu cari se servia în politică și nu se bucurau de o bună reputație îi primia în secret, îi încărca de favoruri și amabilități; dar nu' chiăma nici o dată la masă. Nimic nu'l întărîta mai mult ca schimbările ministerelor ce era silit a face. Înainte de a forma noul minister suferia ca, o mamă înainte de a nasce pruncul. Ministerul o dată încropit, era voios.

Reputația ómenilor mari spândură de talentul scriitorilor cari au transmis, memoria lor la posteritate, — Ținea Domnul Cuza câte o dată. Scriitori la noi sunt înrolați în partide și ocupați a face caricaturile ministrilor. Ast-fel că nu mai sunt citați de public. Toți suntem espresia timpului nostru.“

ii plăcea să îndatoreze pe acela spre a'i face ai seí.

Era lipit pe lângă Domn un grec. Acesta părea a se bucura de multă simpatie lângă

Domn. El luase în companie cu un călugăr grec mai multe moși monastiresci în arendă pe numele lor, atunci când călugări greci le arendaă. De mult timp nu plătise arenda. Ministrul pune sechestru pe venit, îl ridică, după rugăciunile lui, vedându'l atât de bine lângă Domn. Când el se ruga, Domnul dicea ministrului a'î face satisfacție; dar în parte îi dicea a'și face datoria.

Ministrul de externe, amic al grecului, chiar în consiliul de miniștri blamă pe ministrul Cultelor că nu favoră pe grec, adăogând că ast-fel e voința M. Sale Domnului. Ministrul de culte respuse că recunoște legea și nu voința Domnului. D. Stăeghe se indignă și puse totă hotărîrea a depărta pe grec după moși. Venise la minister un arendașu ce se plânga că a plătit arenda la grecul favorit, de la care arendase moșiile, și că ministerul 'i pune sechestru spre a plăti. Acesta scăpă moșiile și confundă pretențiile favoritului.

Domnul se vedea adesea nevoit a plăti de la sine stricăciuni făcute de favoriți sei. O dată se jucară în cărți de un favorit, trei mii de galbeni destinați pentru o școală de la Halki, cerți de Francia. Domnul îi plăti din cheltuelile călătoriei sele. Spre a atrage credința ómenilor, nu conta pe interesele de principii, ci pe interesul material către persoane.

De aici atăta tolerință pentru uniî. Soluția acestei teorii este dată de mult: credințele sunt mai tari de cât aurul.

Unde erau la 11 Februarie toți acești favoriți pentru cari, ca să'i mulțumescă, Domnul tolerase a se înlătura legile. Uniî îl pă-răseau alții îl trădaû.

La balurile sale ce erau splendide. nu veneaû de cât fôrte puține familii din clasa aceea ce prin imitație își luase rola nobleței din Saint-Germain din Paris. Nobleța de nascere nu a esistat la Români. Instituțiile lor încă de la început aû fost democratice. Singura aristocrație ce aveaû, era aceea a funcțiilor, pe viață. Numai numele și averea aveaû ereditate. In timpi mai vechi nici numele de familie, căci toți se subscriaû cu numele de boteç și cu rangul, ceea ce dovedesce că numele de familie nu avea nici un prestigiu. Acéstă noblețe neereditate privia în Domnul Cuza un găde al privilegiului ei. Nu mergea la balurile sele, nici la mesele sele. Invitați, uni răspundeau că sunt lănceci, si esiaû sêra la teatru saû se plimblaû pe stradê spre a îi veduți.

Clasa a doa care de la un timp prosperase atât sub raportul material cât și intelectual, domnia în aceste serbători, dând lucrului o formă și o strelucire nu era încă cunoscută. In timpi domnului Bibescu, la un bal,

oficieri de serviciu priimără damele de clasa înteiū și le duseră la un capet al salonului, pe cele de clasa doa le primără și le duseră la alt capet al salonului, ast-fel balul se împărți ne clasele politice. Căți-va bărbați, superați de acéstă preferință insultătoare și stupidă, plecară cu soțiile lor. Acéstă clasă era resbunată în balurile Domnului nivelator de clase. E'a chîar crudă. Din aceste cause clasa înteiū era rezervată. 2 Maiū a făcut mare schimbare. Pentru aceea are partiđani și adversari. Credem că este locul aici să aruncam câte-va vorbe acelora cari combat încă acea epocă de egalitate de drepturi. Am auzit prin cluburi, chîar în camere ómenī cari în timpul regulamentului și sub censtituție erau desmoșteniți de drepturi politice, făcendu-se eco al vechilor lor tirani, făcend o crimă din principiile de la 2 Maiū. *Romănul* a restabili bine lucrul acesta. 2 Maiū și 3 Maiū 2 Maiū era libertatea țeranilor, egalitatea drepturilor politice; 3 Maiū era despotismul, camerila, favorul, risipa averei Statului, arbitrarul, cumulus funcțiilor. Eără acele principii ce le blamez, acești ómenī nu ar fi intrat în camere ca deputați și senatori, n'ar fi fost nici alegători, n'ar fi fost priviți astă-đi de stăpini lor; și ca să pótă dobîndi drepturile ce le-aū dat lor 2 Maiū, ar fi fost nevoiți, precum s'a veđut, să își creeze aver-

mincinóse, cu alte vorbe să vie a apăra în cameră drepturile patriei, libertatea, dreptatea, morala, prin mijlóce imorale, prin acte mincinóse. Pînă la 2 Maiú numai cei cu venituri de patru sute galbeni, cu capital de şése mii galbeni şi mari proprietari erau cetăţeni, aveau dreptul a se ocupa de lucrurile patrii lor. Cei-alţi toţi erau desmoşteniţi, erau proprietatea celor avuţi.

Vodă-Cuza a sfărămat o castă. Egalitatea drepturilor politice era pusă, precum am vedut din scrisórea D-lui Negri, încă de la 1861 sub ochi Puterilor garante.

Constituţia a mai restrăns acest mare drept. Acest pecat este pecatul seú. Să trăiască sufragiul universal Român! pînă nu vor fi toţi alegători nu vor înceta d'a fi proprietatea claselor. Dacă vè este frică că guvernul să nu facă alegerile prin glóte, cine ne opresce d'a face o lege prin care guvernul să fie cu totul înlăturat din eserciţul alegerilor? Cine ne opresce a face alegerea liberă de puterea executivă? Cine ne opresce a da poporului instrucţia şi educaţia politică pe care chîlar astă-đi 'i-o oprim? Cine dacă nu doctori regimelor usate şi turmele de nepăsători pe a căiora ignorinţă aceşti doctori vechi şi noi, 'i-aú aşedat dreptul lor? nici doctori, nici nepăsători nu sunt naţia română. La naţie ne adresăm.

Domnul era încredințat de un lucru, că sub regimul seü nu era persecuții; el înțelegea persecuțiile fapt al despotismului care urmează prada sa prin toate mijócele, ucideri, despoiri, închisori, confiscații, etc. In guvernele liberale încă este un fel de persecuție, și acesta este cea mai rea căci se învelesce cu legea. Acestă persecuție era de multe feluri; o clasă, o familie, o persoană când nu erau cu guvernul, erau lovite în interesele lor, sau în procese, sau în esercițiul funcțiilor, sau în alegeri. Un om onest, capabil, trebuitor, era persecutat, dacă nu era din cercul acelor care erau servi ai voinței guvernului. Causa reului vine de la noi înși-ne. Într'o societate liberă, persecuția asupra unui om cată a fi simțită de toți și resbunată. Acesta urmădea și astăzi: reul e în noi.

Nepotismul și favoritismul fuseră nisce fructe ce se cöpseră la sórele constituției, și umplură cu sucul lor coruț arborul. Sub regulament, destul era să nască ca să fii ban mare.

Abusul era regulamentat. Lumea se făcuse cu abusul. Mulțumită acelor ómenii din 1848 atât de calomniăți, se schimbă lucrul, se făcu legi noi. Dar nepotismul și favoritismul nu seduseră, meraseră cursul lor desvoltându-se chiar dupe căderea celui regim.

Se formă o stare de ómenii fără mustăți în funcții înalte, unde vedeai prefecturile și alte

funcții superioare date la cei ce iaă fetele guvernului, date de dăstre. Aceste abuzuri nu se vindec de un Domn, cată ca spiritul public să le loviască prin ridicul.

Lordul Palmerston fuse una dată interpellat încameră că pusese în cele mai importante funcții pe nepoți, gineri, veri sei. „ — În adevăr, răspuse lordul, dar am garanție că toate aceste rude aă instrucția și onestitatea. De a fi rude cu ministrul, nu este o crimă care să facă ca ei să nu mai fie necesari, nici să se bucure de drepturi ca ceilalți cetățeni liberi. Spuneți'mi dacă una din aceste rude nu este onestă și capabilă.“ Aici este cestia onestă și capabilă; a nu fi nici una nici alta și a fi numite în funcții mari, este nepotismul, este favoritismul.

Domnul se credea garantat în întru și afară când vedea votându-se sume mari pentru spioni și pentru presă. Spioni într'un regim unde este libertatea presei și partide, nu mai sunt necesari, de cât a veni și a spune minciuni ca să'si ia salariul lor. Presa plătită, vorbește o dată, și când nu sunt fapte, este descuviințată de opinia publică

Ast-fel vedură că de și se votă mai la un milion pentru presă, dupe 2 Maă presa străină era tare întăritată asupra guvernului. Afară

de acésta este cé-va imoral care nu suferă a se pune în serviciul unei libertăți sincere. Ce sunt necesari spioni în mijocul nostru? Tóte guvernele 'i-a avut. Îi desprețuiesc, dar îi păstrează. Țic că'i țin în interesul păcei publice, să cunóscă ce spun persónele influinte, să studie simțimentul poporan.

Spionagiul ar fi tolerabil, ȝice Montesquieu dacă s'ar putea face prin ómeni onești. Se face prin persóne infame, decí lucrul este infam. Spionul se încélă, are urele și simpatiile sele, născosesce și minte. Dar de multe ori fondurile secrete se mănec fără a se da în destinaarea lor.

Ce a făcut presa plătită și spioni pentru regimul trecut cu care s'a chiełtuit sume mari? Opritu-'l-aű de cădea? Asigurat-aű liniștea publică? Spusułaű adeveratele opinii a le partidelor? Nu!

Autorul libertăței țeranilor și egalității drepturilor politice, nu voia să dea încă libertatea magistraturei prin inamovibilitate. Când justiția nu era separată de administrație, inamovibilitatea putea să amenințe libertățile publiice. Astăđi nu mai există acea frică. În dată ce se despărțiră cele două puteri trebuia să se dea garanțiile de neatárnare cari să pótă scăpa neatárnarea lor reciprocă. Acésta nu sa făcut și justiția a remas în mână puterei esecutive prin numirea judecători, dis-

pune asemenea de judecăți, și atunci nu mai este garanție. Judecățile sunt acte de conștiință,, iar nu de disciplină. Judele cată a fi cu totul liber în apreciațiile sele și inamovibilitatea sa este urmarea silită a acestei posibilități. S'a opus tot-d'a-una un singur argument, că judecători sunt încă desnoșiți de cunoștințe și caracterul de dreptate, și a'i face astă-dă inamovibili ar fi un reu mai mare; dar judecători inamovibili nu sunt ore supuși la judecata Curței de Casație? Cine ar opri pe curte a'i dărâma când ei nu ar fi la înălțimea misiei lor? Este organizația dar în fața căreia cade argumentul aceloră cari 'l pun înainte, nu pentru interesul public, ci pentru arobi justiția ministrului, pentru ca să dispună guvernul de judecători și de judecăți și iecă de ce cată să ne ferim : de înriurirea acelu ministru.

Vreți să aveți dreptate, faceți dreptatea liberă prin inamovibilitate! Ea este sancționată de spiritul public, este în armonie cu natura funcțiilor, este o garanție pentru libertatea și proprietatea cetățenilor.

Senatul a elaborat un asemenea proiect. Retrasu-'l-a guvernul după obicei? Și cu judecători, faceți inamovibili și pe institutori instrucției primare, căci ați făcut numai pe profesori instrucției superioare, și ati creat un privilegiu.

Ori unde judecători se numesc de ministru, unde nepoți puterei pe cei slabi îi prigonesc. Indecători, ca să nu îi scôță sau ca să-și facă cariere, din dreptatea omenescă își fac scară la putere. Ast-fel la noi dau dreptatea la cei tari, fie și hoști, și ast-fel legea nu mai este d'o potrivă pentru toți.

Un lucru care era simpatic guvernului trecut, era centralisarea. Acest viciu al guvernelor despotice se măresce după căderea lui Cuza. Teatrul român, instituție liberă, cu mare subvenție, se pune sub guvern. Actori sunt salariați de guvern și declarați ca funcționari dintr'o secție a ministerului, un comitet reveđe piesele dramatice și ia rola de censor al poliției în ceea ce privesce piesele de represintat. Nică o scôlă spre a forma artiști spre a forma gustul și artele. Subvențiile date de Stat la Teatru au un scop, a forma arta, iar nu a face să petrecă publicul unui oraș, căci atunci ar trebui să plătescă și pe Rașca ce face deliciul băuturilor de bere. Nu este dator districtul Dorohoiului a plăti imposit pentru a se susține un Teatru supus guvernului, să se amuse populația venetică a unui oraș. Acesta o poate face municipalitatea. Dar districtul Dorohoiului poate plăti pentru dezvoltarea artei, căci d'aici profită nația. Reu trebuie să le pară ministrilor Domnului Cuza că nu au avut ei această idee.

Nici odată nu au părut mai multe satira
ca în timpul ce precedă căderea Domnului.
Între altele și această satiră:

Cogălnicenu
Și Crețulescu
Cu Savel-Manu
Și Bălănescu
Au feștelit.

Țar Librechtman
Marghiloman
Și Căliman
Și Beldiman
Ș'au înțolit.

Presa la noi a cătat mai tot-d'auna să se
schimbe în pamflet. Pamflet ele apar când so-
cietatea este năbușită. Atunci fac efect. Când
societatea însă este fericită, fac a rîde. Când
societatea suferă, aceste ace înțep și fac sân-
ge. Pamfletul apare atunci când guvernele fac
din nație o proprietate a lor.

Orî-ce constituție este o minciună, fără
self guvernament. Acésta a fost nefericirea
Franciei, fericirea și libertatea Angliei și a
Statelor-Unite. Singurul mijloc de a face ca
guvernul să nu mai fie privit de nație ca o
causă contrară cauzei sale.

De multe ori ele fac de nu dorm și nu mă-

nănc tirani. Satira Menipea în Francia dăte legei o lovire de mörte.

Aceste pamflete cată să fie naționale și liberale spre a interesă ; de vor fi lăudabile pentru guvern, sunt privite ca opinii ale poliției ; atunci când apar fără nume de autor și nu scie nimeni de unde vin, aũ aerul misterios carel e fac temătore. Aceste pamflete în aceste condiții fac tot-d'a-una mai mult efect. Pe totă dimineața Domnul citia câte o placardă ce se arunca pe strade și se lipia pe palat : „*Casă de dat cu chirie în curând.*“

De câte ori se conspiră pentru o resturare, pamfletele vin înainte. Dar Domnul Cuza era nepăsător la aceste semne. Credea că nația română este o nație de sibariți. Aceste pamflete era prea dese ca să nu fie semnalul unei conspirații.

Pamfletul este un jurnal concentrat, el vorbește numai când are ce-va să dică, și prin acesta chiar se face importinte. Pamfletul este țipetul sardonice al poporului ce suferă.

Guvernul Domnului Cuza era constituțional, dar nu era self-guvernement pentru guvern, prin sine însuși, guvern direct prin cetățeni. Astăzi se proclama egalitatea drepturilor la alegeri, și mâne numesce pe deputați ministrul. Self-guvernement este opoziția centralisărei! Regimul Domnului Cuza nu merită alt nume de cât *regimul centralisărei* al cărui ponte-

fice erau D. Cogălnicenu, și D. C. Bosianu. și advocații. Este un guvern care a reușit de multe ori după timp și după caracterul nației, dar astăzi chiar la noi nu mai poate face bine. Acesta s'a citit pe figura țerei când ea a eșit din puterea guvernului unui om. Self-gouvernement nu înțelege tutela administrativă.

Self-gouvernement nu este nici guvernul direct absolut al cetățenilor în toate afacerile publice. Acesta nu este putincios în nici o cetate, nici într'un Stat. Este vorba de a fi libere de guvern nisce instituții libere, precum religia, școala, justiția, municipalitatea.

Libertatea absolută pentru tot ce este de domeniul privat și de administrația directă a afacerilor locale o intervenție în afacerile provinciale și generale, ne lăsând guvernului central de cât atribuții pentru cari se cer unitatea vederilor și înțelegerea execuției, experiența lucrurilor și întrebuințarea puterilor comune. Lucrurile ce sunt mai presus de comune, acelea revin de atribuție a guvernului. Este principiul constituțional aplicat la afacerile locale

Acesta este guvernul promis de D. Cogălnicenu. Un asemenea guvern nu se capătă de cât prin răspândirea instrucției în mese, prin dezvoltarea instituțiilor în ființă, dezvoltându'l în simțul libertății și inițiativ-

vei individuale, prin onorarea ómenilor ce serv fără salariu, prin abnigația a tot ce privesce interesele private.

Nu s'a făcut nimic pentru acésta, în timpul Domnului acusat de o politică de centralizare. Nu s'a făcut nimic nici după ce a plecat acel Domn. Constituția nu s'a aplicat încă prin provincii.

Constituția noastră are multe lucruri bune: dar legea electorală se contradice cu marile principii de libertate și egalitate ce a proclamat. Admițând desființarea tuturilor privilegiilor și monopolurilor, toleră pe unele prin legi decretate și în ființă acum.

Privilegiile în politică sunt drepturi acordate la uni, refusaie la alți.

Alegerile sunt un privilegiu. Privilegiul corpului profesoral a alege Senator; Episcopi intrând de drept în adunare; Foști ministri și foști coloneli, intrând în Senat pentru aceste condiții, în lipsă de altele. Privilegiul capitalului numeros. Privilegiile nemărturite sunt nenumerate. Ele se contradic cu principii de egalitate. Singurele privilegii admisibile nu pot fi altele de cât persoana sacră și inviolabilă a Domnului, recompense naționale pentru strelucitoare servicii.

Toți cetățenii unui Stat nasc egali. În princip toți au același drept. Se pòte că s'a făcut pentru cuvinte politice aceste privilegii,

dar ele rămân tot-d'a-una în contradicere cu simțimentul dreptăței, cu simțimentul de egalitate al nației Române.

Domnul Cuza, avu o virtute pentru care nația își va aminti în tot-d'a-una. Cât timp el domni, se formară diverse partide pentru putere și se urmară unele pe altel; dar a-cesse partide, acești ministri nu erau nici o dată impuși de politica puterilor străine. Romanii erau atunci mândri când vedeau în libera Grecie ministerul rus, ministerul engles, ministerul frances, pe când în România n'au fost nici o dată de cât ministere române, bune sau rele, despotice sau liberale: dar tot-d'a-una voința Domnului său a țerei. Astă-đi numai este ast-fel.

Lavalette dicea agintelui țerei: Vii să'mi spuni o noă schimbare de minister? nu dicea însă: „Scrie să se schimbe ministerul acesta, să se numiască acela, căci ast-fel este voința năsără“ Nici acesta nu s'a făcut atunci. Vodă Cuza tolera în administrație multe rătăcirî, dar el era român.

Regimul lui 2 Maiu, dic liberali, este agonia guvernului despotic. În el se omórá cel din urma despotism pentru România. Acesta nu fuse ast-fel. Nația sub principiile de libertate urmă a fi o proprietate a guvernului. Să înțelegă că nația este suverană într'o constituție, că ori-ce om este un cetățean liber

și are drept a lua parte la lucrurile publice; să înțeleagă că rezistența legală este rația constituției; că toate aceste drepturi lipsind saū nefiind practicate, constituția devine nu numai netrebuincioasă dar o nefericire publică.

Armatele se măriaū și se scădeaū, se schimbaū ca să se creede un mijoc spre a motiva contracte de chieltelei mari cu neguțători Franciei, căci aveaū credința că toate acele contracte cu comerțul Franciei interesaū acel guvern în menținerea Domniei și Statului și garantaū țera contra ideilor de cucerire a le unor puteri. Nefericită este o țără când nu varsă sângele seū spre a'și păstra drepturile și libertățile se le și când crede a păstra drepturi și libertăți cumpărându-le cu aur dela tirani se i !

Din robia lor, din umilința lor, guvernele Romănilor 'și-a i făcut un merit mai în tot-d'a-una, de la epoca căderei spiritului național pînă în timpi de astă-đi. Acesta a fost virtutea robilor a suferi lanțurile tiranilor. Tronul, ministerul daū drepturi, impun mari datorii. Domni, ministri, represintanți nației, când nu fac sacrificiile lor pentru fericirea patriei, nu sunt demni de a se bucura de poziția ce le-a dat nația. Ei își calc datoriile lor. O nație însăși nu este demnă de libertate, de independința când nu face nici un sacrificiū pentru ele.

Tôte națiile libere, în toți timpi, sacrific sângele lor, aurul lor în lupte. Luptele nu le speriū. Curagiul ce le dă convîngeré drepturilor și datoriilor lor, le face tot-d'a-unea a triumfa. Ast-fel fac națiile cari aū viață, cari aū drept a fi mari și libere. Acolo însă unde nu este viață, unde inima este degradată, unde virtuțile sunt înlocuite de vițiuni, unde datinele sunt rele, unde omul onest este desprețuit și furul încununat de o societate coruptă, patria este o proprietate acelor ce cărmuiesc.

Sub guvernele constituționale, nația este suverană. Ea delégă pe Domn și pe miniștri a cărmui sub controlul deputaților, ei. Guvern și deputați sunt servi nației suverane, salariați de dînsa, lăudați, onorați de dînsa. Când cei ce cărmuiesc saū vor cărmui, trădez interesele suveranilor și fac din cauza inamicilor patriei cauza patriei causa partidelor lor, castelor lor, familiilor lor, nația suverană, când nu a devenit ea suverană, sclava serbilor seî salariați, prin asociare cu tirani spre despolerea patriei de suveranitatea sa, spre împărțirea între ei a tesaurului public, nu toleră nici un guvern care se abate de la legi. care, spre a avea sprijinul inamicilor țerei lor suferă influința străină și împreună cu streini inamici, omôră autonomia patriei lor, viața patriei lor, libertatea patriei lor. Acolo

însă unde guvernul este proprietar al țerei,
 unde țera este proprietate moștenitoare a gu-
 vernului, unde constituția este o minciună,
 unde bunurile patriei sunt mâncate de gu-
 vern, și de infamii sateliți, unde legile sunt
 violate pentru interesele străinilor în compli-
 citatea infamă de trădare; unde biserica este
 o poliție a guvernului, școlile o poliție a gu-
 vernului; unde cei cari propag în public sunt
 cumperați cu bani de inamici patriei, ca să
 mință ca să deturne inimile de la sacrificii
 pentru binele public; unde tâlharul, trădăto-
 rul, își crează un drept în simpatiile guver-
 nelor și guvernaților și vin, în numele onó-
 rei, a sprijini ce nu este onorat; unde gu-
 vernele violez alegerile, unde cel cinstit este
 gonit dacă nu serbă interesele tiranilor, cel
 necinstit încununat, unde serbă cauza tira-
 nilor; unde armatele, fiice ale patriei, jur cre-
 dință tiranilor, dar nu patriei, unde socia
 blăstemă pe sociul că nu a prădat când a fost
 la putere, ca să pótă în urmă satisface esi-
 gințele lusului și imoralității; unde nu mai
 există de cât simțimentul pisme; unde me-
 ritul, ce escită pisma, este prigonit și me-
 diocritatea este ridicată; unde cei ce au pră-
 dat țera, cei ce au tirănit țera, vin și vor-
 besc de onóre, de libertate și împletesc cu-
 nuni, — aceea nație nu merită de a mai fi.
 Vestejindu-se pe ghirlada umanității morale

demne, pure, se șterge ca o pată după o frunte pură.

Aceia cari îf resturnară luară óre altă cale? Țéra este astă-đi mai puțin proprietatea guvernului? Constituția și legile sunt respectate mai mult? Risipa tesaurului public este pusă în hotare mai bune? Opinia alegătorilor este mai liberă? Favoriți, cumularđi nutarei aũ încetat? Guvernul în fața străinilor are mai multă demnitate? Patriotismul face pe guvern și guvernađi a face sacrificii? Un guvern care a avut nobilul curagiũ a ridica drapelul unirei tutulor Romănilor, a găsit în ómenĩ alt de cât ura? Dreptul autonomiei țerei este astă-đi mai scump Romănilor chĩamađi a veghia la menținerea lui, când tratatul de Paris care ne dă plină autonomie, se violă; când autonomia țerei se calcă, când nația Romănă nu mai póte să aibă guvernul care voiesce și guvernele nației se numesc de la Paris și de la Viena? Când turmele de sclavi ce repreisint nația desmoștenită de suverranitate, tremur la ideea d'a protesta contra vilolărei unor drepté sante căpetate prin sângele strebunilor nostri? Favoriți regimului trecut, espresiĩ de viđiũ, nu fuseră preoți templului lui Ariman, ce reveniră cu dogmele vechi? Mitra, đeul binelui, lumina vieței, nu fuse învins în urmă de Ariman și șérpele seũ, đeul reului, autorul mor-

ței, din cununa de fer. fuse Cuza. Un Domn plin de virtuți îi luă locul, dar țera se cărmuiesce de sistemul trecut, de oameni cari introduseră în această țară, cu constituția, sistemele de corupție, sistemul de mörte, de întunerec, de viciuri și de umilință.

Domnul Cuza, care ținea la multe cestil de drepturi a se reîființa, veni de la Constantinopol încântat de ideea de a restabili întocmai dupe dorința puterilor juridicția consulară în România. Se credea că acesta fusese una din condițiile recunóscerii Statului de la 2 Maiü. Chlamă într'o di consiliul de ministri și, luând cuvîntul, face amari muștrări D-lui Orbescu, ministru al jusriției, că nu va să ia mesuri a se ordona tribunalele și curților spre a recunósce jutidicția consulară. Orbescu respunse ca ministru Român, că nu va face nici o dată acesta, nefiind voința nației sele.

Domnul se supără förte mult și nu mai dise nimic. Dar Orbescu ținu tare.

A doa di vedënd pe Domn, imi dise să consiliü pe Orbescu a'si da demisia. İi aretaü că eü însu'mi voiam a me retrage, din causă că principiile mele nu imi permiteau să stau în minister. Profitau de acesta a dice Domnului că ar fi prudente a se chlama un alt minister ca să esecute actul de la 2 Maiü, oameni cari nu 'l-au făcut, că acesta va da

putere actului și tronului, va da garanții nației pentru principiile mari din acel act și speranța că cele ce în acel act sémăn prin natură lor a guvern personal și desmint principiile de egalitatea drepturilor politice și libertatea ȋeranilor, vor înceta îndată cu venirea unui alt minister; pe când cu miniștri ce au făcut pe 2 Maiu, este de acceptat a se nutri și mări urele cauate de o lovire atât de puterică. Domnul păru că gustă aceste idei. Îmi dise să vorbesc cu Ion Ghica, Brătianu și cu Rosetti. Nu am vorbit nimic, căci mai vorbisem altă data și am ramas cu vorba. După mine aici fuse o mare eróre. Tronul ar fi scăpat dacă Domnul ar fi schimbat ministerul și ar fi lăsat acția, chīar cu concesiū în favorul libertăței, în mana acelora a căroră acție deja circula în toate fibrele nației prin putericul prestigiū al libertăței.

Domnul Cuza ar fi făcut acésta, dar din nefericire făcea mare cas de consiliile Camarilei. Avea căți-va amici demni și onești, interesați numai de binele tronului, Pisoschi, Silion, etc; dar nu i asculta. Domnul credea nația guvernabilă numai prin corupție, precum cred mulți încă stă-dī. Se amăgea. Nația nu era stricată ci numai o parte de ómenī, ea-presiia le regimelor trecute. Aceia păreaū o adunătură de robī fără misie, ómenī cari com-promitaseră toate tronurile și cari își urmară

misia fatală a compromișe și tronul ce la început pâruse amenințător unei scóle, funeste, — dar nația era pură în tot ce nu era în serviciul administrației.

Dar din cauza ignorinței în care o țermurise tirani ei, ea nu scia încă că sub constituție ea erea stăpână. Credea că este ursită a fi proprietatea celor ce o guvernaū. Vodă Cuza a fost victima simpatiei sele pentru ómeni sei. Nici un Domn nu va putea să se sustie dacă nu se va întemeia pe popor, pe nație. Ómeni fără principii, daū lovirea orî-cărui stănin încetédă de al încărca de favóre.

Străini de afară respect pe un Domn pe cât el este în întru srijinit de nație. Atunci el devine espresia nației, și o nație este tot-d'a-una mai respectată de cât un om. A fi tare în afară, cată a fi tare în întru. Un Domn nu se întăresce de cât atunci când face fericirea celor mai mulți, când face ca legile să fie pentru toți, și admite cu plăcere mijlócele de control și de resistință legală contra abusurilor de putere, și nu uită misia sa că nu este proprietar ci un protector al poporului. Dar Domni sunt rivali ai poporului; ei țin în ignorință poporul, ca să'l slăbiască; slăbiască pe boeri, îi lăsaū să abuze de putere.

Eraū învinși și învingători, apăsați și apăsaători, devorați și devorători. Domnul nu sciu

a se declara cu curagiū pentru apăsății saū pentru apăsătorī. Voi a cărmui cu o parte din acești din urmă, care aū arta aface să se compromită Domniī de mulți anī.

Ast-fel egalitatea drepturilor politice nu produse nici un rezultat, și când poporul fuse chīămat la alegerī, nu 'i se tolera altă voință de cât a guvernului, care neavēnd control și respunderē, nu era bună.

Dacă natia, daca toți acești Domni și miniștri cari aū ținut țēra în loc, ca să o facă proprietatea lor, ar fi cercetat istoria nației Romāne, ar fi vedut că nici o putere nu a putut dura când nu a fost basată pe drepturile celor mai mulți; că însuși ce mai mari Domni aū trebuit să piară când aū personificat suveranitatea nației, în persōna lor; viața ei, gloria ei, în persōna lor saū ōmeni lor, și nu aū sciut să'i dea în schimb cel puțin o bună stare materială.

În acele timpuri preparasem un memoriū Domnului contra ideei care era născută din tōte acele vestiri, a trece țēra la Austriaci, acēstă idee funestă de a ucide la Dunāre sentinela latinismului. Iēcă simțul aceluī memoriū.

Romani aū învins și aū colonisat Dacia cu latini rustici cu cari aū colonisat Spania, Francia, Itaiia Rezia. După Traian aceste coloni latine de la Dunāre, cari esistaū chiar

înainte de resbelul Daciei, fuseră adăgoate prin noi coloni pentru întărirea lumei Romane. Dar sub Aurelian, se retraseră oștirile, rămăind coloni civilii. Cu acesta latinismul se slăbesce. Astă-đi când panslavismul și pangermanismul amenință să nimicéscă calomniile panlatinismului de la Dunăre, acéstă sentinelă latină din Orient; când România este amenințată d'a fi încorporată cu Austria, — se not scăpa interesele latine, prin modul întrebuiințat de Cesarî înainte de Aurilian, adică a se mări nația latină Română și a se garant contra panslavismului și pangermanismului, primind prin coloni francesi, italianii ispanioli, ce ne-ar trimite aici și 'i-am așeđa pe moșile Statului, viață putere. Acéstă colonizare, nu numai că ar da Românilor, viață latină, sentinelă a panlatinismului, viața și puterea a'și implini misia lor. — dar încă ar interesa și mai mult cele trei mari puteri latine sub mitropola Franciei, la sórta nóstră de latină, la libertatea ginteii nóstre, și ar goni pentru tot-d'a-una ideea funestă de a ne da Austriacilor. Români au moșii mari ca Principățelele și Ducățele Germaniei și Italiei. Pe aceste moșii coloni Francesi, Italiani, Spanioli, Portugesi, ar putea, trimiși prin privilegierea metropolii Francese, cu chiăltuiale lor, dăndule Români, terîmuri gratis, în pogóne cum s'au dat la toți Români, și atunci na-

ția Română, împrăștiată și mărită cu elementele ei naturale, căpătând putere, nu va mai fi amenințată de a fi robită nici de Austriaci, nici de maghiari, nici de Ruși. Dar acel Domn cădând, și România priimind o sortă, contra acestei idei, nu am mai dat memoriul.

F I N E.

